nr. 2, februarie 1985

Proletari din toate țările, uniți-vă !

(anul XCI, nr. 1182)

CONVORBIRI LITERARE

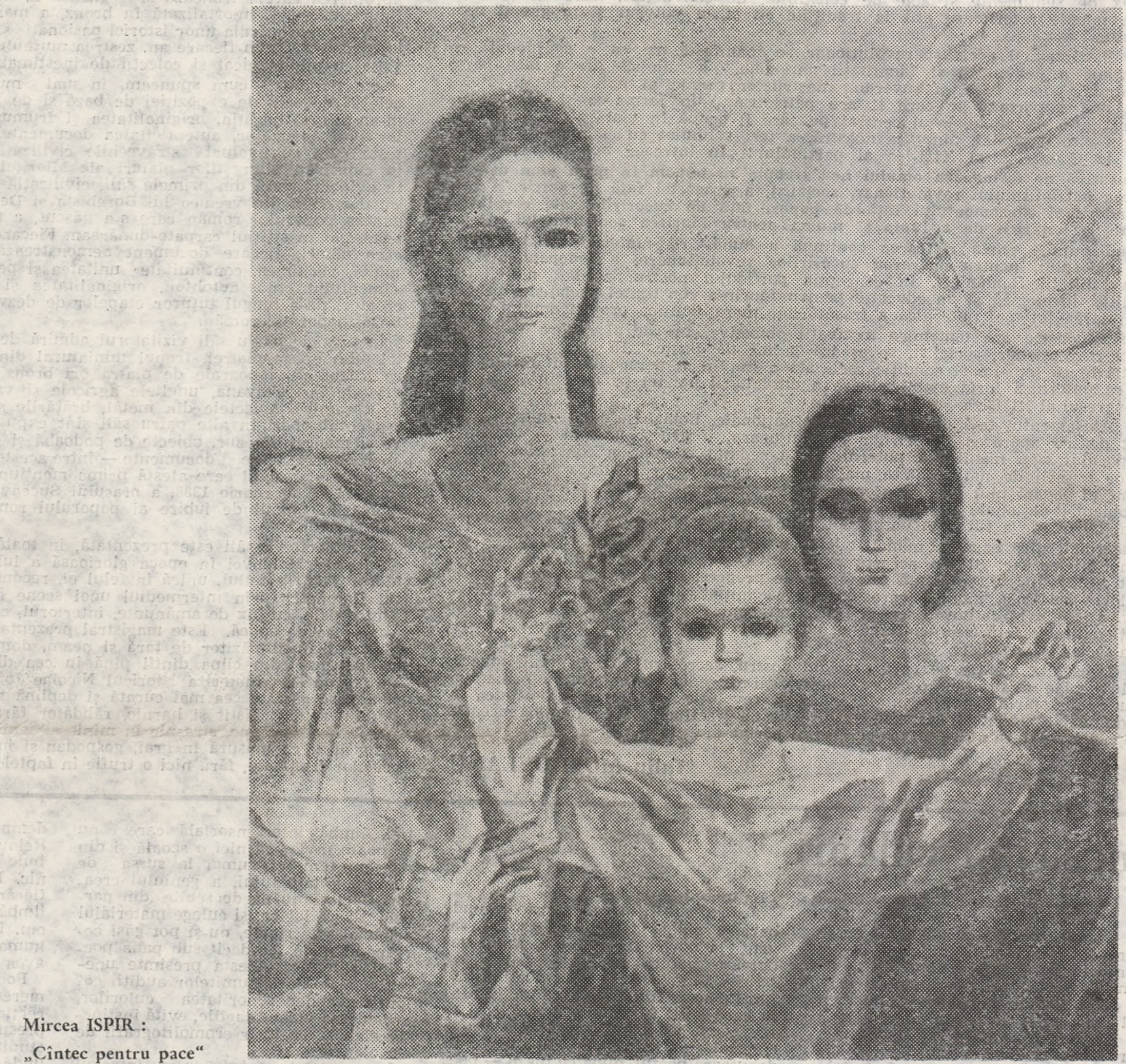
REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

sub semnul lui făurar

Numele lunii în curs e mai mult decît un nume : e un simbol. Făurar, prin urmare creator. Niciodată ca azi n-a avut cuvîntul acesta o atît de puternică valoare de definiție. Tot ceea ce se face pe ogoare și în uzine, în institute de cercetare și pe șantiere, în școli și la masa de scris, în sălile de spectacole și în atelierele pictorilor stă sub semnul creației. La locul de muncă, românul făurește cu mintea și brațul o lume la care au năzuit strămoșii și pe care o așteaptă copiii, o lume a libertății, bunăstării și echității. De patruzeci de ani, visul acesta a devenit tot mai mult realitate și privind în juru-ne, la cîte s-au înălțat de atunci și se înalță în continuare, avem dreapta măsură a puterii creatoare a poporului nostru. Nu găsim termen de comparație spre a cîntări amploarea realizărilor. Istoria românilor nu a mai cunoscut o asemenea perioadă de intensă dezvoltare, de valorificare maximă a tuturor energiilor creatoare. Numai sub conducerea partidului nostru comunist ele au fost strînse mănunchi și dirijate acolo unde trebuie, pentru a se ajunge la o dezvoltare armonioasă a întregii țări. Și îndeosebi în ultimele două decenii, de cînd în fruntea lui se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, spirit vizionar și cutezător, care și-a pus întreaga viață în slujba nației și pe care aceasta îl urmează ca un singur om, progresul României socialiste a cunoscut un ritm mereu accelerat. Cine pune față în față chipul societății noastre de dinaintea Congresului al IX-lea, moment de răscruce în viața patriei, cu acela de după Congresul al XIII-lea înțelege cît de repede și cît de sus a urcat poporul pe drumul socialismului. Grație strălucitului strateg care este președintele Nicolae Ceaușescu, dezvoltarea economică, socială, politică și culturală a României s-a realizat în virtutea unui plan bine chibzuit, științific, armonios, în deplină consonanță cu posibilitățile materiale și spirituale ale poporului. Care nu a precupețit nici un efort, conștient fiind de justețea politicii partidului, de înțelepciunea secretarului său general, de faptul că înflorirea țării e spre binele tuturor locuitorilor ei. Acum, după Congresul al III-lea al F.D.U.S. și Conferința pe țară a O.D.U.S., evenimente de o deosebită importanță în viața politică a României, ne putem mîndri cu un splendid bilanț, cu succese în toate domeniile de activitate, cu realizări ce se pot numi pe drept cuvînt istorice, obținute sub atenta îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, bărbatul în care se concentrează tot ce e mai bun și mai nobil în acest popor, inițiatorul întregii noastre politici interne și internaționale, al planurilor de dezvoltare a patriei, al programelor de perfecționare a democrației noi, revoluționare. Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de președinte al F.D.U.S. este garanția sigură a perfecționării democrației noastre socialiste, a succeselor viitoare pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism.

Împreună cu ceilalți oameni ai muncii, creatorii de frumos — scriitori, muzicieni, pictori —, mobilizați de impresionantul exemplu al secretarului general al Partidului, își pun întregul talent și puterea de muncă în slujba mărețelor idealuri ale socialismului și comunismului, făurind opere care să fie pe măsura uriașelor dezlănțuiri creatoare ale epocii noastre, în care epoca și oamenii ei să se recunoască. Este o datorie de înaltă răspundere patriotică. Efervescența timpului contemporan impune o artă exigentă cu ea însăși, capabilă să proiecteze in eternitate ceea ce atît de omeneasca memorie riscă să uite.

„convorbiri literare"

Mircea ISPIR :
„Cîntec pentru pace"

literatura și spiritul democrației

Cîteva evenimente la ordinea zilei – Congresul Frontului Democrației și Unității Socialiste, alegerile de deputați în Consiliile Populare și în Marea Adunare Națională – vorbesc, mai bine decît orice dizertație, despre un climat, despre o atitudine politică – într-un cuvînt despre o realitate a României socialiste de astăzi.

Participarea largă a tuturor oamenilor muncii, strîns uniți în jurul partidului, la construcția socialistă a țării, la hotărîrile care coordonează această construcție, este un fapt de mare importanță și de deosebită semnificație. Făuritor ai unui destin și, în același timp, factor de decizie în conturarea acestui destin, poporul participă, mai mult ca oricînd, la continuul progres al României zilelor noastre.

În fruntea hotărîrii de a implica voința tuturor celor ce muncesc în deciziile care privesc mersul înainte al istoriei țării se află, cum bine se știe, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului. Cu diferite prilejuri tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că această participare este nu numai o necesitate, ci și o datorie. Făuritorii de bunuri materiale și spirituale, alegîndu-și reprezentanții în forul legislativ al țării, iată o imagine pregnantă a democrației societății noastre.

Scriitorii au militat întotdeauna pentru propășirea acestui spirit democratic. Însăși natura activității lor e o garanție în acest sens. Cuprinzind în opere diferite aspecte ale vieții contemporane și ale trecutului, exprimîndu-se într-o varietate impresionantă de modalități artistice, artiștii cuvîntului sînt, printre cele mai autentice fapte ale lor, ale faptelor din sfera culturală, dar și ale faptelor lor de oameni ai cetății, simbolul acestei atitudini. În realitate o despărțire a celor două forme de manifestare ale creatorilor de literatură nici nu are decît o valoare pur teoretică. Implicați cu simț de răspundere în viața de zi cu zi a poporului ei ilustrează, cu ajutorul puterilor multiplicate ale cuvîntului artistic, aspirațiile acestuia. Pronunțîndu-se, și prin operă, și prin prezența lor socială, în numele tuturor celor ce muncesc și gîndesc astăzi în patria noastră, ei trebuie să fie un exemplu din toate punctele de vedere. Spiritul disciplinei, al respectării muncii, a normelor eticii și echității socialiste tutelează întreaga activitate a scriitorului. Ideea celor care cred că în scriitor conviețuiesc independent cetățeanul și artistul e mai mult o speculație, pentru că în fiecare om nu poate exista decît o singură conștiință.

În numele acestei conștiințe, proprie tuturor oamenilor muncii din România, în numele cărora și pentru care creează scriitorul român, artiștii cuvîntului răspund cu abnegație sarcinilor care le revin din larga participare democratică la hotărîrile privind direcțiile de evoluție ale societății noastre socialiste.

Avînd drept călăuză partidul, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a cărui realegere în funcția de președinte al F.D.U.S. reprezintă deplina chezășie a continuei consolidări a spiritului democrației noastre socialiste, poporul român întîmpină aceste evenimente, de mare importanță din viața patriei cu deplină încredere în calea pe care o urmăm în construirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Ștefan PĂTRAȘCU

partidul

Întemeierea florii o face rădăcina
Ca fructele să aibă rotundul cuvenit
Și miezul să le-absoarbă dulceața și lumina
Ea seve le pulsează, fierbinți, necontenit.

Un anotimp al păcii din inimi se revarsă
Iluminînd deplinu-acestor vremuri noi
Căci zilei care vine o faptă-i este-oglinda :
E seva vieții-luptă arzînd mereu în noi !

Înalta-ne-mplinire se face sub veghere
Acelui gînd destoinic, înălțător, torid
Ce ne conduce zborul și ne-ntregește vrerea —
El, împlinirea noastră, biruitor, Partid.

pe bolțile din suflet

Noi patriei îi sîntem adevărații meșteri
Și fiecare piatră știind-o pe de rost
O rostuim cu grijă, o luminăm în peșteri
Și dăm o altă față la tot ce e și-a fost.

În viitorul țării noi ne clădim destinul
Avînd chezaș partidul la toate priceput
Zidari ce știm de-acuma a ne zidi seninul
În bolțile din suflet așa cum l-am și vrut.

Dumitru GRIGORAȘ

patriotismul socialist revoluționar

Concepția „mondialistă" sau „planetaristă" occidentală are desigur la bază speranța depășirii crizei „ordinii" deja depășite. Unul din obestacole „reechilibrării" ar fi existența, pe plan economic: a economiilor naționale tot mai distincte și oricum competitive; pe plan spiritual: afirmarea culturilor și a conștiințelor naționale; pe plan politic: deținerea suveranității de către statele naționale. „Soluția" s-ar afla în constituirea unei „patrii planetare", inextensibilă fizic, dar axată pe o nouă logică a ordinii mondiale, ducînd pînă la înlocuirea identității patriotice cu o „identitate de conștiință planetară" și prioritatea loialității față de aceasta. Asemenea „viziuni" sînt însă infirmate de întreaga evoluție a lumii contemporane, de adevărul că astăzi conștiința patriotică nu se dovedește a fi perimată, ci, dimpotrivă, mai viguroasă ca oricînd, ea stimulînd progresul fiecărei națiuni sau ducînd la constituirea de noi state suverane și independente după secole de subjugare. Procesele fundamentale ale epocii noastre dovedesc atît o creștere a responsabilității față de destinul umanității cît și o fermă dezaprobare a tot ceea ce amenință integritatea și libertatea fiecărei națiuni.

Concepția partidului nostru, subliniată în repetate rînduri de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este că patria și patriotismul au o determinare obiectivă, sînt produsul unui proces istoric neîntrerupt, în cadrul căruia fiecare popor și-a desfășurat și-și desfășoară viața și lupta, căutînd să-și cultive idealurile, aspirațiile, vocațiile, concretizîndu-și astfel identitatea și personalitatea. Educația patriotică este ea însăși o necesitate obiectivă, izvorîtă din necesitățile legice ale dezvoltării sociale și naționale. Pentru scriitorul român, ca și pentru fiecare cetățean al patriei noastre, sentimentul patriotic are adînci rădăcini istorice nerepetabile. Asta înseamnă conștiința existenței de milenii a poporului într-un anumit cadru geografic, o proprie viață materială și spirituală, o anumită nuanțare ideologică a semnificației sentimentului de patriotism. Este de fapt un complex de sentimente și acte de conștiință, de convingeri, atitudini și comportamente referitoare atît la tradițiile cît și la viitorul și progresul neamului.

Patriotismul socialist revoluționar se manifestă azi ca o coordonată esențială a demnității și identității naționale, a mîndriei de a face parte dintr-un popor liber și suveran, constructor pașnic al noii societăți. Rolul tot mai important pe care îl are patriotismul în formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, locul central pe care îl ocupă în viața și gîndirea fiecărui om al muncii din țara noastră, a fost subliniat cu claritate în Raportul la Congresul al XIII-lea al partidului: **„In întreaga activitate politico-educativă de formare a omului nou trebuie să punem în prim plan dezvoltarea patriotismului revoluționar, socialist, a dragostei față de patrie, a răspunderii și atașamentului față de popor, față de cuceririle sale revoluționare, a hotărîrii de a lupta și munci pentru făurirea socialismului și comunismului, pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului, pentru apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității României".** În concepția partidului nostru, așadar, activitatea politico-ideologică și de educație pentru făurirea conștiinței socialiste, pentru afirmarea tot mai puternică a trăsăturilor moral-politice proprii omului orînduirii noastre are temeinice motivații obiective, în cadrul cărora patriotismul revoluționar, socialist, se așează la loc de cinste. El este înțeles deopotrivă, ca temelie și condiție esențială a împlinirii personalității umane, cît și ca puternică forță mobilizatoare a dezvoltării patriei pe drumul trasat de Congresul al XIII-lea.

Atașamentul față de marile valori naționale, hotărîrea de a lupta neabătut pentru apărarea cuceririlor revoluționare, întărirea unității și coeziunii poporului s-au manifestat puternic și la ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, relevînd rolul determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu în soluționarea justă și definitivă a problemei naționale în România și respingînd totodată încercările forțelor reacționare de a submina unitatea trainică a poporului nostru prin semănarea discordiei între oamenii muncii odată cu reînvierea unor idei retrograde, șovine, iredentiste. Și din această perspectivă, patriotismul revoluționar socialist a dovedit că reprezintă un factor de progres, o nesecată sursă de înalte valori sociale și morale, care potențează inițiativa cetățenească, inițiativa civică, conlucrarea tovărășească între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, întărirea continuă a unității poporului în lupta pentru făurirea societății socialiste.

Deosebita atenție pe care partidul nostru, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o acordă activității de educare a tuturor oamenilor muncii în spiritul patriotismului socialist revoluționar impune necesitatea aprofundării diferitelor aspecte și direcții de acțiune ce le implică această importantă latură a activității specifice fiecăruia dintre noi.

Iuliu MOLDOVEANU

tezaur

„cea mai curată și deplină icoană a sufletului"

Legendara Suceavă, care timp de mai bine de două veacuri a fost Capitala bătrînei și mereu întineritei noastre Moldove, este depozitara unui bogat și strălucit tezaur al trecutului mai îndepărtat, dar și al prezentului socialist al patriei române. La muzeul de istorie, inaugurat în primul an al secolului pe care-l trăim, se păstrează o autentică și adevărată cronică vie a muncii pașnice și a faptelor de vitejie ale poporului nostru încă din cele mai vechi timpuri, din vremuri tulburi, de restriște și de zbatere pentru o viață mai bună și mai dreaptă, pentru libertate. La loc de frunte se păstrează în acest lăcaș imaginea luminoasă a dîrzului și bravului domnitor Ștefan cel Mare și a oștenilor săi, care, pătrunși de un înalt simțămînt patriotic, n-au permis nimănui să cucerească aceste mîndre și frumoase locuri prin forța armelor. Tot aici, în muzeul sucevean, se află expuse documente de mare valoare care atestă că Cetatea de Scaun, ale cărei ziduri glorioase se mai văd și astăzi, și-a deschis, cu generozitate, larg porțile, în anul 1600, la vremea cînd pomii dădeau în floare, pentru a intra marele voevod român Mihai Viteazul în marșul său triumfal pentru Unirea Principatelor Române sub același sceptru, ctitorind cel dintîi stat politic unitar al românilor.

Muzeul din legendara Suceavă — oraș socotit de Mihail Kogălniceanu mai ceva decît oricare alt oraș din lumea antică — și-a înscris, încă de la înființare, în statutul său ideile promovării și lărgirii „cunoștințelor de țară, arheologice, istorice generale, istorice de artă, etnografice și științelor naturii".

Discutînd cu directorul și cu muzeografii, care m-au însoțit prin muzeu, în mai multe rînduri, am aflat că prestigioasa instituție de educație patriotică și revoluționară, a fost inaugurată cu prilejul expunerii obiectelor scoase la iveală în timpul săpăturilor arheologice efectuate, începînd din anul 1895, la străvechea Cetate în apropierea căreia tronează și veghează la hotarele țării figura măreață, imortalizată în bronz, a marelui Ștefan Voevod. Prin osîrdia unor istorici pasionați și a unor oameni de suflet, cu fiecare an, zestrea muzeului s-a îmbogățit cu piese unicat și colecții de inestimabilă valoare.

Am parcurs, cum spuneam, în mai multe rînduri cele 27 de săli ale expoziției de bază și de fiecare dată m-au frapat bogăția, originalitatea și frumusețea pieselor și a obiectelor, autenticitatea documentelor, care atestă cum au evoluat străvechile civilizații plămădite în cuprinsul pitoreștilor plaiuri ale Mioriței. Este pusă în evidență, încă din primele săli, civilizația geto-dacică, cu deosebire din vremea lui Burebista și Decebal, etnogeneza poporului român care s-a născut, a trăit și trăiește aici în spațiul carpato-dunărean. Fiecare piesă, fiecare obiect, fiecare document demonstrează, cu pregnanță, vechimea, continuitatea unitatea și personalitatea elmentului etnic autohton, originalitatea și geniul său creator, de-a lungul tuturor etapelor de dezvoltare a istoriei poporului român.

În primele patru săli vizitatorul admiră de la exponatele din epoca pietrei, tronul miniatural din lut (cultura Cucuteni), topoarele de piatră ori bronz, toporul cu disc de la Cajvana, uneltele agricole și vasele dacice de ceramică, obiectele din metal, brățările și mărgelele din chihlimbar. În alte patru săli sînt expuse pandantive și monezi din aur, obiecte de podoabă și de cult, numeroase alte piese și documente — între acestea, din urmă aflîndu-se și actul care atestă prima mențiune documentară, la 10 februarie 1388, a orașului Suceava, toate demonstrînd imnul de iubire al poporului român față de glia străbună.

În alte cîteva săli este prezentată, în toată amploarea ei, istoria Moldovei în epoca glorioasă a lui Ștefan cel Mare. Sala Tronului, unică în felul ei, reconstituie „Sfatul Domnesc" prin intermediul unei scene emoționante. Sînt redate, cu lux de amănunte, interiorul, costumația și atmosfera de epocă. Este magistral prezentat Ștefan cel Mare, strălucit păzitor de țară și neam, domn cu minte și adevărat „din clipa dintîi pînă în cea din urmă, în care, cum îl caracteriza istoricul Nicolae Iorga, poporul românesc găsește cea mai curată și deplină icoană a sufletului său: „cinstit și harnic, răbdător fără să uite și viteaz fără cruzime, strașnic în mînie și senin la iertare, răspicat și cu măsură în grai, gospodar și iubitor al lucrurilor frumoase, fără nici o trufie în faptele sale". Alături de domnitor se află doamna Maria Vochița, fiul și urmașul la tron, Bogdan al III-lea, membri ai Sfatului domnesc, oșteni din gardă și cronicarul care inserează momentul în filele istoriei.

Prin imagini fotografice, stampe de epocă, obiecte, hărți și documente originale sînt etalate, cronologic, în mai multe săli, cele mai semnificative momente ale istoriei patriei și locurilor în care s-a născut mîndrul nostru „Tricolor" — aspecte de la revoluțiile de la 1821 și 1848, Unirea Principatelor Române sub Cuza Vodă, Sărbătoarea de la Putna din 1871, Proclamarea independenței de Stat a României din 1877, participarea țării noastre la primul război mondial, marele act al Unirii din 1918...

Într-un larg spațiu este pusă în evidență lupta clasei muncitoare, a poporului nostru, sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru eliberarea națională și socială, pentru independență. La loc de frunte se află aspecte de la marea demonstrație de la 1 Mai din 1939 la organizarea căreia un rol important l-a avut tînărul Nicolae Ceaușescu, astăzi secretarul general al partidului, președintele României. Prin documente edificatoare este prezentată forța clasei muncitoare, care, în momentele de grea cumpănă, s-a ridicat la luptă pentru a bara calea fascismului și a războiului. Ilustrative sînt momentele care reflectă lupta de rezistență a poporului român, condusă de partidul comuniștilor, încununată de actul de la 23 August 1944. Sînt reliefate operațiile desfășurate pe teritoriul județului Suceava — la Mălini, Valea Seacă, Capul Cerbului —, dar și contribuția pe care armata română a adus-o la eliberarea Ungariei și a Cehoslovaciei.

Revoluției și construcției socialiste îi sînt destinate ultimele săli. Dominante sînt cele în care sînt expuse documentele și materialele care semnifică „Epoca Ceaușescu". Imagini edificatoare prezintă momentele înălțătoare pe care le-am trăit la cea mai ridicată tensiune în această epocă de mari prefaceri pe toate planurile — de la Congresul al IX-lea, care, prin investirea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al partidului a deschis largi orizonturi pentru dezvoltarea economico-socială a țării, la Congresul al XIII-lea al partidului care l-a reales în suprema funcție de secretar general pe marele erou al neamului românesc. Desprindem din documentele expuse liniile directoare ale dezvoltării și modernizării României, ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Prin grafice, hărți, fotografii, imagini grăitoare, sînt prezentate aspecte ale dezvoltării economico-sociale și culturale a localităților sucevene, de la vizitele de lucru și întîlnirile pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a avut cu harnicii locuitori din „dulcea Bucovină", în care, cum sublinia secretarul general al partidului, au fost înălțate cetăți ale industriei, agriculturii, științei și culturii, care vor „dăinui peste veacuri".

În muzeul de istorie din Suceava este expus un bogat tezaur care înmănunchiază istoria glorioasă a poporului român, luptele și sacrificiile înaintașilor, strădaniile lor pentru perfecționarea creației materiale și spirituale, marile realizări ale epocii noastre pe care — cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — cunoscîndu-le vom învăța să prețuim și să iubim și mai profund prezentul și să-i adăugăm mereu noi carate.

Lazăr BĂCIUCU

mesaj și valoare

Legătura organică dintre limbaj și imagine, prin intermediul căreia poetul dialoghează, este recunoscută unanim. Mai greu de recunoscut pare a fi drumul de la cuvîntul cu valențe și rezonanțe poetice și de la versul realizat — la momentul creator, la sursa de energie tonală (în sensul modern al cuvîntului) care propulsează simfonic acel fonem și nu altul, pentru a-l proiecta alături de cuvintele anterior plasate, dacă se poate spune astfel, pe orbita versului. Sunt puține sondările critice referitoare la semnificația și rolul versificației în stabilirea criteriilor valorice, înțelegînd prin versificație nu numai tehnica, artizanatul, meșteșugul, ci mai ales deosebita capacitate — care e o **rara avis** — de a declanșa și vehicula expresia artistică, deci de a reflecta însăși valoarea artistică intrinsecă a versului.

Altminteri, știm, nu știm, scriem poezie. Glosînd un text horațian, am putea adăuga:

„Cu styluri — relicve, / Cu pixuri — boeme / **Indocti — doctique** / Noi scriem poeme... / / Gonim pe hîrtie, / Pe sterpe coclauri, / Cerșind veșnicie / La umbră de lauri".

Jean Cocteau releva că „acolo unde barierele obligă pe filosofi și pe savanți la opriri meticuloase, acolo debutează poetul".

Neexistînd nici o incompatibilitate între poezie, filosofie și știință, cetatea în care aezii își trăiesc aurorele și amurgurile ar fi bucuroasă dacă i s-ar transmite mesajul din clipa în care debutează poetul, după ce tot el — poetul — a părăsit meticulozitatea și logica științei și a filosofiei. Căci poetul intuiește că Poezia nu este imagism, cauză și scop în sine, nu muzică înainte de toate (Verlaine), nu idei filosofice sau de altă natură înveșmîntate în cuvînt, nu subiect predilect tratat tematic, ci o oficiere liturgică în stare de reverie. Reveria este atitudinea fecundă și scumpă poetului. El găsește în ea combinări pe care reflecția nu i le-ar putea procura niciodată. Reflecția este uneori prea exclusivă și prea despotică, „funcționînd" regulat și precis ca un silogism clasic. Senzațiile obscure își au limba lor obscură, care nu e altceva decît un aparent ilogism: cetatea care așteaptă mesajul cunoaște limba emoției, limbă intersensorială care nu se poate învăța la nici o școală și din nici un tom, ci numai la sursa de lumină a talentului, a geniului creator. Căci simțurile deosebite ,din parcela cărora logica își culege materialul schemei sale rigide, nu-și pot găsi corespondențele lor decît sub pana poetului autentic. Acesta presimte uneori și magia așa numitelor audiții colorate, „aude" sonoritatea culorilor, are adesea viziuni tactile, evită instinctiv elaborarea unor cromolitografii de serie etc.

În acest et caetera intră întregul colaj de opinii diverse ca, de pildă: „dacă și-ar aduce aminte măcar din cînd în cînd că poezia este o artă, că arta este un joc și că orice joc presupune în chip absolut o disciplină, o dezvoltare liberă dar după anumite reguli izvorîte din firea ficărui joc în parte... poeții ar avea numai de cîștigat. A disprețui arta poeziei presupune în chip necesar disprețul față de studiu, de exercițiu, față de osteneala creatoare" (Al. A. Philippide). Mesajul și valoarea implică, firește, o rafinare a expresiei (Voltaire). Limbajul strict constituie un factor de adevăr, iar un proverb, o maximă, un vers, printr-un concurs de ecouri sau de simetrii, se înalță la o stabilitate demnă de invidiat (Roger Caillois). Relația modernă om-mașină nu trebuie să ducă la feudalismul electronic. Pronunțarea rotundă și plină a fiecărei silabe, intonația este pentru limbă ceea ce este gesticulația pentru om. Fără modularea intonației — vox humana — citirea versurilor nu poate avea efect (Robert Hillyer).

Poezia pare a fi nu „cuminte", ci mereu insurecțională. Dar și insurecția, cu alaiul ei de experimente, presupune un prealabil și temeinic studiu. Poezia nu este un discontinuu, unde singur cuvîntul răsună. Eliberîndu-se de ordinea limitativă, ea e mai mult decît cuvinte. Altminteri, n-ar fi decît simplă proză rimată, ritmată, monocordă, monocromă, ca o pictură de trei parale încadrată în rame de aur masiv.

Dacă sensibilitatea modernă, strecurată într-o limbă convențională cum e limba latină, poate da vibrații turburătoare (Baudelaire, Pascoli etc.), cu atît mai mult o limbă vie, bogată în sevă, eufonică și admirabilă în nuanțele ei subtile, sclipind ca un izvor în bătaia razelor solare ori selenare, cum e limba noastră, poate da tuturor celor din cetatea lirismului modern vibrații care încîntă, turbură, și îndeamnă la „creșterea limbei românești și-a patriei cinstire".

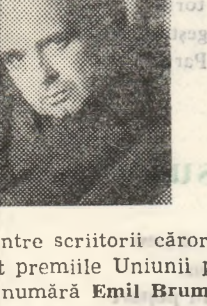
O ființă umană lipsită de sentimente, indiferent cîtă logică ar avea ea, se va transforma într-o plantă, mărturisea I. B. Singer, premiul Nobel de literatură. Dar numai parțial are dreptate: pînă și plantele simt — sau presimt — tristețea, bucuria, durerea făpturilor din mediul lor ambiant.

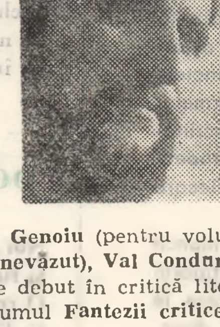
Prin pîcla subiectivității sau prin limpezimea obiectivității, fiecare își poartă, obsedantă și uneori tutelară, scara proprie a valorilor, pe treptele căreia stau, olimpieni, creatorii, de frumos. Rareori însă se recurge la rezultatele unei analize pertinente a creației, în speță a marii literaturi. Criteriile? Uneori, unii, crezîndu-se unicate, se supraestimează și se plasează — fără acel atît de necesar „self-control" — pe treapta cea mai de sus a scării. **„Ad huc neminem cognovi poetam qui sibi non optimus videretur"**, mărturisea Cicero.

Departe de orice intenție de a se erija în mentor liric, nici cel ce termină aici succintele confesiuni nu a cunoscut pînă acum — decît cu rare excepții — un poet care să nu se socotească cel mai bun dintre toți poeții.

Nicolae ȚAȚOMIR

viața noastră

Între scriitorii cărora li s-au decernat premiile Uniunii pentru anul 1983 se numără **Emil Brumaru** (pentru volumul de poezii **Ruina unui samovar**), **George Genoiu** (pentru volumul **Însoțitorul nevăzut**), **Val Condurache** (premiul de debut în critică literară pentru volumul **Fantezii critice**).

Sîmbătă, 12 ianuarie 1985, la Combinatul de Utilaj Greu din Iași, s-a deschis cea de a treia stagiune a „Studioului de poezie" al cenaclului „Lupta cu inerția". După cuvîntul de deschidere rostit în fața unui numeros public de directorul Combinatului, Vasile Mutu, prozatorul Ion Țăranu a citit cîteva însemnări de scriitor despre platforma industrială ridicată la porțile Iașului, iar dramaturgul Ștefan Oprea a vorbit despre locul pe care îl ocupă „Studioul de poezie" în configurația spirituală a orașului. Recitalul susținut de poeții Corneliu Sturzu, Ioanid Romanescu, Vasile Constantinescu, Valeriu Stancu, Emilian Marcu, Nicolae Panaite, Aurel Ștefanachi, Cassian Maria Spiridon, Adi Cristi și Dan Giosu a încheiat manifestarea ■ La 15 ianuarie, la Muzeul teatrului din Iași, Const. Ciopraga a conferențiat cu prilejul manifestării intitulate „Eminescu-poet național" ■ Le cel de al X-lea „Jurnal al artelor", manifestare complexă organizată de Comitetul județean Iași pentru cultură și educație socialistă și-au adus contribuția Paul Balahur, Emil Brumaru, Ion Chiriac, Ion Hurjui, Constantin Popa, Ioanid Romanescu, Nicolae Turtureanu, Lucian Vasiliu. ■ Poeții Horia Zilieru, Sergiu Adam, Nicolae Turtureanu, Liviu Pendefunda și Vasile Mihăescu au citit din creațiile lor în fața studenților cenacliști de la Institutul de medicină și farmacie. ■ Membrii Cenaclului „Trubadurii păcii" de la Școala generală nr. 34, din Iași l-au avut ca invitat pe poetul Ion Chiriac. ■ La Liceul „Emil Racoviță" Const. Ciopraga a vorbit despre actul de creație în mărturisirile scriitorilor clasici. ■ La U.J.C.M. Iași s-a desfășurat un recital de poezie cu participarea lui Ioanid Romanescu și Emilian Marcu. ■ La 9 ianuarie, pe scena Teatrului Național Vasile Alecsandri, a avut loc spectacolul în premieră cu piesa „Cabana" de Mircea Radu Iacoban. ■ În ziua de 19 decembrie 1984 la Clubul literelor și artelor din Atena, într-un cadru festiv, în prezența unui numeros public atenian, s-a desfășurat decernarea premiilor concursului panelen, organizat de Uniunea literaților greci (uniune cu o bogată activitate privind popularizarea literaturii românești în această țară) privind elaborarea unor lucrări despre opera reputatului poet român Nichita Stănescu, marcîndu-se cu acest prilej și un an de la stingerea din viață a autorului celor **11 Elegii**. Au fost acordate premiile „Valoarea spirituală" clasa I-a, cea mai înaltă distincție a Uniunii, însoțite de Diplomă, lectorului universitar Andreas Rados, șeful Seminarului de neogreacă de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, pentru elaborarea lucrării „Contemplare și metamorfoze în poezia lui Nichita Stănescu" și pentru aportul în promovarea relațiilor culturale eleno-române precum și cunoscuților poeți Nikos Anoghis și Popi Maniati. Premiile au fost înmînate de către poetul și criticul literar Nikos A. Stasinopoulos, Președintele Uniunii literaților greci — care, prezentînd personalitatea celui omagiat, a subliniat că „Nichita Stănescu a deschis o epocă în poezia română actuală..." Lucrările premiate urmează a fi publicate, însoțite fiind și de traduceri din creația poetului român. ■ Centrul de librării Iași a inițiat un nou ciclu de manifestări pentru iubitorii cărții intitulat „Artele în dialog cu literatura". Astfel, la Casa cărții, la 29 ianuarie, a fost vernisată expoziția de pictură Călin Alupi despre care a vorbit Aurel Leon. A urmat lansarea noului volum pe versuri al lui Horia Zilieru, „Roza eternă", pe care l-a prezentat criticul literar Liviu Leonte.

—mircea horia simionescu:

„adesea îmi pare a avea invitată la cină pe însăşi doamna Omenirea"

interviul nostru

— Stimate Mircea Horia Simionescu, mulțumindu-vă dintru început pentru amabilitatea de-a accepta să răspundeți unor întrebări destul de indiscrete (întrucît încearcă să provoace amintiri îndepărtate, în mod obișnuit păstrate în tainițele inimii), îngăduiți-mi să vă cer să precizați cînd s-a născut, în Tîrgoviștea ades invocată în cărțile dumneavoastră, persoana stranie purtînd numele Ingeniosul bine temperat și cum a lucrat ea pînă a devenit personaj și titlu de operă literară ?

■ **Întrebarea nu-mi displace, pentru că invită la afirmația deloc nefolositoare după care, înainte de a deveni personaj, Ingeniosul a trebuit să trăiască, să vorbească, să se cunoască pe sine, cu alte cuvinte viața a anticipat ficțiunea, lucru ce merită a fi reținut ca adevărat. Undeva, am făcut mărturisirea că toate situațiile și dezbaterile cărților mele — luate de unii pure fantezii — s-au petrecut în realitate, au fost trăite cu întreaga mea ființă, au aparținut biografiei mele. Așadar, în ce privește faptele, totul e o... invenție după natură, făcută cu o mare scrupulozitate.**

Departe de-a fi un copil precoce, ba dimpotrivă un incorigibil întîrziat, multă vreme chinuit de îndemnurile de-a deveni contemporan cu cei de vîrsta mea, cu chipurile și imperativele lumii în care mă trezisem (foarte rar mi-am făcut temele la timp, am răspuns inteligent unei întrebări, am luat în serios o poruncă a celor mari etc.), i-am exasperat pe cei din jur cu nepăsarea și inactualitatea mea. Singură mama, pedagog de excepție, a înțeles că tocmai această libertate pe care mi-o luasem îmi era proprie și înnăscută și din ea aveam să-mi creez un stil și un statut. Perspicacității, sensibilității și strădaniei sale de a-mi stimula acest mod particular de a fi le datorez enorm. Puțini oameni mai decişi decît dînsa în a trece prin propria lor judecată critică, alcătuirile, instituțiile, raporturile umane, întocmirile sociale. Îmi dăduse viața, a trebuit să mi-o mai dea încă o dată, în prima copilărie, cultivîndu-mi, înainte de orice altceva, gustul libertății și în primul rînd al libertății de a-mi descoperi singur darurile, carențele. Într-o zi, oprit de la școală (îi mărturisisem cît mă jignise învățătorul dîndu-mi exemplu un coleg tîmpit și ea fusese de părere să nu continui o competiție neloială), am întrebat-o ce să fac ca să nu mă plictisesc... „Inventează ! mi-a răspuns mama. Inventează-ți jocuri, prieteni, povești... Unele lucruri din cele cunoscute sînt prost întocmite. Reinventează-le !". Cuvintele, oricine își poate da seama, dat fiind că pe-acea vreme citatul nu devenise a doua natură, ca azi, semănau destul de aproximativ cu cele așezate aici între ghilimele, reproducerea fidelă ar fi imposibilă. Sensul spuselor acesta fusese, pentru că verbul a născoci, ades utilizat în diverse împrejurări, fusese detronat ceva mai înainte de verbul a inventa, cînd unchiul Gogu Georgescu, tehnician, devenise un adevărat erou pentru că inventase o mașină (de ștanțat, de filetat ?) și termenul căpătase, prin lungi explicații, înțelesul întreg.

De-atunci, am tot inventat. Mama știa o mulțime de povești, avea multe amintiri. Nu m-a hrănit cu ele, a preferat să asculte invențiile mele, să le retușeze cînd i se păreau fantasmagorice sau incoerente și, ca să respect întrutotul adevărul, trebuie să spun că exercițiul a fost hotărîtor, chiar dacă mai puțin fertil în ce mă privește, pentru că fratele meu s-a dovedit mai iscusit decît mine : e un povestitor cu o fantezie mult mai bogată și, dacă ar fi scris, ingeniozitatea lui m-ar fi pus din nou în inferioritate, mama ar fi fost nevoită să-mi dea viața și a treia oară...

— Ingeniosul bine temperat se născuse ?

■ **Cred că da, cu toate că își ignora titulatura. Din prima copilărie sîntem pe deplin formați în ce privește puterea de-a plăsmui, sîntem sau nu sîntem poeți. Copilăria lumii se află, întreagă și îndeajuns, în Homer, cum bine observa Radu Petrescu, și, după cunoașterea în esență, mai curînd avem ocazia să întîlnim pierderi de poezie și de naivitate, fiindcă o mulțime de factori formativi lucrează la stingerea ingeniului, la disciplinarea/alinierea gîndirii conform normelor în circulație agresivă. Există și un proces de inculturalizare, pe măsură ce funcțiile practice își creează organul.**

Recent, am avut plăcerea să admir o serie de imagini pe diapozitive luate de ingeniosul pictor Ion Dumitriu, de pe o imensă platformă de gunoaie și deșeuri a periferiei unui oraș. Obiectele — cutii de conserve și de vopsele, munți de coji de ouă, pungi multicolore etc. — își dezvăluiau uluitor frumusețea în lumina care le îmbrățișa pe măsură ce se stingea în ele orice urmă de utilitate. Geniul operatorului rămăsese indiferent la pierderea funcției de serie, ca să descopere prospețimea, exuberanța, plasticitatea și — îmi cumpănesc bine cuvintele — sublimul îngrămădirilor de forme și valori cromatice ale obiectelor scoase din uz. Aceasta este gîndirea poetică, mersul drept către esențe, nedeformat de moletierele și încălțările standardizate ale „culturii".

Am numit „privire piezișă" acest fel de abordare a lucrurilor și o vreme, am crezut că pedagogia mamei urmărea să mă apere de agresiunea și mustrarea unchilor, care țineau să mă vadă un om descurcăreț. Mama nu făcuse decît să-mi convertească un neajuns într-o virtute. E utilă lectura admirabilei cărțulii a lui Cesare Pavese „Il mestiere di vivere" pentru a înțelege mai bine cum această străduință de conservare recuperare a copilăriei, departe de-a fi o experiență nocivă, e singura în măsură să ne crească pe umerii povîrniți, aripile transparente de poet.

Toți poeții lumii și toți cititorii lor poartă aripi, e de domeniul miracolului cum înverșunata strădanie a împrejurărilor și a oamenilor infirmi de copilărie nu izbutește să le reteze aceste instrumente parcă făcute fragile spre a fi mai ușor călcate cu talpa.

— Poezia nu numai că nu strică lumea, dar este esențial benefică...

■ **Sînt de aceeași părere. Pentru că arta n-a atacat niciodată și n-a furat nimănui nimic. Obiectele lumii nu s-au împuținat sub dogoarea ei. Arta s-a apărat întotdeauna în spatele zidurilor, fie că aparțineau Troiei, Florenței sau muzeului Maginot ; un Homer transportă neobosit, uluitoare, imense bogății, asemenea unui hamal disprețuind remunerația derizorie : Corturile/certurile din jur nu-i deprimă rîvna ...**

Ingeniosul bine temperat e un rezultat al acestei strategii defensive.

— Undeva, într-un interviu, mărturiseați că ați început să scrieți pe la 14 ani. Debutul s-a petrecut, dacă datele de istorie literară de care dispun sînt exacte, peste mulți ani, în 1968, în „Luceafărul", ca apoi editorial să apăreți în 1969, cu primul volum al Ingeniosului bine temperat — Dicționar onomastic. Această tîrzie ieșire în arenă a fost deliberată : fructul nu ajunsese încă în pîrg, ori condițiile nu fuseseră prielnice scrierilor dv. ?

■ **Cine nu scrie literatură la 14 ani ? (Eram ispitit să spun : cine nu scrie capodopere la acea vîrstă ?). Cu 14 ani de-acasă, vreau să spun cu stagiul copilăriei bine încheiat, poți scrie toată viața. Sînt destui care nu continuă, din diverse motive, să umple caiete, devenind adversari ai literaturii, disprețuind ce mai înainte li se părea o activitate nobilă. Pregătindu-se însă să recidiveze mai tîrziu, cînd acest nevinovat viciu a devenit — nu știu cum s-a ajuns la asemenea interpretare aberantă — o probă pentru promovarea în viața publică, în piață. Din partea lor m-aș fi așteptat măcar la o bunăvoință fraternă. Devenind serioși și responsabili, lipsa exercițiului i-a aruncat în tabăra judecătorilor poeziei și a poeților și vai de cei cărora le cad în mînă ! Cele mai mari suferințe cei din această categorie mi le-au pricinuit. Aveau convingerea să orice scriere trebuie să fie un adaos (cam de felul articolului enclitic anexat unui substantiv), care să semene cît mai bine cu seria la care se cupla, trenului constituit de-a lungul unei manevre de-o noapte nefiindu-i potrivit decît un vagon ca celelalte. Noaptea războiului trecuse, lumea se schimbase. Convingerile strîmbe țineau în picioare o idee de mult moartă. Această idee incultă cuibărește încă și azi în mintea unora și, cu toate că în teoria și practica literaturii lucrurile au evoluat spectaculos, ei continuă să strîmbe din nas la înnoiri și să tot aștepte produsul de serie, marea frescă, personajul a-toate-puternic, demiurgic, conflictele hypertrofice, vagoanele cu faună exotică trase de locomotiva cu aburi a secolului trecut, pe gustul unei clientele cu spiritul îngrădit de fierul forjat cu floricele, hrănit cu naturi moarte cu pepeni și cu cadîne vaporene moarte de amor. După opinia acestora, avionul prozei încă n-a fost inventat, textul pentru ochiul lucid nu-și are rostul, lectura o înțeleg învecinată cu evadarea din contingent, din idee, variantă a spectacolului de varietăți sau a somnolenței... E curios cum tocmai acești îmbătrîniți și comozi se erijează în apărătorii realismului, depling bunele vremi de odinioară, invocă tradiția spre a-și impune preferințele. Am citit, recent, nu fără amar amuzament, un articol prăfuit cuprinzînd strădania unuia, răscolitor a vechi dosare și cîndva inteligent procuror al anchilozei gîndirii, un punct de vedere privind arta : nu se deosebea cu nimic de gîndirea pe care o demontase mai deunăzi. După el, inovațiile prozei, deschiderile ei către o mai potrivită înțelegere a realității timpului nostru, „necesare" (spunea el), întrucît înlăturau domnia unei gîndiri dogmatice, imensa cultivare a gustului literar care a ridicat calitativ gradul de calificare al cititorului de azi, n-au decît o viață scurtă și nu alcătuiesc decît un arsenal transitoriu, etapa consumîndu-se în vederea readucerii prozei la oglindirea realității... Oprindu-și ascuțișul privirii la acuratețea și eleganța textelor noii proze a ultimilor 20 de ani, dar nepricepînd nimic din realitatea ei grea de viață, adesea tragică, grăbitul cititor închidea repede dosarul, se dispensa superb de eventuale „intervenții din afară" (iată unde îl ducea gîndul „neanchilozat" !) și senin și liniștit, prorocea în rînduri de-o rară suficiență, pieirea păsării inovației pe propria ei limbă... Mîna întorcînd pagini de dosare vechi se poate umple de praful dintre file, privirea e datoare să rămînă întotdeauna limpede. Nu e prima oară cînd întîlnesc un asemenea caz de infestare.**

Făcusem, împreună cu prietenii mei, un legămînt de-a ne feri, pînă la vîrsta de 40 de ani, vîrstă coaptă pentru desăvîrșirea prozei, de ispitele tiparului. Dacă climatul dogmatismului n-ar fi fost irespirabil, desigur că ne-am fi călcat legămîntul și am fi debutat mai devreme. Fără îndoială că unele scrieri ar fi fost mai subțiri, mai inconsistente, graba unei cereri pretimpurii s-ar fi cunoscut în acele texte. Dicționarul onomastic nu se așezase încă în paginile îngrijit caligrafiate, dar Cartea despre femeia esențială, Istoria organică, Tezaurul (nu vorbesc decît despre scrierile mele), puteau apărea încă din anii 50. Răscolitorul de hîrtii de mai înainte, ar fi putut spune despre acele apariții că sînt tranzitorii, o etapă în drum spre o alta... Dar acum, cînd lucrurile au fost pe-ndelete, cu mare străduință pregătite, aprecierea e mioapă...

Era o perioadă, mai e cazul s-o amintesc ?, cînd numele unor Arghezi, Blaga, Mateiu Caragiale, Voiculescu nu puteau fi șoptite fără a privi cu îngrijorare în jur...

— Într-o discuție pe care am purtat-o cu dumneavoastră în redacție ne spuneați că cititorii regretă o schimbare de registru din scrisul dv. Se pare, cu voie sau fără, că ați pierdut pe drum ceva din ironia ce dădea unicitate scrierilor, ca buchetul unui vin de mare marcă. Am simțit o undă de părere de rău în confesiunea dv. Este, cred, doar ceva trecător, ori mă însel ?

■ **Dacă aș fi pierdut doar ironia ... În bună măsură am pierdut lirismul, împletirea de sarcasm și sentimentalism supravegheat, unele din canalele ce conduceau în subtext... Marele păcat al romanului Redingota, parafrază sau variațiuni pe-o temă ilustră, este absența ironiei pe care ați numit-o. Or, Thomas Mann nu poate fi recitit fără o respectuoasă ironie, ca de altfel, oricare scriitor important.**

Dacă am o scuză, ea poate fi găsită în faptul că am trăit atît de intens trecerea anotimpurilor (în Ingeniosul bine temperat), că pînă la atingerea iernii și a senectuții, a fost nevoie ca eu însumi să fac lungi exerciții de îmbătrînire. Se pare că am reușit.

— Am deslușit, în puținele prilejuri ce mi-au ieșit în cale, că aveți plăcerea, de stirpe sadoveniană, a sfatului de vorbă. E acesta un lucru de căpătîi pentru un scriitor, poate din asta să afle el mai multe despre mersul lumii, își poate scoate de aici urzeală pentru plăsmuirile sale ?

■ **Iubesc oamenii. Nu știu cum am făcut, că am înmulțit legăturile mele cu ei pînă la a nu le mai suporta. Nu calitatea intelectuală a interlocutorului m-a interesat, ci aceea omenească, experiența și a celui mai modest dintre ei. Am ajuns astfel să fiu înconjurat de atît de mulți amici, încît adesea glumesc spunînd că mă urmărește și mă inoportunează „armata celor zece mii !".**

Am practicat gazetăria timp de aproape două decenii. Gazetăria înseamnă tiraj. Ca atare, o bucurie, o idee, o scenă le-am repetat, în copii nenumărate, tuturor celor care aveau nevoie să le cunoască. Am făcut colportaj, pedagogie, dar și exercițiu. Șlefuind oral o idee pînă ce ea a căpătat expresia potrivită pentru a fi așternută pe hîrtie...

După un lung și intens comerț cu oamenii, simt acut nevoia singurătății și mă retrag pentru un bun timp între cei patru pereți ai chiliei mele, bucuros a avea atunci cele mai înalte dialoguri, și cele mai calificate, cu oamenii care au fost, vrednicii autori ai cărților îngrămădite peste tot. Numărul lor întrece de multe ori armata celor zece mii. Calitatea lor e dintre cele mai alese. Adesea îmi pare a avea invitată la cină pe însăși doamna Omenirea.

— Ca unul ce sînteți, în sensul cel mai frumos, robit cuvîntului, ca un bijutier al acestuia, ca un stilist de marcă, ce credeți despre părerea ce există, deja aproape de neclintit, că scriitorul român, ca unul prea posedat de frumusețea limbii sale, nu poate depăși această barieră lingvistică. S-a vorbit și se vorbește despre intraductibilitatea celor mai mulți dintre marii noștri scriitori. Cît e adevăr, cît e poveste ?

■ **Gîndesc și scriu în admirabila, splendida limbă românească. Trăiesc, din adolescență, sentimentul că nu-i cunosc bine toate posibilitățile și, în fapt, modestele mele încercări nu sînt decît exerciții de stil. L-am recitit acum cîteva zile pe Miron Costin și mi-am făcut aspre mustrări pentru a mai fi aflat unele pagini necunoscute, cu mari virtuți ale limbii ; după sublinierile făcute repetat, reieșea că nu le înregistrasem ca atare. Textele clasicilor mă aruncă în delir dar și în deznădejde, unele dintre cele ale contemporanilor mă tulbură pentru zile în șir. În aceste zile recitesc cu creionul în mînă mari poeți prieteni — Nina Cassian, Gellu Naum, Leonid Dimov, Șerban Foarță și cad pe gînduri negăsind în proza mea tăria, strălucirea, vibrațiile, subtilitățile și aromele trăirilor lingvistice din versurile lor. Aproape că-mi vine să las condeiul jos, cînd, privind rafturile cu cărți, știu că sărbătoarea limbii românești n-are limite.**

Nu putem depăși bariera lingvistică ? Nu sufăr peste putință. Dacă nu mă poate citi încă Johann și Jean, sînt fericit că mă-nțelege frăţeste Ion. De-aș putea scrie mereu frumos pentru Ion, al cărui fiu sau nepot sper să mă tălmăcească cîndva într-o altă limbă !

— Împrejurările vieții v-au prilejuit întîlniri memorabile cu unii din marii oameni ai acestui veac. Țin minte că ne-ați povestit, cu umorul dv. subțire, că l-ați fi ucis pe Cezar Petrescu, lucru de care nimeni n-are știință. Cum a fost de fapt ?

■ **Întîlnirile mele cu Radu Petrescu n-au fost întrecute, în intensitate a comunicării, în frumusețea expresiei și-n țesătura muzicală a desfășurării de nici un alt contact cu marii oameni despre care vorbiți. Aceasta, pentru că amîndoi ne întîlneam la jumătatea drumului pe care-l călcam și niciodată vreunul dintre noi nu se afla întîmplător în fața celuilalt. Marii oameni întîlniți — aș putea numi desigur pe mulți — își aveau drumul lor, ieșirea mea înainte-le ori îi stînjenea, ori îi surprindea, era oricum accidentală. George Călinescu și Tuculescu, Iehudi Menuhin și Pablo Casals, Grigore Moisil și Marin Preda, Alberto Moravia și Georges Perec, Olivier Messiaen și Henri Coandă, Arghezi și Herbert von Karajan mi-au îngăduit să le stau aproape, dar schimbul nostru de cuvinte amabile n-a comunicat decît gînduri mărginașe. Unora le-am vorbit mult, ca unor celebre tablouri. Dacă le-aș fi spus anecdote, cred că am fi fost, și eu și ei, mai cîștigați.**

Pe Cezar Petrescu nu eu l-am ucis. Conștiinciozitatea lui gazetărească i-a răpit cîteva nopți (nopți cu multe cafele, am înțeles), a terminat articolul pe care i-l cerusem cu o zi înainte de termenul fixat, dar odată cu articolul și-a sfîrșit și zilele. Fusesem purtător al cererii și purtător al manuscrisului cald spre redacție. N-am putut pînă astăzi să citesc articolul care îl ucisese.

Ar trebui să scriu odată o povestire în care să reproduc uriașul depozit de cuvinte banale pe care și le pot servi oamenii mari ai acestui secol

— Care însă dintre personalitățile în preajma cărora v-ați aflat v-au lăsat acea amintire de neșters, acea amprentă sufletească ce rămîne pentru totdeauna ?

■ **George Călinescu, vizitat acasă pentru o treabă gazetărească, m-a primit în pantaloni scurți, s-a așezat în fotoliul în care îl surprinsese cîndva Ciucurencu, atunci cînd i-a făcut portretul, m-a ascultat cu destulă paciență vorbindu-i despre Dicționarul onomastic, la care tocmai scriam, și mi-a spus că și el a avut în tinerețe ideea de-a scrie ceva asemănător.**

Ridicîndu-se într-un tîrziu, și-a sprijinit cotul pe-un fel de etajeră, ce mi s-a părut a sta pe o coloană sculptată. Pe etajeră se afla Il Cortegiano. Mi-a arătat încîntat, ediția, mi-a spus că opera lui Castiglione îi este foarte dragă, după care a aruncat-o violent la locul ei, de parcă ar fi fost ciumată.

Desfăcută ulterior cu încetinitorul, scena mi s-a părut tulburătoare, încărcată de grele învățăminte morale, pe cît de neprecise, pe-atît de adînci și durabile.

Multe dintre cele mai subtile, mai frumoase idei ale sale se sprijină, ca templele Indochinei, pe-o singură coloană.

— Cîțiva ani v-ați îndeletnicit cu treburi de conducere la Opera Română din București. A fost doar o corvoadă administrativă, sau scriitorul a izbutit să tragă un mic profit și pentru experiența scrisului său ?

■ **Să nu vorbim despre această experiență deopotrivă de fascinantă și de dureroasă. Școala interpretativă românească este o adevărată mină doldora de nestemate, nu știu ce ochelari groși îi împiedică pe exploratori să scoată la lumină averile ei.**

Dintre toate compartimentele Operei, opera mea a reținut ca deosebit de fertilă artisticește galeria, despre care aș scrie oricînd mai mult decît un răspuns.

— La Petroșița, în ținuturile natale, e pustnicia domniei voastre. Petreceți aici nu în post și rugăciune, ci în truda cuvîntului, grea ca cele mai mari patimi ale lumii. Ce reprezintă chiliile de la Petroșița pentru scriitorul Mircea Horia Simionescu ?

■ **Două chilii burdușite cu cărți, priveliștea prin rama ferestrei a unor dealuri sublime, parcă tablouri ale unui Bernea neobosit, cîțiva Mozart (printre care cvartetele), patru cîini ciobănești proprietate colectivă, un cer incredibil de limpede, douăsprezece trepte (urcate de patruzeci de ori pe zi) și o singurătate medievală pot face un om fericit. Jur că aș putea lucra în această pustnicie, în post sever dar fără rugăciuni și-o sută de ani, cîte 15 ore pe zi.**

Într-o atît de perfectă izolare, trăiesc bucuriile și durerile lumii cu mai multă ascuțime și responsabilitate decît atunci cînd, la București, alerg printre tramvaie, călătoresc cu taxiul sau, strîngînd mîna unor oameni pe care îi iubesc, n-am destul aer spre a le spune un singur cuvînt.

— Pentru că am ajuns aici, în cuibul de Petroșița, aș dori să aflu cum se petrec zilele dv. Cum și cît scrieți, cît și cam ce citiți?

■ **Scriu doar cîteva luni dintr-un an, primele luni după Anul Nou. În restul anului nu sînt în stare să leg nici cîteva cuvinte pe foaia unei scrisori. Citesc mult, după un „sistem" absolut haotic, întotdeauna cărți îndelung selectate. Mi-e adesea poftă să citesc o carte proastă, am renunțat să mai cred că-mi va fi dat s-o pot face.**

Dar cînd scriu, în cele două-trei luni de metodică exaltare, sînt un romantic temperat, nu-mi mai rămîne timp de dormit, de mîncat, de plimbare. Trag atunci toate obloanele și mă ocup numai cu uciderea ideii de care nu-i chip să scap altfel...

Cam tot timpul anului lucrez cu brațele, lucru plăcut, poate pentru că este de-o sută de ori mai puțin obositor și nociv decît scrisul, și pentru că se termină atunci cînd s-a încheiat.

— Vă place, știu, să călătoriți. Unul din locurile dragi e și Moldova, și Iașul îndeosebi. Ce vă cheamă mereu să veniți aici, cu sufletul deschis ?

■ **După ce am cunoscut Iașul, acum 30 de ani, nu m-a părăsit niciodată gîndul de-a mă muta în acel superb oraș, de-a locui în Sărărie sau undeva prin preajma turnului Golia (sînt pe-acolo cîteva ulițe !...). Ieșenii sînt de stirpe zeiască. M-aș fi străduit să devin un adevărat moldovean, aș fi luat da capo școala elementară și universitatea... Dacă aș înșira toate motivele care m-au împiedicat să devin ieșean, n-aș mai scoate capul în lume de rușine.**

Mai fac și azi exerciții pentru o eventuală transmutare, pe texte de Miron Costin, Negruzzi, Creangă, Ibrăileanu, Sadoveanu.

În realitate, nu-mi place să călătoresc. Dacă se-ntîmplă să merg în alte locuri și să zăbovesc pe undeva, departe de casă, mă simt ispitit să rămîn acolo tot restul vieții. Și ce se întîmplă cu treburile mele ?

— Ce vom putea citi în viitorul mai apropiat sau mai depărtat, stimate Mircea Horia Simionescu ?

■ **Sper să pot scrie în viitoarele luni un volum de vreo 250 de pagini intitulat Cauzele, în bună măsură înrudit cu Dicționarul onomastic, promis editurii vecine redacției voastre — Editura „Junimea". Ar fi al 13-lea volum pentru tipar. Și nu ultimul.**

Gr. I.

cronica literară

teatru, poezie, roman

O surprinzătoare **Panoramă a literaturii dramatice române contemporane** ne pune la dispoziție criticul de teatru Mircea Ghițulescu, pînă nu demult, doar cronicar al actualității teatrale românești. Surprinzătoare, pentru că vine să ateste, dincolo de așteptările noastre, un excelent critic al **textului dramatic**, nu doar un spectator specializat, atent la arta spectacolului, nu și la calitatea pur literară a textului. Intitulată cu modestie exagerată, **O panoramă...**, una, deci, între altele atîtea posibile, cartea lui Mircea Ghițulescu e **Panorama**, singura originală și completă, a dramaturgiei române de azi. Singura originală — pentru că aceea a lui Florin Faifer, luînd în considerație numai opera dramatică tipărită în volum, nu cuprinde întreg tabloul contemporan. Siguranța și exigența judecății de valoare, simțul relativului și simțul absolutului, relaționarea inspirată de teme și motive, de procedee și forme dramatice fac din această panoramă o veritabilă Istorie a dramaturgiei de azi. Pentru că nu avem de-a face cu o suită de portrete de autori dramatici, ci cu evoluția unui gen, confruntată cu evoluția literaturii de la al doilea război și pînă în zilele noastre.

Acestea fiind premisele, nu mă pot opri să nu semnalez, dată fiind tocmai istoricitatea demersului, organizarea defectuoasă a volumului, autorii fiind analizați în ordinea (vai ! cît o să ne mai lovim de criteriul acesta de „autoritate !") vîrstei ! Înțeleg că autorul și editura au vrut să preîntîmpine șicanele autorilor studiați, preferînd tematizării ori scării de valori un argument exterior, într-adevăr imbatabil: data nașterii. În felul acesta, **ordinea** impusă de hazard prevalează nu numai asupra oricărei alte ierarhii, fie ea de valoare ori de tipologie, ci și asupra vîrstei scriitoricești. Al. Sever îi precede pe Everac și Mazilu. Criteriul cronologic, acela care ordonează, într-un fel sau altul, istoria, joacă feste însăși istoriei, contrazicînd-o în datele fundamentale. Privită prin prisma sumarului, cronologia dramaturgiei române de după război are, în timp, acoladele romanului proustian.

Preferințele literare ale lui Mircea Ghițulescu nu ar intra în discuție dacă ele nu ar configura liniile de forță ale unui consens pe cale de a se generaliza. Dacă această judecată va fi împărtășită și de posteritate nu este de datoria și de competența noastră să decidem. Oricum, această judecată va da seamă de opțiunile noastre de azi și va defini, peste timp, o anumită structură de așteptări și de gust. Aici aș avea de făcut cîteva observații, care țin, toate, de ceea ce aș numi, în lipsă de alt termen, o „prudență a vanității". Criticul de azi, nu numai criticul literaturii dramatice, manifestă o mare sensibilitate față de judecata posterității. Teama de a nu greși prin supralicitare e, parcă, mai mare decît aceea de a nu trece pe lîngă un geniu neînțeles. Spiritul critic se exercită cu mai multă ardoare în detectarea presupusei incongruențe, decît în anticipația, riscată (dar riscată este și vigilența !), a destinului ieșit din comun. Să dau un exemplu : prezența lui Teodor Mazilu alături de Baranga și Tudor Popescu mă nedumerește, teatrul lui Mazilu, fie el „satiric", fiind aproape imposibil de înseriat. Mircea Ghițulescu operează o analiză cu observații de acuitate a dramaturgiei lui Mazilu : „Față de Marin Sorescu, de exemplu, care pornește de la categorii ale sublimului pe care le coboară la dimensiuni comune, le face deci accesibile prin **popularizare** umoristică, Mazilu face drumul invers : preluînd teme și situații diurne, le situează în contexte surprinzătoare, rezultatul fiind o farsă tragică de fiecare zi, poate mai apropiată de ceea ce Maeterlinck înțelegea prin **tragicul, de fiecare zi**, decît satira propriu-zisă". Nimic de zis în privința delimitărilor, deși înclin să văd o lejeră minimalizare a demersului lui Sorescu în această apreciere indirectă. Nu văd însă unde „se desparte cu greu pagina de teatru de scheciul umoristic" în opera lui Mazilu. Așa cum am mai spus-o, pagina de foileton, la Mazilu ca și la Caragiale, face corp comun cu dramaturgia. Voind, parcă, să repare imaginea puțin șifonată a autorului în discuție, Mircea Ghițulescu revine, asigurîndu-ne, tot prin recul, de marea considerație pe care o poartă, în totalitatea ei, operei lui Mazilu : „În ansamblu, opera lui Mazilu, inclusiv proza, este o experiență estetică ce depășește prin puternica sa originalitate aria națională și ar îndreptăți tentative comparatiste mai îndrăznețe". Foarte adevărat, dar de ce nu le face criticul însuși, lăsîndu-le, prin reticențele sale, în seama altora, mai puțin „exigenți" ? Prejudecata criticului „fără reproș", ca și a cavalerului de altădată, duce la execuția globală a dramaturgiei lui I. Băieșu, inegală, firește, dar cu două piese, **Chițimia** și **Iertarea** ieșite din ordinea normalului. Există, nu numai la Mircea Ghițulescu, temerea de „judecata de apoi a criticilor", urmare, poate, a „judecății poeților". Judecata aceasta vine oricum și nici un critic, numai dacă e mic, nu se va putea strecura prin ochiurile plasei năvodului în care va fi prins.

Remarcabilă este, la Mircea Ghițulescu, „deschiderea" privirii. Încap, în „panoramarea" lui și „piesa bine făcută" și „piesa de lectură", meșteșugul și experimentul. Cîntărind farmaceutic, autorul acestei **Panorame** ne dă o imagine discutabilă, despre cum este și cum ar trebui să fie dramaturgia.

Întîrzierea cu care recenzez acest volum, apărut în 1983, confirmă, cumva, temerile autorului în legătură cu posteritatea operei sale. „Bine ar fi (notează Traian Chelariu în **Ceramica**) să ne putem lăsa poemele / Trei sute de ani în odihna / Lin hrănitoare-a subteranelor sufletului, / Asemeni albei argile pe care o-ncredințează chinezii / Timp de trei secole, tihnei. / Pînă scot porțelanul". Și mai departe, în spiritul poeticilor clasicizante : „...sunetul / Scapă urechii mult prea-ncurcate-n Zgomotul zilei". Dacă nu are la dispoziție trei veacuri pentru a filtra cuvintele în retorte sufletești, poetul le-a făcut, cel puțin, să gesteze-n sertare, arătîndu-se, prea puțin interesat de imediata lor imprimare. Poeziile în vers alb au stat 17 ani în tihna manuscrisului, din 1966, de la moartea autorului și pînă la apariție. Jurnalul, publicat fragmentar în 1976 a avut, s-ar zice, o soartă mai bună, în vreme ce o culegere de eseuri își așteaptă, cu răbdare, rîndul la tipar.

Traian Chelariu e un poet delicat, de factură clasicizantă, surdinizant și în general ostil confesiunii lirice, cu toată programatica estetică a sincerității și simplității : „Crezi că e absolută nevoia de rimă, / Nevoie de ritmuri alese / Ca să-ți pui sufletul în păinjenișul / Unui poem tot așa de sincer ca lacrimile copiilor ?" În fapt, poeziile în vers alb sînt mai aproape de cugetarea morală, de fila de jurnal intelectual, retrospectivă biografică mai mult decît sufletească, sumă a destinului și monografie a creației. Socotit de Traian Chelariu (alături de **Sonete**) drept „crema scrierilor mele lirice", poeziile în vers alb continuă în linie directă jurnalul, nu numai prin datarea minuțioasă care merge pînă la paradox (**Toate întrebările lumii**, de pildă, e scrisă marți 30 noiembrie 1965, ora 23,57), ci și prin tonul general și chiar prin pactul implicit de lectură. Aș zice că, amestecate cu zgura existenței, cugetarea în abstract n-ar fi avut decît de cîștigat. Dar și în aceste condiții, „Biografia" lirică a lui Traian Chelariu (volumul se subintitulează **Biografie, 1953—1965**) poate fi parcursă cu folos în chip de document sufletesc. Jurnalul este al unui intelectual abstras, prin voință, cotidianului, aspirant la seninătate (convins a o fi atins !), dar absorbit de contingent („drama creației") de chiar năzuința la gloria pe care o repudiază. Copleșit de sentimentul zădărniciei („Pline-s bibliotecile de praf și cuvinte, / Incomensurabila lume-a hîrtiei se revarsă peste veacuri și spații"), Traian Chelariu nu încetează a se adresa „eternității", „nemuririi", „desăvîrșirii". Glosează cu resemnare pe marginea trecătoarei existențe („Trecem / Toți Niciodată'-i cuvîntul Eternității"), desfide gloria („Nu gloria care se face pulbere-a drumului... ci o bătaie / Nouă de aripi sau o chemare, / clar deslușită, de cîntec" — aceasta-i răsplata poetului), se încredințează înțelepciunii („La șaizeci de ani începi să vezi altfel lucrurile / Ochiul caută depărtările, / Urechea fuge de zgomotele apropiate"). Ce vanitate să mai încapă în această lume de deșertăciuni ? Ei bine, umbra scriitorului, vanitatea creației : „Acest vers al meu, care nu vrea / Să mai asculte de nici o / Convenție veche..." Și iată-l pariind, cu speranță ultragiată, pe o posteritate care i-ar fi indiferentă : „...privindu-te / Versul meu și îngaimă / **Nepieritoare** icoane".

Drama creației este, într-un fel, exemplară la Traian Chelariu, pentru că ilustrează condiția resemnării aspirația la eternitatea Parnasului și, în revers, condiția scriitorului copleșit de gloria zilei, neîncrezător în durata acestor favoruri.

Pentru a face justiție poetului Traian Chelariu, voi reproduce prima parte a poeziei **Andante**, fragment de realism liric acumulativ de o frapantă modernitate : „Mereu ne vom lăsa fără vrere în voia acelui dulce andante / Mult obsedant sub căderea serilor lungi, / citadine. / De nenumărate ori ne vom pierde în labirintul / Străzilor, printre vehicole nerăbdător / Stopate în fața semnalelor roșii, / Printre gravi pietoni pozînd / Printre oameni ca toată lumea. // Ne-om regăsi și ne-om pierde căutînd / Ca și ei Necunoscutul, Necunoscuta. / Și-om tresări la fiece zîmbet amabil / Adresat altora, altcuiva. / Te vei opri lîngă vitrine cu bijuterii / Sau la modelele ultimei mode. / Vei intra în cofetăria curată, / Ca să consumi o șarlotă sau o savarină. / Cochetă, vei redresa macul buzelor prea obosite / Și te-or surprinde scînteile darnic țîșnite / Din ochii tăi încă tineri. / / Mult mai absent, eu voi trece pe / Bulevarde cu trotuare reci și flancate / De invizibile schele cu-afișe care invită, / Prea policrome, / La concerte și meciuri, la premiere și expoziții. / Și prin imaginea, clară încă-n retină, / A balerinei ca un fulg suspendată / Între vecie și clipă / Voi descifra banderolele / Albe ale volumelor altor autori, / Nou apărute, ispititoare, / Și voi visa cu părere de rău la o carte în care / Am adunat diafane speranțe. Apoi, / Voi aprinde-o țigară". Restituirea acestor manuscrise se cuvine salutată cu toată căldura, ele aducîndu-ne în atenție un scriitor uitat și amintindu-ne de soarta manuscriselor din clasici, rămase în biblioteci și colecții, în muzee și corespondențe private.

Foarte atent la frazare se arată în romanul **Sufletul nostru dintîi** Constantin Parascan. „Urechea" prozatorului a început să asculte, acum, chiar cu oarecare exces, „muzica" frazei, atribuind limbajului, sonorităților și ritmurilor lui, o atenție care ține de efectul de artă.

Sufletul nostru dintîi e un poem în proză, cu elemente fantastice, cu o structură memorialistică, centrat pe sentimentul „imposibilei întoarceri" și pe regretul paseist. „Sufletul nostru dintîi" este metafora în jurul căreia gravitează amintirile ultimului Valeriu Doncea. În această identitate de nume (satul se numește Doncești) între personaje și locul lor de obîrșie e un mod de a simboliza permanența în timp și spațiu și, mai ales, în durată interioară. Constantin Parascan caută, ca un arheolog, amprenta pe care a lăsat-o în mentalitate și simțire modul de civilizație arhaic ale cărui valori, recuperabile prin selecție, ar putea asigura personajelor conservarea identității.

O dată cu amintirile tatălui și bunicului, Valeriu Doncea dezhumă propriile amintiri. Nu e, în această întreprindere, o intenție de monografie a unei mentalități (implicit a existenței obiective, socială și politică), cu toate că nu lipsesc unele accente polemice. Atenția e îndreptată către recuperarea unor imagini-simbol, conservatoare de atmosferă. Recuzita prozei romantice de factură fantastică se poate recunoaște în modul de activare antropomorfică a decorului (dealul Manachia, centru de gravitație fantastică, prezență malefică, „tărîm de dincolo", aflat în puterea „demonilor", acea locală „mare au diable", cărări labirintice care conduc pe cel inițiat în „lumea de dincolo"), precum și în ambiguitatea funciară real-fantastic, visul substituindu-se realității, realitatea alimentînd visul. O noapte confuză, echivocă, de dragoste (frumos fragment al romanului !) petrecută în podul cu fîn, are aerul straniu al rătăcirii în labirintul dorinței.

Puțin cam patetice, după gustul meu, sînt pasajele în care eroul calcă pe urma propriilor pași căutînd zadarnic imaginea satului de altădată. Amintirea locurilor se deteriorează nu numai sub acțiunea timpului social, ci și sub eroziunea timpului istoric. Valeriu Doncea nu mai poate să regăsească „imaginea dintîi". Însuși observatorul e altul și el recepteaza modificarea ca pe o pierdere, ca-n orice scriere autobiografică : timpul prezent — **acum** — se opune trecutului — **atunci**, cu efecte dramatice în sufletul liric. Convingerea că sentimentul generic se transmite și cititorului prin forța experienței, în mod fatal, de la o vîrstă, comparabilă, nu e suficientă în cazul prozei de ficțiune, unde originalitatea stă în gradul de obiectivare. Ea poate produce, prin contagiune, o comunicare, mai bine zis o „rezonanță", nu și o simpatie de grad intelectual.

Sufletul nostru dintîi marchează un progres notabil în evoluția lui Constantin Parascan. Cartea mă convinge, deocamdată, autorul, maturizat, a ieșit din convenția unui realism mimetic și a început să acorde artei prozei atenția cuvenită.

Val CONDURACHE

Mircea GHIȚULESCU : „O Panoramă a literaturii dramatice române contemporane", Ed. Dacia, 1984.

Traian CHELARIU, „Poezii în vers alb", Ed. Junimea, 1983.

Constantin PARASCAN : „Sufletul nostru dintîi". Editura Junimea, 1984.

debuturi

Șapte povestiri cuprinde volumul **Corăbii în septembrie** de Ion Gheorghe Pricop, laureatul concursului de debut al editurii Junimea. Prima, **Omizile**, e și cea mai personală. În timpul foametei, Uță, copil găsit, pleacă în Oltenia să lucreze pentru porumb, dar — la întoarcere — pe cînd își ajuta tovarășii să-și treacă sacii cîștigați peste un pod stricat, cade și-și rupe oasele, din flăcăul voinic rămînînd doar o scînteie de viață într-un trup inert. Tragedia e dezvăluită pe încetul, cu ceremonial retoric, din frînturi de dialoguri și amintiri, plasate pe fundalul secetei și în timpul unei nemaipomenite invazii de fluturi, ce pustiesc totul în cale. Remarcabilă e scena de început, cînd cei doi copii, Gelu și Buț, se căznesc, fără succes, să apere grădina de omizi. Ca și aceea din final, cu Uțu asaltat de norul fluturilor, contemplîndu-le, după o clipă de panică, nesfîrșita curgere : „Treceau pestriți, purtați ca de-o suflare blestemată a secetei către înălțimile de dincolo de Rudar sau poate mai departe, spre ținuturi renăscute de ploi. Lăsau în urmă păduri și livezi ciuntite, visînd la podoaba frunzei lor. Nimeni nu mai avea încredere într-o vară searbădă".

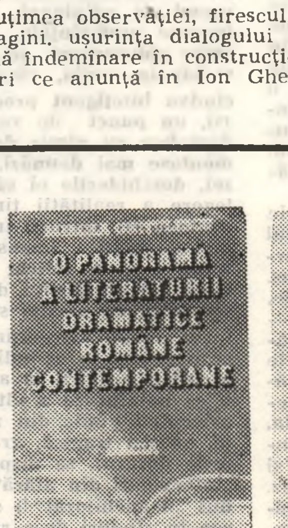
Povestirea care dă titlul cărții, **Corăbii în septembrie**, e simbolică: ștafeta așteptării e trecută de la o femeie la alta, ele pierind, rînd pe rînd, îngropate de nisipul plajei. În **Lupii**, un hoț pleacă să-și ucidă denunțătorul, însă, de teama fiarelor, înnoptează într-un copac; groaza ceasurilor petrecute acolo îl face să-și schimbe gîndul, astfel că, ajuns la casa lui Mărgean, îi declară prietenie. Pădurarul din **Păsări de împăiat** își omoară, în schimb, nevasta prinsă în flagrant delict cu șeful ocolului și-și justifică, dinaintea unui vizitator, fapta precum urmează : „Cine va putea să judece adevărul ? Sînt sau nu-s vinovat ? Am făcut eu acea crimă sau nu? Am ucis un om sau i-am dat viață ? Greu de spus. Zece ani cît am trăit cu ea, am răpit-o legendei. Pentru mine n-a fost decît femeie, deși înțelegeam că ea vrea să fie socotită pasăre". Și, într-alt loc : „Mi se părea că aud fîlfîit de aripi, ceea ce m-a făcut să cred că, din clipa în care am ucis-o, ea și-a luat celălalt chip". E limpede că pădurarul a suferit un șoc în urma propriei fapte și că, de aceea, evenimentele au căpătat în mintea lui înțelesuri ciudate, a căror dezvăluire are de ce să-l sperie pe tînărul musafir, el însuși rănit sufletește și predispus, grație unei scrisori de adio abia primite, a cărei semnatară se dorește pasăre liberă, să recepteze la dimensiuni anormale intermitentele mărturisiri ale gazdei. Nu faptele sînt propriuzis stranii, cît tulburea relatare a personajului, care se căznește a le integra mitologiei populare. **Învățăturile scamatorului Pajură** și **Noaptea cataligelor** trimit la Mircea Eliade și Vasile Voiculescu. Aflat la vînătoare, Tudosie e impresionat de legenda stăpînei mistreților, istorisită de unchiul său, și cînd vine momentul să apese pe trăgaci ezită, convins că ea e aevea în bătaia puștii. Gilion, din **Noaptea cataligelor**, suferind de gigantismul membrelor inferioare, maladie pusă pe seama blestemelor fetei cu care tatăl nu-i îngăduise să se însoare, e purtat cu sila de părinte spre a se angaja la un circ, dar se vindecă după o noapte petrecută în mijlocul pădurii. Dimineața, își părăsește tatăl, călcînd astfel interdicția simbolic tradusă prin șubrezenia picioarelor.

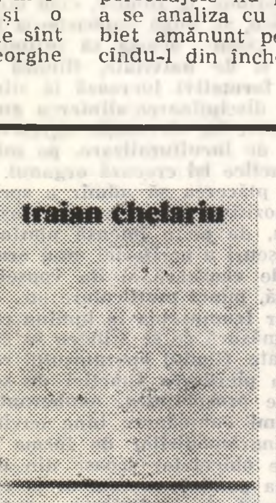
Trei lucruri i se pot reproșa în genere lui Ion Gheorghe Pricop: mai întîi faptul că e obsedat de gîndul plasticității, motiv pentru care își încarcă peste măsură frazele cu imagini. L-a citit, se vede, cu multă atenție pe Fănuș Neagu și s-a contaminat de la el. Metaforele împînzesc paginile, trecînd fără greutate de la povestitor la personaje. O femeie, zice eroul din **Lupii**, are „întunericul pustiirii în ochi", iar femeia din **Corăbii în septembrie** se mîndrește cu „insistența în fața lașității care ne mănîncă sufletul precum viermele mărul". Într-un loc, liniștea e „apă tulbure zămislind vrajă adîncă", iar într-altul, unde e pomenit „un «oarecare» Pajură", ni se explică : „Determinantul cuvîntului propriu era cum nu se poate mai nimerit...". În acest din urmă exemplu, neologismul e strident, nu aparține lexicului povestirilor, deschis mai degrabă arhaismelor și regionalismelor. În al doilea rînd, remarc și la Ion Gheorghe Pricop, de cîteva ori, tendința spre reflecția cu orice preț pe teme capitale, de două ori nepotrivită cînd e pusă în seama unui personaj precum acela din **Noaptea cataligelor**. Oare nu e prea mult să-l obligăm pe flăcăul beteag de picioare să mediteze în felul următor : „Închidem ochii ca să privim în noi, își zise, trupul ne-o fi ca un vas, ca un ulcior, dar sufletul de bună seamă că e un teritoriu de dincolo de trup în care trăiesc amintirile, visurile, adică numai acele lucruri care, prin frumusețea lor n-au putut pieri o dată cu timpul" ? Sau: „E clar, zise, că sîntem și ceea ce trece dincolo de amintirile, de gîndirea și simțirea noastră" ? În sfîrșit, autorul **Corăbiilor în septembrie** nu scapă neatins de pe urma lecturilor din prozatorii „ultimului val", partizani ai metatextului. Unchiul vînător din **Învățăturile scamatorului Pajură** (ca și personajul din **Vara mutului**) îi ține nepotului o veritabilă prelegere despre condiția și funcțiile poveștii : „ea este timpul trecut și regăsit, forma, conturul în care viețile noastre se reașează pentru a stabili cu precizie locul unde am greșit sau am procedat bine (...) aș putea spune că prezentul faptelor este cruciulița alb-străvezie a avionului la zeci de kilometri în văzduh, pe cînd povestea e dîra lui apăsată de aburi și fum, luna și stelele, tot cerul albastru din preajmă". Iar nepotul pricepe repede: — „Așadar, dincolo de clipa prezentă, un pas dacă-l facem înapoi, nimerim în poveste... — Exact. Ea e timpul trăirii. Azi nu putem decît mărturisi ce ni s-a întîmplat, ce-am făcut atunci...".

Ascuțimea observației, firescul multor pagini, ușurința dialogului și o vizibilă îndemînare în construcție sînt însușiri ce anunță în Ion Gheorghe Pricop un prozator, pe care îl dorim eliberat pe viitor de toate influențele, atît de contradictorii și de supărătoare în **Corăbii în septembrie**.

Un debut trebuie socotit la urma urmelor și romanul **Îmbunătățirea funciară** de D. Kalmuski, deși autorul a mai publicat o carte, sub un nume de împrumut, despre care nu știu să se fi bucurat de vreun ecou... cu toate că (sau tocmai pentru că) era o narațiune polițistă. Nici **Îmbunătățirea funciară**, apărută la sfîrșitul verii trecute, n-a atras în chip deosebit atenția critcii, chiar dacă beneficia de elogioasa prezentare a neobositului critic al debutanților care este Laurențiu Ulici. Neglijența criticii de întîmpinare mi se pare, de astă dată, păgubitoare. Justificări s-ar găsi. Să nu uităm, de pildă, că, în anul precedent, am luat cunoștință de excepționala **Dimineață pierdută** a Gabrielei Adamașteanu, că tot atunci au publicat scrieri masive, chiar dacă în parte decepționante, Augustin Buzura, Constantin Țoiu, Nicolae Breban, Petre Sălcudeanu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, cum și tinerii „textualiști", de la Mircea Nedelciu la ultimul venit, Bedros Horasangian, ce au polarizat, firesc, energiile cronicarilor. Pe de altă parte, romanul lui D. Kalmuski nici nu dezvoltă o temă de o frapantă originalitate, nici nu este terenul unor experiențe narative ieșite din obișnuit. Vinovatul fără vină obsedat de ideea justiției nu mai e demult o noutate în proza contemporană, fie ea alimentată de materia devenită istorie a „obsedantului deceniu", fie de actualitatea imediată. Ca și Petrini din **Cel mai iubit dintre pămînteni**, Vladi, victimă a împrejurărilor, se mărturisește în scris, dar formula confesiunii are și ea o vîrstă respectabilă. În fine, arhitectura cărții se sprijină pe două „discursuri" în permanentă întretăiere, după regulile contrapunctului, al personajului și al fiicei acestuia care scrie un jurnal, cel dintîi — e drept — sfidînd cronologia evenimentelor și urmînd mai degrabă sinuoasa linie a memoriei afective. Fracturată, plasînd într-un fel de prezent continuu fapte petrecute la date diferite, sărind aproape fără nici un avertisment de la unul la celălalt, confesiunea lui Vladi are, totuși, o perfectă coerență. Ceea ce, la o primă vedere, putea trece drept o apă tulbure ce poartă în devălmășie reziduurile memoriei, se dovedește în cele din urmă un flux bine controlat, unde fiece amănunt are un rost precis, fiind legat de celelalte prin fire subțiri și, de aceea, mai greu de observat, în virtutea unui plan riguros și armonic. Există chiar o abilă schimbare de ritm pe parcursul confesiunii (autorul ei declară undeva a fi nutrit în tinerețe oarecari ambiții literare, iar altcineva ne asigură că promitea în această direcție) — care debutează lent, ca o mașinărie ce abia se pune în mișcare, își mărește apoi viteza, alternînd cu repeziciune secvențele, pentru ca, în final, să încetinească iarăși și să oprească la punct fix —, amintind oarecum de teoriile prozatorilor tîrgovișteni. Deosebirea e totuși evidentă : ritmul acelora e perceptibil în primul rînd la nivelul frazei, în care cuvintele își urmează după criterii aproape muzicale, astfel că — rămas în admirarea splendidelor cristaluri, ale căror sunete pure iscate la simpla atingere le asculți cu elavie — uiți că ele mai au și o destinație practică : la D. Kalmuski, ritmul este sensibil doar la nivelul întregului, este al construcției în ansamblul ei și variațiile lui rezultă din inteligența distribuire a fragmentelor, pe cînd fraza e simplă și exactă, deci funcțională.

Dar, dacă a optat pentru o formulă relativ curentă de roman, dacă și-a ales o temă destul de bătută, dacă nici nu aduce inovații de tehnică literară, ce distinge atunci romanul lui D. Kalmuski ? Faptul că e bine scris și atent proporționat, cu o siguranță de profesionist ? E, desigur, și asta. Fibra de prozator a autorului se verifică însă prin altceva, anume prin evitarea cîtorva capcane cărora obișnuit le cade pradă majoritatea romancierilor noștri. Autoscopia dusă la extrem ar fi una dintre ele. Cînd se confesează, personajele nu prea scapă ocazia de a se analiza cu minuție, întorcînd un biet amănunt pe toate fețele, desfăcîndu-l din încheieturi, jupuindu-l de

cronica literară

piele şi, apoi, căznindu-se pe pagini întregi să-l refacă. Ca să nu mai spun că au deprins bunul obicei de a-şi pune întrebări din nimic, şi nu una-două acolo, ci avalanşe de interogaţii, care de care mai „ascuţite", de fapt simple variante ale uneia şi aceleiaşi chestiuni. În care timp romanul nu înaintează, ci stă pe loc, bate apa în piuă, îmbogăţind şi aşa înfloritoarea specie, botezată într-o clipă de graţie de Cornel Regman, a romanului... pisălogic. Ce se ascunde îndărătul nesfîrşitelor monologuri lipsite de substanţă? O enormă absenţă, a faptelor, compensată prin vorbărie plicticoasă. Este un merit dintre cele mai însemnate ale **Îmbunătăţirii funciare** că nu lunecă în cazuistică precară, lăsînd întreg firul ce se preta de minune despicării în patru, mai ales că natura problematică a eroului, ce-şi caută certitudinile prin nămeţi de îndoieli, predispunea la o asemenea atitudine. Dacă îl împiedică ceva, atunci e cu siguranţă inepuizabila sa memorie epică. Asaltat de bogăţia faptelor, situaţiilor, evenimentelor, nu-i rămîne decît să le povestească, pentru că numai din îmbinarea tuturor acestor amănunte („amănuntele da, astea mă interesează, amănuntele sînt totul, ele sînt singurele care contează, ele sînt esenţa", recunoaşte la pagina 110), ce mai păstrează ceva din palpitul vieţii, poate fi reconstituită cît de cît complicata-i existenţă şi, deopotrivă, chipurile celor ce i-au intersectat biografia, determinînd-o. Mediile pe care le traversează Vladi (pe rînd student, deţinut, muncitor pe un şantier de îmbunătăţiri funciare) au culoare, iar oamenii ce le populează (Kagula, blondul, căruntul, Bătrînul, inginerul şef, Linda, Margo, Clara, şantieriştii şi, uitam, Anamaria, fiica lui Vlad) plesnesc de sănătate epică. Sobru şi consistent, **Îmbunătăţirea funciară** este un roman matur, peste a cărui existenţă nu se poate trece cu vederea.

O respectabilă monografie **Gib I. Mihăescu** numărînd mai bine de 350 de pagini, semnează Florea Ghiţă. Este o cercetare de factură tradiţională, universitară, examinînd în secţiuni distincte biografia şi opera literară, aducînd (în prima) unele contribuţii personale privitoare la înaintaşii scriitorului, la studiile acestuia, la activitatea publicistică etc. Deşi cea mai restrînsă ca dimensiuni, reconstituirea vieţii lui Gib Mihăescu este, din această pricină, şi cea mai interesantă. Partea consacrată operei se ocupă sistematic de nuvelistică, romane, piese de teatru, articole, descrise pe îndelete în toate detaliile, după ce au fost împărţite, la fel de grijuliu, pe grupe. Florea Ghiţă are plăcerea clasificărilor şi nu ezită să şi-o satisfacă. El constată, de exemplu, că, din 63 de nuvele şi schiţe, 33 au subiecte erotice, 20 tratează obsesii, iar 20 sînt anecdotice, dar le studiază dispuse în alte trei secţiuni: 1. nuvele şi povestiri din război şi viaţa de campanie; 2. nuvele satirice şi de atitudine socială; 3. nuvele de investigaţie analitică, monografii ale unor obsesii erotice şi traume sufleteşti. Romanele, în schimb, sînt dispuse în patru categorii: 1. universul erotic obsesiv şi al inadaptării sociale (**Femeia de ciocolată** şi **Braţul Andromedei**); 2. De la aventură la setea de ideal (**Zilele şi nopţile unui student întîrziat**); 3. Romanul „situaţiilor fundamentale" şi al iubirii inaccesibile (**Rusoaica** şi **Donna Alba**); 4. Proiecte de roman social şi satiric (**Vămile văzduhului** şi **Upercut**). Din păcate, acest efort de sistematizare, de pe urma căruia scrisul lui Gib Mihăescu n-are decît de cîştigat, nu e dus pînă la capăt, dramaturgia şi gazetăria fiind lipsite de luminile unei proceduri atît de binevenite. Redactată cu relativă decenţă, dar nescutită de exaltările aproape comune monografiilor de acest gen, cartea lui Florea Ghiţă se dovedeşte utilă sub raport documentar, în ordine critică valorificînd mai toate sugestiile interpretative ale criticii noastre.

Al. DOBRESCU

Ion Gheorghe PRICOP, **Corăbii în septembrie, Editura Junimea, 1984.**

D. KALMUSKI, Îmbunătăţirea funciară, **Editura Cartea Românească, 1984.**

Florea GHIŢĂ, Gib I. Mihăescu, **Editura Minerva, 1984**

treptele poeziei

Se pot da destule exemple de critici cărora creaţia beletristică le-a dat dreptul să se numere printre scriitorii întru totul remarcabili. La noi G. Călinescu, în primul rînd, dar şi G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Octav Şuluţiu ş.a. Cu toate acestea, de cîte ori numele lor apare într-un context sau altul, fără vreo specificaţie (de genul „G. Călinescu — romancier"), pare cum nu se poate mai firesc ca toată lumea să se gîndească la critic. Şi asta nu pentru că arta lor ar fi mai prejos decît aceea a altora care, nefăcînd şi critică, au intrat fără ezitări în capitolele respective din istoria literaturii şi în memoria cititorilor. Scrierile beletristice ale criticilor par să fie privite de la început cu neîncredere. Ceea ce nu se întîmplă cu lucrările critice şi eseistice ale altor autori polivalenţi, consacraţi însă prin poezie, roman sau piese de teatru: Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Anton Holban ş.a.m.d. Fenomenul, despre care s-a vorbit nu de puţine ori, şi mai de fiecare dată în treacăt, e interesant şi mărturiseşte ceva despre cum e aşezată critica în conştiinţa literară de la noi. Criticul, se pare, nu poate apărea în public decît în postură de judecător — un fel de împărţitor de verdicte, îmbrăcat în haina impersonală reprezentînd instanţa. El e, cu alte cuvinte, un fel de instituţie, şi ca atare, lipsit de erorile... subiectivităţii. A-l vedea amestecîndu-se în chestiunile „împricinaţilor" pare de neconceput. Dar, în afară de confundarea criticului cu o autoritate judiciară, o altă preconcepţie înconjoară cu suspiciune creaţia criticilor. Riguroase şi „obiective" sînt şi alte discipline în care se poate manifesta un scriitor. Nimeni n-o să conteste aceste trăsături matematicii. Şi totuşi nici o persoană serioasă nu-i neagă lui Ion Barbu calitatea de poet pe motiv că ar fi şi matematician. Deci nu diferenţa dintre natura criticii şi aceea a artei stă la originea neînţelegerii. Ci convingerea, mai rar exprimată făţiş, că criticul este un scriitor ratat, un artist nerealizat şi, ca urmare, ceea ce face e definitiv marcat de un eşec iniţial. Am amintit toate aceste prejudecăţi rudimentare pentru că, în lipsa lor, un poet ca Gheorghe Grigurcu (creaţia sa lirică e amintită de obicei mai mult ca un adaos al activităţii sale de comentator al literaturii) ar trebui să nu lipsească din nici unul din bilanţurile liricii de astăzi, bilanţuri care, de altfel, alătură cu generozitate, atîtea nume meritorii şi mai puţin meritorii. Chestiunea e atinsă, şi e de înţeles, şi în unele reflecţii ale autorului în cauză, împrăştiate în articole şi interviuri. Departe de a despărţi critica de poezie, el meditează la o contopire a lor. Luciditatea demistificatoare, convingătoare în poezia modernă, are ca pandant sensibilitatea necesară apropierii simpatetice a exegetului de opera comentată şi pornesc din aceleaşi profunzimi ale imaginarului. Structura care desparte cele două genuri, modelate de anumite tipare culturale consacrate, s-ar datora determinărilor impuse fiecărei forme de manifestare socială. Nu e deci de mirare că vom întîlni în poezia lui G. Grigurcu trăsături detectabile şi în critica sa. Savoarea citatului, de pildă, se metamorfozează aici în apetenţa devoratoare a concretului: „Se mişcă uşor fără un ritm aparent / acest aer aprins agitînd aerul stins / peste faţa ta strălucitoare // uşor se mişcă asemeni unei imagini într-o fiinţă / o picătură viscoasă / a timpului inexistent picurînd / în timpul real // apoi se sparge trivial ca un geam şi ne cheamă". **(Forma ploii).** Spre deosebire de atîţia poeţi lucizi şi livreşti, la autorul **Contemplaţiilor** latura existenţială e precumpănitoare, nefiind însă vorba de o simplă consemnare a experienţei nude. Cu îndreptăţire vorbeşte Ştefan Aug. Doinaş de faptul că Gheorghe Grigurcu „nu se lasă atras de varietatea concretă a amănuntului a fragmentului, ci iscodeşte **minuţiozitatea afectuoasă** care respiră în el, urmăreşte nu corporalitatea lumii, ci familiarizarea cu viaţa ei secretă, intimă". O acaparatoare interiorizare, în pofida manifestei lui sensibilităţi faţă de trăirea autentică, îl face pe autor să nu fie un degustător al senzaţiilor fruste. Complicatele mecanisme din a căror mişcare ia naştere fiinţa inefabilă a poemului lucrează, în cazul său, într-o atmosferă de densă intelectualitate. Ele seamănă, dacă vreţi, cu aparatele funcţionînd numai la o anumită presiune, sub protecţia unui clopot de sticlă. Vedem cu claritate ceea ce se întîmplă înăuntru dar mecanismul nu e, pentru atîta lucru, mai puţin intangibil. O conştiinţă permanentă a reflexivităţii actului de creaţie afectează zămislirea poemului („O mască atît de străvezie, încît vezi prin ea **mai mult** decît chipul ascuns, vezi ceea ce ascunde chipul însuşi".) şi împinge viziunea dincolo de „chipul ascuns" care ascunde, la rîndul lui. Nu trebuie să se înţeleagă de aici că, aidoma poeţilor lipsiţi de simţul realului, autorul îşi „inventează" elementele peisajului. Dar educaţia severă a senzaţiilor se transmite sentimentelor, culorilor, mirosurilor, stărilor de agregare făcîndu-le parcă să fie altceva decît ceea ce înţelegem în mod curent prin ele. Efuziunile îi sînt, astfel, interzise, şi nu din lipsă de participare, ci dintr-o anumită „morală" a dimensiunilor artei: „Cum să alungi noaptea fără a fi discursiv / cum să evoci dimineaţa fără emfază / cum să le umpli cu flori inexistente ca moartea ?" De aici tragicul implicit. Universul poeziei e reconstituit, cel mai adesea, printr-o microscopică introspecţie: „Deodată **simt** cum cineva se-apropie / nu-i nimeni şi totuşi / trup şi suflet tresar / ochii se-nchid o clipă nu-i nimeni / şi totuşi ceva / ca un abur grosolan / cînd stai pe-un pod deasupra trenului". Poeziile lui G. Grigurcu conţin o deplasare aproape imperceptibilă de nuanţe, un fel de alunecare pe gama cromatică în mutaţii abia manifestate. Ele se desfăşoară între două extreme: de o parte contemplaţia lucidă a ideii, a neprevăzutului gîndului care urmează raţionamentul („Comentînd infinitul, fereastra iubeşte."), de cealaltă abandonarea în lumea fenomenelor („Iarba grasă ce devastează lumina vesperală // iarba căreia stînjeneii-i răpesc sinceritatea." — **Cîmp).** Semnificativ mi se pare un titlu frecvent: **Semn de carte.** Aceste „semne de carte" sînt fragmente izolate de „comentariu", acele zboruri ale imaginaţiei prilejuite de lectură — fie că e „citit" un volum, fie o întîmplare din viaţă. Esenţializarea este uneori mai radicală, textele căpătînd lapidaritatea sentinţelor: „Există înăuntrul fiecărui om un drum scurt şi stîncos. Atît de scurt încît nu-i poate dăuna, atît de stîncos încît nu-i poate fi util niciodată". Să fie acestea fragmente din undeva anunţata carte de aforisme? Mare parte din lirica lui G. Grigurcu ţine de formula esenţializată a poeziei orientale. Cîteva cuvinte care abia sugerează, abia schiţează calea de urmat în imaginaţia cititorului. Mi se pare cu totul improprie înghesuirea a trei-patru texte de acest fel pe o singură pagină, lipsindu-le astfel de spaţiul filei albe, cu rolul lui în lectura unor astfel de piese. Ştefan Aug. Doinaş mai vede în lirica lui G. Grigurcu „un tip de poezie filosofică de mare autenticitate". Nu pe dezbaterea unor teme „filosofice", evident, se bazează observaţia. Poezia autorului ne arată, şi cred că acest lucru trebuie subliniat, o conştiinţă — şi nu mă refer doar la cunoaşterea limitelor şi normelor unei activităţi poetice...

Am subliniat o serie de merite ale autorului **Rigorii văzduhului**, pentru că, după cît ne-o demonstrează masiva antologie de faţă, de o calitate, în tot, în stare să consacre definitiv o personalitate poetică, el face parte dintre liricii pe nedrept neglijaţi. Asta neînsemnînd că nu-i pot fi făcute o serie de reproşuri. Uneori versurile sînt prea sever epurate de orice sevă. Posibil ca o anumită psihologie, creată de reticenţele criticilor faţă de creaţia confraţilor, să fi exacerbat teama de a nu se expune cumva prea mult, oferind atacurilor „părţile vulnerabile". Alteori, în piesele mai vechi, poate fi detectată o neîncredere în posibilităţile cititorului şi, ca atare, o parazitare a textului cu inutile paranteze. În general, sobrietatea acestei poezii interzice autorului orice gest de superbie. Iar amplitudinea-i este perfect acordată dimensiunilor muzicii de cameră. Scrisul artistic al lui G. Grigurcu are calităţile şi defectele pe care nu le poate manifesta decît o creaţie lirică emanînd dintr-o vocaţie autentică.

Înţeleptul la ora de ceai este a treia carte a lui Matei Vişniec. Despre celelalte am scris, de asemenea, în momentul apariţiei, aşa că avatarurile poetice ale tînărului scriitor îmi sînt cunoscute în liniile esenţiale. Şi în cartea de faţă destule semne consolidează trăsături anunţate încă din volumul de debut. Matei Vişniec face parte dintre poeţii lucizi şi antisentimentali. Din fericire, în cazul său aceste caracteristici nu sînt urmarea aderării la o modă de ultimă oră, atît de evidentă în alte cazuri. Lucru ce se poate vedea din **Fuga,** o falsă imprecaţie, poem în zece părţi aşezat în deschiderea plachetei. Blestemul are în literatura noastră o suficient de bine ilustrată tradiţie pentru a-i cunoaşte bine condiţia. Invectiva, cuvîntul gros, expresia grea ca şi materia pe care o evocă nu sînt însă la îndemîna poetului. Blestemul împotriva „celor ce vreţi să mă prindeţi de viu" se converteşte într-o serie de „urări" cu probabilă intenţie ironică, deşi aceasta e suficient de subţire pentru a nu fi întru totul evidentă. Poemul e departe a se număra printre cele mai reuşite. Dacă autorul n-ar avea, prin natură, un talent lipsit de „simţul realului", aici ar trebui să se manifeste acesta fără nici un fel de ezitare. Discursul poetic, în **Fuga** incolor şi lipsit de vitalitate, nu se susţine în lipsa jocurilor, paradoxurilor şi a atmosferei pe care ştie să le creeze. Pentru a ajunge la adevăratul Matei Vişniec, cel cunoscut din cărţile mai vechi, trebuie să sărim pînă la pag. 37, la **Poemul care se citeşte pe sine.** „Poemul se întoarce asupra sa / şi începe să se citească pe sine / se descifrează încet, pătrunde în adîncul său / cu sfială, zîmbeşte, scoate un ţipăt de uimire // pe măsură ce poemul se citeşte pe sine / şi dispare încet în univers...". Speculaţia în jurul condiţiei literaturii, transformarea nivelului verbal într-o finalitate, iată direcţii compensatorii pe care Matei Vişniec ştie să le exploreze cu aplicaţie. Din această artă poetică se poate trage concluzia — deloc inedită însă — că atunci cînd este în întregime „înţeles" poemul se dizolvă, dispare, îşi transcede condiţia. Întrebarea care se pune e cum poate fi păstrat, fără a trişa, misterul, atunci cînd spiritul poetic nu e invadat de o nebuloasă de afecte ci e dominat de legile logicii. În a doua secţiune a cărţii, **Viaţa simbolică,** cea mai consistentă, dealtfel, mecanismul nu e greu de sesizat. În ceea ce priveşte „tehnica" artistică să notăm frecvenţa intervenţiei unei note neobişnuite, a unor imagini surpriză care tulbură descrierea şi îi dau un aer straniu: „Tîrziu de tot / poetul local s-a aşezat la o masă în restaurantul gării // nu mult după aceea / a trecut acceleratul de Bîrlad / care nu opreşte niciodată // poetul a scos un carneţel unsuros / şi a tot scris acolo în tăcere // orele au trecut friguroase / poetul local a cerut mereu cîte ceva / bere şi apă minerală / bere şi apă minerală // toată noaptea a scris şi a băut / iar spre dimineaţă i-a citit chelnerului cu ochii roşii / această poezie". Imagini rare, ele însele de sine stătătoare poezii, se găsesc destule în **Înţeleptul...** („Călătoream pe o stradă subţire / la fel cum un ac argintiu călătoreşte / prin corpul unui fluture"; „peste cuvîntul oraş / pluteşte cuvîntul ceaţă // cuvîntul om / priveşte / prin cuvîntul / fereastră" — aceeaşi profesiune de credinţă textualistă; „de cîte ori se apropie de ţărm / înotătorul se sperie / şi se întoarce în larg"; „se apropie sfîrşitul secolului şi orbul / trecea pe stradă cu luneta subsuoară"). De multe ori aceste haiku-uri, care n-au întotdeauna neapărat o legătură directă cu poemele în structura cărora-s încadrate, sînt aşezate la sfîrşitul pieselor, ca un punct final.

Frigiditatea fundamentală în percepeerea concretului îl constrînge pe autor la un anumit gen de lirism, mijloacele principale ale acestuia tinzînd la crearea unei atmosfere singulare. Încercările de a „prinde" fotografic realitatea, prin consemnarea nesemnificativului (întîlnite mai ales în partea a treia volumului, care se şi numeşte **Viaţa concretă)** nu pot impresiona prin naivităţi ca: „acum stau în cofetărie la corso şi-l // aştept pe groşan care are să-mi dea 25 / de lei mă tot uit pe fereastră la stop / în sfîrşit se face verde pietonul furios / trece pe partea cealaltă a străzii". Pot însemna acestea un pas înainte în poezia lui Matei Vişniec? Lucrurile cele mai bune din **Înţeleptul...** sînt pe linia **Oraşului cu un singur locuitor.** Aerul lunatec al locurilor prezentate ne face deseori să simţim că am fi în faţa transpunerilor lirice ale unor tablouri de De Chirico; „Numai cîinele mai rătăceşte prin oraş / obosit şi murdar cu ochii injectaţi / se opreşte lîngă trupul inert / al lui Anaxagora se gîndeşte iată / n-a vrut să creadă în zei iar acum / e mort // cîinele rătăceşte toată ziua prin oraş / se gîndeşte ce tîrziu e oraşul cu un singur cîine..." În mare autorul dă de cele mai multe ori mişcare unui scenariu. Deşi metoda nu e întru totul recomandabilă analizei de poezie, voi încerca să-l reconstitui, în liniile lui generale, cu speranţa că poate spune ceva despre atmosfera care la Matei Vişniec, şi mai ales în volumul de faţă, e esenţială. Aşadar este vorba de un tîrg de provincie, prin care un singur personaj flanează pe străzile fără ţipenie de locuitor. Dacă apare vreun trecător, e luat de îndată martor al unor întîmplări neobişnuite. Singurii tovarăşi ai poetului sînt... prietenii dintotdeauna ai omului, cîinele şi calul. Personajul trăieşte în încăperi pustii, de solitar prin vocaţie, în berării, restaurante şi gări (uneori, făcînd o sinteză, în restaurantul gării), exact ca în Bacovia. Comparaţia nu poate fi dusă mai departe pentru că aici lipseşte tragicul, înlocuit cu derizoriul. Iubirea e rareori prezentă, cum nici receptarea lumii, cu nervii întinşi la limită. În schimbul tristeţii şi melancoliei bacoviene e pusă luciditatea resemnată. Din cînd în cînd un gînd e tradus într-o imagine şi punctează „griul". Parabola e nivelul de sus al acestei literaturi. Să mai adăugăm la elementele de decor sălile de aşteptare, obiectele neatinse, parcurile. Pudic şi retractil, poetul fuge din faţa dramelor sau, cu grijă, acestea sînt reduse prin nivelarea piscurilor şi adăugarea materialului în prăpăstiile care ar putea da vertijuri. Imaginaţia personajului/autor se desfăşoară în voia ei pe un teren plat, acolo unde instrumentele nesofisticate ale geometrilor din Egiptul antic pot fi folosite în exerciţiile practice de măsurare a unghiurilor. Un simţ al echilibrului îl fereşte pe autor de orice exces, înafară de acela al prudenţei (artistice) excesive.

Încă o dată poezia lui Matei Vişniec nu-şi duce pînă la capăt toate promisiunile. Dar nici nu le minimalizează pînă a ne face să credem că ele sînt o iluzie. Continui să cred că el este unul din puţinii aleşi ai generaţiei sale. Şi trebuie să repet că, prin nu ştiu ce calitate a scrisului său, mă convinge că înzestrările sale literare se află în continuare deasupra textelor pe care ni le prezintă.

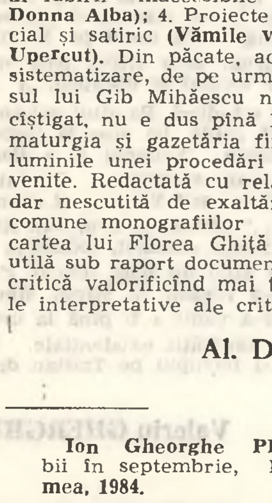
O serie de trăsături contradictorii, cele mai multe caracteristice, de altfel, pentru o mare parte din poeţii mai noi care n-au reuşit să se individualizeze îndeajuns, pot fi urmărite în volumul de debut al lui G. Izbăşescu, **Viaţa în tablouri.** Autorul e, înainte de toate, un bun cititor de poezie modernă, detectînd, în aceasta, amestecul de erudiţie folosită în registru ironic („Mă gîndeam să mă baricadez iar / în casa de stejar cu yale, / să răsfoiesc manuscrisele de la Marea Moartă / lungi, Mirianida, cît pletele tale."), de prozaism şarjat în care s-ar ascunde sensuri... adînci („Ochiul inspectează această lungă duminică, / respiraţie a sîngelui, matinală, / unde încolţeşte sămînţa prefacerii. / Cotloanele ei de aur, cotloanele ei de seu. / Alunecă mercurul pe topogan."), de oarecare incongruenţă care nu poate însă înşela la o privire mai de aproape („Acestui drum nou ce ţi-a căzut la picioare / hai, Mirianida, clarifică-i întîmplările, / ochi în ochi încearcă lovitura mortală / cu descrierea după natură a lasoului invizibil, / prefă-te că-l asculţi, că-i priveşti / destinul surîzînd prin vizoare, / că tai fructul mango în două, / că-i oferi lui partea de elixir, că faci măsurători..."), de personaje reale sau fictive (Scribul, Mirianida — şcoala lui... Mopete se vede că n-a fost încă închisă) ş.a.m.d. Piesele sînt, cele mai multe, „bine scrise" (Cred că s-ar putea deschide astăzi o discuţie despre ceea ce mai înseamnă „bine scris" în materie de poezie. Se pare că acest calificativ începe să aparţină tot mai mult autorilor, mai ales din generaţia mai tînără, care au o superioară capacitate de adaptare.) însă, deocamdată, această armură neutră a discursului poetic obnubilează manifestarea eventualei personalităţi a autorului. Poate aceasta să se afle în notaţiile pe care le găsim într-un loc sau altul, în aparenţă simple consemnări, dar care par să conţină o mai accentuată participare existenţială: „Focuri istorice la fiecare fereastră. / Pe banda rulantă a străzilor paşii vorbesc singuri. / Telefoanele zbîrnîie pînă-n Paradis. / Sextantele pregătite pe toate mesele. Chiar piramida nu se poartă în primejdie cum se cuvine. / Pietrele ei coapte mai radiază decalajul dintre secole / stîrnind prin incinte fanfare". „Antiretorica", devenită, pentru mulţi din tinerii poeţi apăruţi în ultimul timp, o tiranică retorică, împiedică relevarea unor calităţi poetice care, în unele cazuri, s-ar putea să fie originale. Efectul e, în fond, o senzaţie mult diferită de acelea ale tiparelor tradiţionale care-i obsedau altădată pe debutanţi. Cît priveşte **Viaţa în tablouri** mi se pare că trăsăturile distincte ale autorului nu ies încă suficient de clar la suprafaţă printre influenţele pe care poeziile sale le trădează, tocmai din aceste motive.

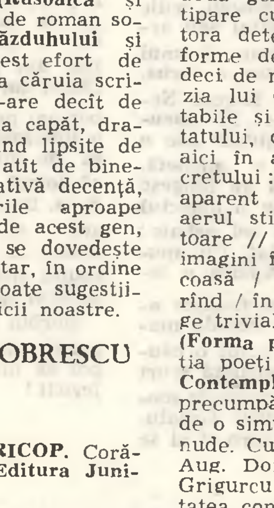
Constantin PRICOP

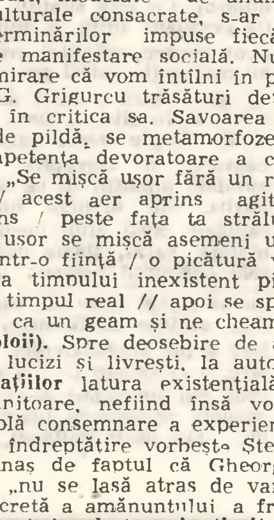
Gheorghe Grigurcu, **Contemplaţii,** Ed. „Cartea Românească", 1984.

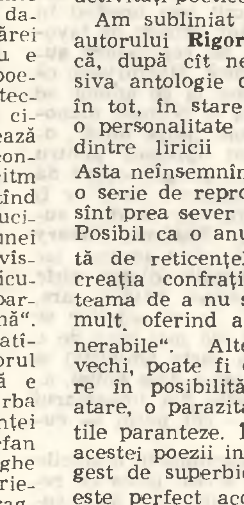
Matei Vişniec, **Înţeleptul la ora de ceai,** Ed. „Cartea Românească", 1984.

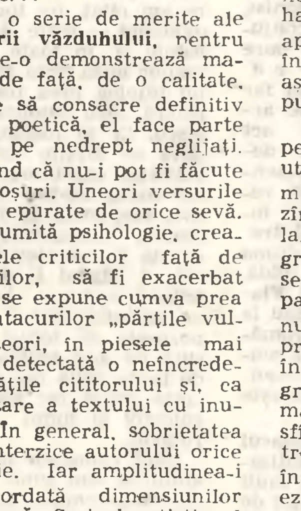
Gheorghe Izbăşescu, **Viaţa în tablouri,** Ed. „Albatros", 1984.

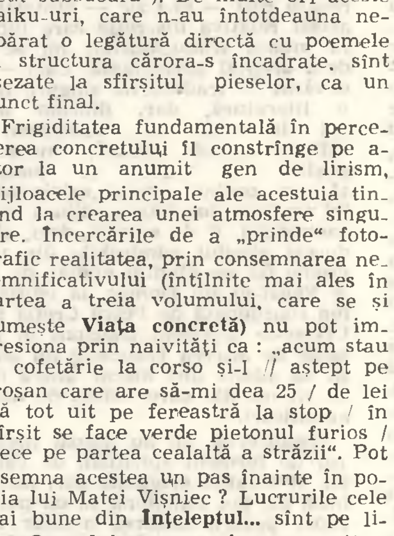

confesiune și document

Confesiunile unui mare scriitor, oricît de subiective (sau poate tocmai de aceea), sînt totdeauna demne de interes. **Jurnalul** lui Liviu Rebreanu, atîta cît s-a păstrat, începînd cu 24 iunie 1927 și încheind cu 8 iunie 1940, fascinează prin forța cu care evocă un destin scriitoricesc, un mediu, o epocă*. „Însemnările pe care le voi face aici, declară scriitorul, aș dori să fie o încercare de pătrundere în mine însumi, lentă, necrutătoare, francă și de absolută sinceritate. Impresiile despre alții, despre lumea din afară vor înfățișa nu senzațiile momentane, ci mai ales — așa cum aș vrea cel puțin — păreri filtrate prin judecata mea rece, obiectivă, ceva ca o reflectare vie în oglinda sufletului meu. Așa, sînt sigur că se vor cuprinde aici lucruri și întîmplări prezente, viitoare sau trecute, care ar pune într-o lumină dezagreabilă și pe alții, și chiar pe mine însumi" (I 1). De unde interdicția publicării textului înainte de a se fi scurs cel puțin treizeci de ani de la moartea sa. Îl avem acum sub ochi, la un deceniu după termenul fixat, prin grija filială a Puiei Florica Rebreanu și competența devotată a lui Niculae Gheran, editorul temerar și pacient al operei rebreniene. Importanța lui nu mai necesită sublinieri. Primul volum a și dat loc la numeroase comentarii, iar comparația cu însemnările zilnice ale lui T. Maiorescu nu e fără temei. O întreagă epocă reînvie din aceste pagini, care se cuvin citite nu numai ca simplă mărturie a unui scriitor despre devenirea sa, dar și ca document. Un document ce tulbură și intrigă, unul din care perioada respectivă cîștigă în substanță. Biograful va descoperi în el amănunte de tot felul, de la starea vremii și a sănătății pînă la treburile gospodărești ale scriitorului, rămas un gospodar chibzuit și atunci cînd atîtea demnități culturale îl puteau sustrage de la asemenea treburi. Munca de creație, incredibil de laborioasă, întîlnirile scriitoricești, proiectele, tensiunile din jur, viața politică, totul se reflectă în acest jurnal, a cărui notă caracteristică e franchețea, dacă nu acea „sinceritate absolută" pe care scriitorul o promite din capul locului. Este această sinceritate și posibilă? Iată întrebarea ce se naște, la capătul unei lecturi fascinante, și ea îndeamnă desigur la reflecție. Efortul de obiectivare e însă vizibil la Rebreanu, atît în opera propriu-zisă, cît și în paginile de jurnal, explorabile cu folos sub multiple unghiuri. **Jurnalul** acoperă epoca lui de glorie și s-a născut din conștiința unei răspunderi. O spune singur: „Impresiile mele sincere vor avea poate darul să contribuie la cunoașterea mai bună a vieții literare de azi și cu siguranță a mă cunoaște bine pe mine" (I, 2). Documentul sufletesc comportă și o valoare „obiectivă", de aport la cunoașterea epocii. O epocă aspră, agitată, nemiloasă în conflictele pe care le-a generat. Unele din acestea îl privesc direct pe memorialist și ele își au partea în jurnal. În lumina lor se poate explica mai bine sentimentul de solitudine incurabilă cu care scriitorul își începe spovedania: „Omul e o lume completă și puternic izolată de celelalte lumi omenești. Legăturile cu lumile exterioare sînt doar aparente, în orice caz superficiale" (I, 1). O asemenea reflecție, formulată obiectiv, amintește parcă de acel „zid de singurătate" pe care Pârvan îl vedea înălțîndu-se, drept, în jurul fiecăruia dintre noi. Pe aceeași notă se încheie și al doilea volum, în tragica vară din 1940, cînd „evenimente prea cumplite" îi tulburau bucuria recepției la Academia Română, amenințînd să schimbe chiar fața pămîntului (II, 244). O întreagă istorie se înfiripă din cuprinsul acestor „spovedanii", cum i-a plăcut autorului a-și numi uneori însemnările cotidiene, însemnări a căror „istorie" o evocă, precis, delicat și sobru, Puia Florica Rebreanu (I, p. V—XXXIII), acompaniată dezinvolt, erudit și confesiv de Niculae Gheran (I, p. XXXV—XXXVIII; II, p. V—VIII, 381—405), a cărui disciplină de editor se recunoaște în structura lucrării, în mulțimea textelor complementare, strînse la urma fiecărui volum în note și în indicii atît de meticuloși ce înlesnesc utilizarea jurnalului. Confesiuni ocazionale, interviuri, memorii sînt chemate să întregească mărturiile din jurnal, înlesnind acea „iluzie de corespondență peste goluri" de care vorbea Călinescu în legătură cu „realitatea obiectivă" a memorialisticii de acest tip. Pus în legătură cu scrisorile din **Rebreanu la lumina lămpii**, scoase sub aceeași dublă îngrijire, competentă, și cu opera însăși, a cărei restituție integrală nu s-a încheiat încă, jurnalul de față se arată a fi și un text documentar de cel mai viu interes, unul de care istoricii vor profita neîndoielnic în efortul de a contura problematica epocii. Informații dintre cele mai diverse, aprecieri formulate sub presiunea evenimentelor, știri mărunte, personale sau de o semnificație mai largă, se acumulează pagină cu pagină și ele dau impresia de viață, de realitate vie, parcă tangibilă, ceea ce implică nu numai exactitate, respect pentru adevărul lucrurilor, dar și artă. Nu putem fi decît recunoscători pentru darul ce ni s-a făcut, un dar menit a ne spori făptura morală cu experiența deloc senină a unui mare scriitor. Arhiva Rebreanu, rezultă din amplele comentarii ce însoțesc acest jurnal, promit încă destule revelații. Ele nu pot fi decît consonante cu ceea ce avem deja la îndemînă, limpezind deopotrivă imaginea artistului și pe aceea a omului.

Al. ZUB

---

* **LIVIU REBREANU**, Jurnal. **Text ales și stabilit, studiu introductiv de PUIA FLORICA REBREANU; addenda, note și comentarii de NICULAE GHERAN, București, Ed. Minerva, 1984, vol. I, XXXVIII+581 p; vol. II, VIII+440 p.**

prejudecăți

În **Dicționarul explicativ al limbii române**, în dreptul termenului prejudecată, găsim următoarea definiție: „Părere, idee preconcepută (și adesea eronată) pe care și-o face cineva asupra unui lucru, adoptată, de obicei, fără cunoașterea faptelor; prejudeț, prejudiciu". În alte dicționare consultate, definițiile întîlnite erau mai mult sau mai puțin similare, așa că nu le mai reproduc. Termenul provine din latinescu **praejudicium** și s-a încetățenit în limba română prin intermediul francezei (**préjugé**). Oricum, mi se pare evident că prejudecata intră în sfera locurilor comune, a afirmațiilor care — în ciuda avertismentelor unui Léon Bloy — nu mai sînt verificate, bucurîndu-se de garanția — falsă, de altfel — uzului, a folosinței îndelungate, pierzîndu-se din vedere riscul uzurii, al deprecierii. Dar nu operă de erudiție vreau eu să fac, aici, așa că voi opri avîntul etimologico-lexicografic și tentația speculativă pentru a mă opri asupra cîtorva prejudecăți destul de răspîndite în publicistica noastră literară.

1. **Despre traduceri.** Îndeobște, traducerile sînt socotite componente secundare, oarecum auxiliare, ale unei culturi. Faptul este dovedit de absența, din majoritatea publicațiilor, a unei cronici curente a traducerilor din alte literaturi. Prejudecata este mai veche decît sîntem noi dispuși să acceptăm. Cine nu-și amintește a fi auzit, încă de pe băncile liceului, punctul din articolul-program al **Daciei literare** care spunea: „Traducțiile nu fac o literatură"? Propoziția era salutară atunci. Oricum, nici pe vremea aceea, proporția traducerilor nu era atît de îngrijorătoare odată ce Heliade purcedea la elaborarea unui vast proiect de Biblioteca universală. Dar dacă atunci acest îndemn avea un oarecare rost — să-i zic — protecționist, astăzi relativa discreție care înconjură munca traducătorilor mi se pare de-a dreptul pernicioasă. Căci — e adevărat — traducerile singure nu fac o literatură, dar, dincolo de actul în sine al traducerii, act dificil, muncă sisifică, uneori depășind în volum și competență nu puține opere „originale", rolul traducerilor într-o cultură este incontestabil. E de mirare, deci, că traduceri absolut admirabile din ultima vreme (să ne gîndim numai, de pildă, la **Faust-ul** lui Doinaș, la ediția **Platon** coordonată de Petru Creția sau la **Ulysse**-le joycean transpus în românește de Mircea Ivănescu) nu au reușit să adune nici măcar atîtea recenzii cît nu știu care volum de modeste versificări.

Traducerile nu au numai necesarul rol de ferment spiritual, de catalizator al creației originale dar, mai mult încă, ele pot funcționa ca un punct de reper pentru situarea acestor creații în contextul valorilor universale ale spiritului. Ca atare, lispa de ecou a traducerilor în rîndul interpreților fenomenului literar mi se pare un fenomen aproape inexplicabil. Din fericire, în această privință, gustul publicului nu dă aproape niciodată greș. El caută, achiziționează și citește traducerile bune (ceea ce înseamnă cărți bune, în versiuni românești cît mai convingătoare) cu aceeași pasiune cu care frecventează literatura originală de calitate. Dacă romanele publicate în anul ce a trecut de Breban, Buzura sau Gabriela Adameșteanu s-au epuizat imediat, aceeași soartă au avut-o și traducerile bune: **Jurnalul** lui Kafka, romanele **Ulysse** de Joyce și **Numele trandafirului** de Umberto Eco etc.

3. **O prejudecată a librarilor.** Vorbesc despre cărțile vîndute la „pachet". Aici, se manifestă o prejudecată dăunătoare a librarilor noștri care, considerînd cartea o marfă ca oricare alta, cred că aceasta poate fi vîndută **en gros**, cînd e evident ca ea este un produs ce nu se poate desface decît **en detail**, în funcție de gustul, de preocupările, de interesul intim al cititorului. Ce vină are, oare, cititorul că există cărți care nu se epuizează imediat și în totalitatea tirajului? De ce trebuie el să cumpere și nu știu care roman anost sau un dicționar care nu-i face trebuință, cînd pe el îl interesează numai **Cartea de nisip** de J. L. Borges ori **Istoria literaturii române...** a lui Călinescu? Vinderea „la pachet" a cărților nu numai că nu este o procedură onestă fața de autori și cititori, dar nu este o soluție nici din punct de vedere economic întrucît va încuraja tipărirea în continuare, în tiraje nejustificat de mari, a unor cărți nevandabile.

4. **Talent sau cultură?** Se vorbește prin redacții, prin cafenele (dar ecouri apar și în articole tipărite) despre un autor sau altul care are talent, dar n-are cultură. Uneori și invers. Îmi amintesc a fi citit — din păcate, nu mai țin minte unde anume — că Ioan Alexandru, de pildă, era un poet foarte talentat etc. pînă la întîlnirea cu vechile texte, cu Heidegger și Pindar. Că există o diferență — și valorică — între primele cărți ale poetului amintit și cele care au urmat **Imnelor bucuriei** mi se pare și mie — ca și criticii, în genere — evident. Dar a da vina pe cultură pentru această epuizare a forței lirice mi se pare mai mult decît o prejudecată, este pur și simplu o aberație. Căci, o întrebare se poate formula imediat: de ce, oare, lui I.A. cultura i-a dăunat, iar lui Eminescu, de pildă, dimpotrivă? Sau: de ce nu a dăunat cultura operei poetice a lui Lucian Blaga sau celei de povestitor fantastic a lui Mircea Eliade? Mi se pare, deci, evident că nu cultura dăunează unui autor într-adevăr talentat, ci lipsa unei metode de lucru spiritual, concepută ca o asceză timpurie și continuă, și însoțită de un elementar simț critic și... autocritic. Nu cred că există un raport de exclusivitate între spiritul propriu-zis constructiv și cel critic. În personalitățile literare puternice, ele se îngemănează sau, mai exact, cresc din același trunchi al talentului indiscutabil. Frecventarea îndelungă și constantă a culturii naționale și a culturilor lumii îl înarmează pe creatorul de literatură cu un entuziasm bine temperat, care îl protejează împotriva capcanelor pe care însăși cultura i le poate așeza în cale. Căci — nu-i așa? — creatorul autentic nu întemeiază nimic pe teren gol, nu e un nou Adam, dar nici nu devine sclavul „ultimei mode", schimbîndu-și maniera de lucru de cîte ori se schimbă moda. În legătura cu un mare artist, nu se poate emite niciodată propoziția „talent **sau** cultură?", ci numai „talent **și** cultură". Raportul ideal dintre ele este acela de echilibru perfect.

5. **Prejudecata „mizei".** Voi porni de la cîteva citate: „I-ar sta bine și la capătul drumului, dacă **mizele** călătoriilor sale ar fi mai... eroice" (Ioan Buduca — **Agopian și orchestra**, în **Amfiteatru** nr. 11/1984); „Romanul lui Alexandru George este foarte fin, plăcut, inteligent, deși fără anvergură și chiar puțințel decepționat, în cele din urmă, prin lipsa unei **mize** mai serioase (...); iar vina îmi aparține, într-o măsură, mie însumi; mă așteptam la mai mult" (Nicolae Manolescu — **Fără început și fără sfîrșit**, în **România literară** nr. 52/1984). Același reproș îl făcuse Nicolae Manolescu și romanului **Cvintetul melancoliei** de Costache Oláreanu. În toate aceste cronici din care am citat, un lucru iese imediat în evidență — toate sînt extrem de favorabile și, în toate, se reproșează autorilor **miza** prea mică. Mărturisesc că nu înțeleg prea bine la ce anume se referă Ioan Buduca și Nicolae Manolescu. Ce să însemne „miză mică", odată ce cărțile sînt aprobate pentru calitățile lor literare propriu-zise? Să fie vorba despre subiect? Dacă ar fi așa, răspunsul ar fi usor de dat: subiectul romanului **Madame Bovary** constă în tribulațiile unui adulter, iar cel al **Iliadei** în bătălia dintre niște triburi vechi și obscure, bătălie care, ne amintim, tot de la un adulter se pornește. Și, totuși, de mai bine de o sută de ani(prima carte amintită) și de peste două mii (ce-a de-a doua), aceste opere fac parte din imaginarul colectiv al lumii — cel puțin — europene.

Dacă romanele discutate în cronicile amintite sînt bine scrise (ceea ce reiese din cronici, de altfel) și dacă subiectul unei opere nu este determinant pentru valoarea ei, mă întreb, în continuare, ce înțeleg, oare, criticii în cauză prin „miză"? Aș fi foarte fericit să primesc un răspuns înainte de a fi prea tîrziu.

În citatul extras din cronica lui Nicolae Manolescu — critic pe care, de altfel, îl citesc cu tot interesul și, nu rareori, cu reală delectare — mai există o prejudecată, în chiar înțelesul etimologic al termenului (**pre-judecată, prae-judicium**). Să nu fie cu supărare că o semnalez: „...vina îmi aparține, într-o măsură, mie însumi; mă așteptam la mai mult". De ce, care? Criticul, atunci cînd începe o carte pe care dorește să o analizeze, nu trebuie — în principiu — să se aștepte la nimic, el trebuie să-și închipuie că aceea este prima carte a autorului, debutul absolut al acestuia. Comparația cu alte opere ale impricinatului trebuie, în mod firesc, să urmeze lecturii, nu să o premeargă. Dacă aceasta premerge, pre-judecata este aproape, este deja implicată în judecată...

Liviu ANTONESEI

fericitul tristan

Că în aproape orice narațiune e vorba de **o căutare** aceasta **saute aux yeux.** Dar că orice căutare este în cerc (vițios?) iată ceva care nu mai sare chiar în ochi. Latinii însă au avut grijă să înrudească vocabulele în cauză. Dacă e în cerc logic urmează că de la bun început căutarea, cercetarea, **a quest,** cum zic britanicii, nu-i altceva decît o găsire: **nu m-ai căuta dacă nu m-ai fi găsit deja,** zice vorba veche. Tîrcoale preliminare, rătăciri speculative, va zice de astă dată cititorul... Să venim atunci cu dovezi. Îndată ce ai început să cauți ceva (și să te cauți, exact în sens terapeutic, și veți vedea de ce...) iată că (te-) ai și găsit. Atunci la ce bun să mai purcezi la toată această (divin-umană) comedie? Nu-i cine știe ce filosofie: cît nu cauți, cît nu faci ocolurile de rigoare rămîi cu mîna goală și cu buza umflată. E drept sînt și peregrinări intense efectuate în odaie. Dar tocmai aceasta dovedește că toată cercetarea, căutarea e, în sens superior, de ordinul spiritului.

Să nu uit: termenul **quest** al englezilor înseamnă atît **cercetare** cît și **obiect al cercetării, obiect aflat** (deja). Cauți „scrisoarea furată" a lui Poe peste tot și, într-un tîrziu, aruncîndu-ți privirile pe perete afli că ai avut-o mereu în fața ochilor și încă într-o cadră! Cam aceasta vor să spună lungile-mi, plicticoasele-mi preliminarii. Dar să aducem cîteva exemple. Ce caută versatilul Ulysse? Ce altceva decît un „obiect" pe care-l poartă mereu **cu sine,** care nu-i altul decît **sinele,** cum ne învață Mircea Eliade, și cată să-l credem pe cuvînt. Bine, bine... atunci de ce-l mai caută „orbecăind" cu fîrtații săi „prin niște locuri rele"? Simplu: pentru că de nu l-ar căuta (și această căutare e declanșată tocmai de o boală, un morb, și cine nu mă crede să vină și să vadă... primele șase cînturi ale eposului homeric) nici nu l-ar afla. Tautologic... și logic!

Dacă tot vorbit-am în treacăt de **morbul odiseic** (care nu-i altul decît **nostalgia)** să mai spun că orice căutare, din orice narațiune, a oricărui narator și a oricărui erou nu-i altcum iscată decît de o maladie; și, ciudat, această maladie nu-i alta, în multe cazuri, decît **iubire.** Iubirea trezește, e o comoție care pune adesea pe eroul nostru la lucru. De fapt, acum bag de seamă, n-am început fericit, căci am pus în premise ceea ce se cuvenea să stea la fine: faptul că rătăcirea recuperatoare de sine este scenariul cel mai asiduu practicat de-a lungul vremii de literatori. Nu-i nimic, și eseul meu va fi în cerc, de aici am purces în peregrinare și tot aici (sper că) voi ajunge. Să ne întoarcem însă și-n ograda noastră.

Chiar zilele trecute citit-am un foarte subtil eseu al unui foarte subtil eseist, e vorba, ați ghicit, de N. Steinhardt. Ce află subtilul nostru critic (la persoana întîi) în subtilul său articol despre subtitlul roman al unui nu mai puțin subtil prozator, e vorba, ați ghicit încă o dată, de Mircea Nedelciu? Nu altceva decît că în **Zmeura de cîmpie** trama narațiunii este o căutare, o cercetare, o anchetă, **quest**-ul amintit. Și ca să nu lungesc vorba, voi divulga iute și obiectul căutării. Nu-i altul decît cel arhaic: **obîrșia, vatra, sinele** exilat. Cu spusele criticului nostru: „Aporia e temeiul cărții. Care cel mai frapant aduce aminte de **Gumele,** izbîndă majoră a lui Robbe-Grillet. E tot o căutare, o cercetare (...) o anchetă scurt spus. Nu altminteri decît poemele medievale consacrate urmăririi Graalului... Ori decît **Baltagul,** care și el se definește cel mai precis drept o peregrinare întru aflarea adevărului, adică o anchetă (...) Personajele ce-și caută? Părinții, satul natal, actul de stare civilă declanșator. Obîrșia, așadar... Oamenii își caută **identitatea** (sublinierea îmi aparține, G.V.), sorgintea. Cuvintele: sensul, în durată. Obiectele: destinația...". Mai limpede nici că se putea. De ce accentuat-am însă vocabula **identitate,** m-ați putea întreba... Iarăși, la mijloc nu-i mare filosofie. Insul fără identitate, deci cel ce nu are un nume, cel ce și-a pierdut sufletul **(nomina-numina),** ca în povestea cunoscută, este unul deposedat de **sine.** El nu mai e (în) proprietatea sa, nu se mai are în posesie. Și a nu fi tu însuți proprietatea ta, nu vrea să zică decît că existența nu-ți mai este liberă. Aflarea sinelui propriu, luarea ta în proprietate privată, te eliberează în chip paradoxal. În primul rînd de corvoada căutării. **A (te) avea** înseamnă de această dată **a fi...**

Și dacă tot veni mai sus vorba de **Baltagul,** să cercăm a spune cîteva vorbe și despre capul-de-operă sadovenian. Că aflăm și aici o **peregrinație** s-a tot spus și rässpus. Că scenariul este unul al căutării, asemenea **mitului isiac,** nu mai încape vorbă. Care să fie însă obiectul cercetării, **quest-ul**? Parcă n-ar mai fi sinele, identitatea, precum în narațiunile evocate mai sus. Dar deocamdată nu asta importă, ci pur și simplu faptul că aflăm încă o confirmare a propoziției cu care am început aceste rînduri, pe lătinie reluată astfel: **omnis narratio peregrinatio est!**

Că peregrinul caută obîrșia, sinele, Graalul, perechea, că destinația sa diferă prin denominație, acesta este un lucru ce-l vom descurca după puteri altădată. Dacă Isis îl caută pînă la Byblos pe Osiris, apoi prin întreg Egipetul, asta poate să însemne și că **sinea** ei (uitată, pierdută, rătăcită) e... sinele, Bărbatul, Perechea predestinată. Cam ca în mitul lui Tristan, care alimentează alte narațiuni, din care, în ce mă privește, voi semnala rapid numai două: **Adam și Eva** de Liviu Rebreanu (nu-mi explic de ce, dintre toate romanele scriitorului, **acesta** îmi este cel mai drag) și **Noaptea de Sânziene** a lui Mircea Eliade, tocmai pentru că au fost comentate mai puțin sau deloc în acest sens.

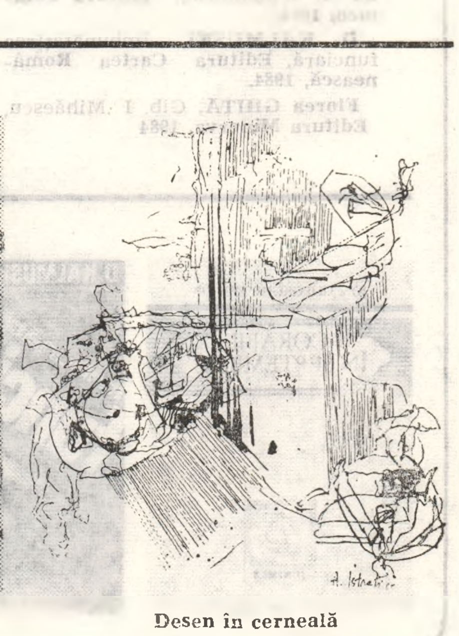
Cum că și de această dată trama este în principal o rătăcire a eroilor unul către altul, vizibilă pentru oricine-și închide ochiul în afară pentru a se deștepta înăuntru, asta nu poate decît să-mi vină încă o dată bine la mînă. Scenariul căutării se intersectează adesea cu cel al lui Tristan. De ce? Tomai pentru motivul semnalat în fugă deasupra. Toată căutarea e declanșată de **o trezire,** de un morb, și de multe ori acesta este **amorul**: „amorul-pasiune" al lui Denis de Rougemont. Atîta vreme cît maladia nu-l afectează pe erou existența sa e somniacă, inautentică, falsă. Insul este deposedat de sinele său, este un „om fără însușiri". Căutîndu-și perechea, rătăcind în căutarea-i, eroul se regăsește. Scenariu tristanesc nu este numaidecît un **mit thanatic,** cum s-a afirmat, ci, parcă mai mult **unul al** recuperării și **regăsirii** de sine. Chiar împotriva, chiar datorită morții: „Dorea să moară mai repede, să sfîrșească, să ajungă din urmă pe Yvonne. Iesi din grup, făcu cîțiva pași spre călăul care tocmai se apropia(...) Se pomeni pe scîndură. Pe gîtul gol simți o umezeală caldă. Își zise că trebuie să fie sîngele Yvonnei (...) **Poate că totuși n-am să mor...** Gîndul îl duru. Dacă a murit Yvonne, el nu mai are ce să..." **(Adam și Eva,** VI). Abia acum, la finele căutării, existența eroului și-a aflat **un sens,** unicul. Personajul și-a regăsit în sfîrșit **sinele.**

Morbul s-a vădit a fi pînă la urmă germenele sănătății existențiale. Nu pot să mi-l închipui pe Tristan decît fericit!

Valeriu GHERGHEL

Al. ISTRATI: „Mariner IV"

Desen în cerneală

opinii

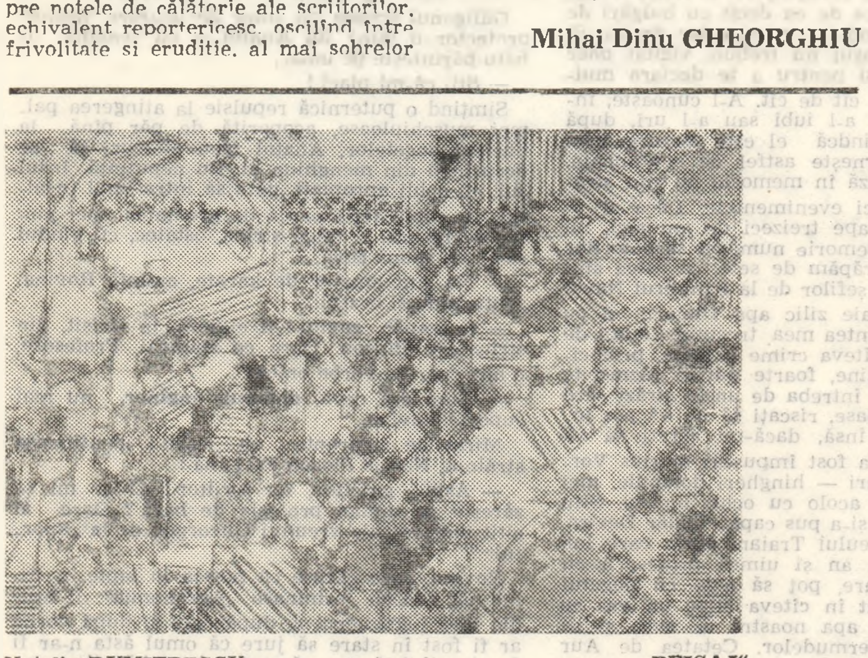
pagina externă

Mai toți cititorii presei literare știu să deosebească o revistă de alta în funcție de „personalitatea", mai accentuată sau mai ștearsă, a fiecăreia, aceasta fiind unul din factorii cei mai importanți care determină lectura. Nu citim numai ceea ce ne place, ne satisface și, în fond, ne reprezintă, ci, poate în primul rînd, ceea ce ne „trezește interesul" prin dezvăluirea mecanismelor ascunse ale lumii literare. Este și motivul pentru care polemicile, răspunsurile, notele din subsolul articolelor ne atrag de cum deschidem o revistă, nefiind vorba în nici un caz de cine știe ce „slăbiciune" pentru lucrurile necurate, pentru josnicii ori mizerii. Pe de altă parte, dacă publicațiile își au, fiecare, profilul distinct, există totuși o schemă fixă la care pot fi cu ușurință reduse, dincolo de proporțiile diferitelor elemente și de luările de poziție aferente. Stabilirea unei asemenea scheme și a variațiilor ei ar putea constitui obiectul unui studiu sociologic deosebit, cred, de interesant. Un loc aparte îl ocupă în această structură „pagina externă", denumire convențională pentru materialele privind alte literaturi, îndeosebi traduceri și articole, cîteodată simple grupaje de informații, grupate sau nu într-un spațiu autonom (de obicei pe ultima pagină) din corpul revistei". Dintre toate, „cronica traducerilor", rubrică tot mai rară și nu pentru că ar fi scăzut într-atît numărul cărților traduse ori interesul publicului, a mai format obiectul unor discuții și nu-mi propun să rezum aici opiniile exprimate. Ca echivalent al „cronicii literare" interne, consfințea împărțirea arbitrară a cîmpului literar în două, reflex publicistic al unei specializări universitare. Comentatorul traducerilor era presupus a deține o competență în disciplinele (literatură universală, comparatistică) ce asigură capacitatea unei aprecieri „tehnice" a lucrării în cauză. Se întîmplă însă că atît erudiția, uneori reală, cît și posibilitatea de a cunoaște ori consulta operele originale înainte de a le confrunta cu versiunea românească sînt limitate, astfel încît aspectul strict „tehnic" al comentariului rămîne mai mult decît discutabil. Cronicarul traducerilor, așa cum o arată exemplele cele mai însemnate, nu și-a restrîns niciodată activitatea la sfera „externă", ci a desfășurat, concomitent sau ulterior, și una de cronicar literar „intern" (reciproca fiind și ea uneori adevărată), într-un vizibil schimb al competențelor și prestigiilor care face deosebit de relativă împărțirea literaturii în sfere de influențe.

Analiza unui asemenea detaliu permite abordarea „pe viu" a raporturilor dintre național și universal. Integrarea în universalitate trebuie precedată de una a universalității, inclusiv prin tratarea „egală", adică de pe aceeași poziție, și a producției interne și a producției importate. Despărțirea cronicilor literare în cele două mari categorii presupune o cu totul imaginară incompatibilitate a produselor respective și, cel puțin în subconștient, adoptarea unei strategii protecționiste, de apărare în fața unei concurențe periculoase. Traducerea fiind însă, în sine, un act de integrare a „universalității", concurența respectivă se dovedește a fi nu una dintre exterior și interior, ci, așa cum am încercat să dovedesc, între diferitele competențe interne. Se știe astfel că acei critici literari specializați în schimbul internațional de valori culturale au tendința de a privi „din afară" diviziunile interne ale cîmpului literar, „grupurile și grupulețele". În vreme ce **interniștii** tind să-i marginalizeze pe cei dintîi ca simpli comisi-voiajori ori purtători de cuvînt fără prea mare personalitate ai unor modele și mode externe. Și în vreme ce unii se plîng că nu sînt destul de bine cunoscuți „în afară", ceilalți regretă că nu li se recunoaște meritele „înăuntru". Ruptura aceasta, deopotrivă arbitrară și caracteristică, se observă foarte bine într-o altă rubrică a „paginii externe": este vorba despre notele de călătorie ale scriitorilor, echivalent reportericesc, oscilînd între frivolitate și erudiție, al mai sobrelor cronici de „carte străină". Genul este prea celebru, popular și îndelung studiat pentru a încerca să-i refac aici anamneza. Pe cît de citit (aproape ca și accentele polemice), pe atît e de schematic și de plictisitor, de n-ar fi iluzia deschiderii și contactelor pe care o întreține. Nu vreau să spun că „schimburile" cultural-literare nu prilejuiesc deschideri și contacte, ci că reflexul lor în aceste mici istorioare este în mare măsură distorsionat. Rezumatul pe care îl voi improviza în continuare este menit să-i semnaleze cititorului o evidență. Astfel, mai toate notele de călătorie debutează prin indicarea traseului și a mijlocului de transport. Dacă acesta e avionul, apar și cîteva personaje ce întrețin atmosfera — de obicei pilotul care are ceva de comunicat, stewardesa zîmbitoare și cu ochii verzi, vecinul de scaun care doarme nesimțitor la atîta evenimente, în vreme ce pe hublou norii sînt priviți cu încîntare. Dacă însă drumul a fost parcurs cu trenul, faptul e prea banal și prea sîcîitor și obositor, pentru a i se acorda o cît de mică atenție. Ajuns la destinație, scriitorul va nota clima, comparînd-o cu cea de acasă, de la plecare. Ne va spune apoi cine (dacă) l-a așteptat la aeroport (gară), cum a ajuns la hotel și ce priveliște avea de pe fereastra camerei. Banalitățile cedează însă destul de repede locul însemnărilor culte despre istorie și istoria artei, monumentele, muzeele și galeriile constituind obiectivele cele mai frecvente, unde, ca din întîmplare, se află și pliantele ce îi pot fi de un mare folos (nemărturisit) călătorului. În sfîrșit, capitolul al treilea va fi destinat adevăratului scop al călătoriei — îndeobște un simpozion, colocviu, festival etc. Înșiruirea participărilor (cu ajutorul, tot discret, al tipăriturilor întîlnirii respective), de cele mai multe ori nume necunoscute, a titlurilor comunicărilor sau ale spectacolelor de teatru sau film formează aproape întreg „conținutul" unui asemenea articol. Nu va fi uitată consemnarea audienței avute de comunicarea ținută de autor, nici a amabilității desăvîrșite prin care s-au remarcat gazdele, deplin conștiente, se vede, de importanța oaspetelui lor. Ultimele rînduri conțin nelipsitele promisiuni de revenire în acele locuri, parcă pentru a-i smulge cititorului o generoasă încuviințare.

Vreau să-l mai asigur încă o dată pe cel care parcurge aceste rînduri că nu mi-am propus o reducere meschin-caricaturală a unui gen deopotrivă agreat și periferic, ci descrierea felului în care se înțelege adesea și se autoprezintă imaginea, pusă în circulație externă, a scriitorului. Un scriitor înzestrat dintr-odată cu o putere de reprezentare mai mare decît și-o bănuia, oficializat și făcut responsabil de integritatea imaginii oficiale pe care e pus să o reprezinte, transformat el însuși într-un fel de reprezentanță. Darea de seamă literară pe care o produce la întoarcerea în țară vădește efortul de a o „însufleți", prin cultivare și subiectivizare: de unde și importanța însemnărilor istoric-artistice, cu erudiția lor improvizată, și a celor „strict" personale. Este singura semnificație pe care o mai poate avea acest gen hibrid, de o calitate intelectuală discutabilă, în momentul în care zonele descrise (Europa cel puțin) au ieșit din conul de umbră al exotismului turistic. Distincția tipologică dintre călător și stătător, primul înțeles ca un „tip" **umblat**, deschis, comunicativ, cultivat, erudit, civilizat chiar, etc., iar al doilea ca **stătut**, limitat, îngust, mărginit, ar fi lipsită de sens dacă n-ar întreține-o (și nu degeaba) o anumită literatură. Repet, nu susțin că nu există deosebiri între piața internă și cea externă a bunurilor simbolice (în cazul analizat aici, literatura), deci că nu există o frontieră cu scrierile ei cu tot, niște „limite" mai mult sau mai puțin convenționale. Numai că aceste granițe, spre deosebire de cele geografice, nu sînt fixe. Identitatea însăși nu este o entitate fixă, definită prin reduceri succesive, ci suma unor raporturi schimbătoare.

Mihai Dinu GHEORGHIU

Natalia DUMITRESCU „PEISAJ"

urme pe zăpadă

cocoșul negru

În farfuriile de pe mesuță mai rămăseseră cîteva felii de salam, niște conserve de pește și un sfert de pîine. Mîncaseră repede, băuseră o sticlă de votcă și acum o începeau pe a doua. Turna inginerul, un bărbat înalt, șaten, cu un aer sportiv, mai ales atunci cînd rîdea, cînd își arăta dantura perfectă și niște vagi riduri îi apăreau pe față, iar ochii i se îngustau de plăcere, căpătînd aproape culoarea celor cîteva fire argintii care „îi înnobilau" tîmplele, cum el însuși zicea, un tip solid, ce te ducea cu mintea la un fost rugbyst sau boxer. Turna în pahare rîzînd, afundat în singurul fotoliu din cameră, cu dreapta ținea sticla, iar cu stînga mîngîia umerii ființei de lîngă el, o blondă slăbuță, cu fața palidă și machiată strident, așezată pe un scăunel scund. Era mulțumit, „reuniunea" lor, cum numea el astfel de întîlniri, decurgea după programul obișnuit. De dimineață o sunase la telefon pe blonda de lîngă el, se recomandase ca fiind un văr și, cînd îi recunoscuse vocea, o întrebă: „Ce se mai petrece în instituția voastră, tovarășă secretară? ha, ha... Merge, e destulă energie?... Merge, spusese ea. Șeful e într-o ședință... Să vă fac legătura?... N-am treabă cu șeful tău, îi răspunsese el, dă-l... ha, ha... fiarbă cît o pofti acolo, eu de tine am nevoie, măi fato..., mi-a venit chef de-o reuniune... Apoi fixaseră ora și ea îl întrebase: Mai vin ăia iar?... De ce să nu vină? mai spusese el. În patru e mai multă energie, ha, ha... Lui îi plăcea nespus acest cuvînt — energie — era parcă singura legătura dintre puținele lui idei. Subalternii îl auzeau mereu repetînd: Mai energic, tovarăși!, iar la ședință începea și își termina cuvîntul mai întotdeauna cu: Să facem economie de energie..., perfect, dar să nu ne scumpim la energia creierului și a brațelor noastre... Pentru asta era destul de apreciat, unii colegi începuseră să-l citeze, i se luase chiar și un interviu intitulat cu respectivele cuvinte, mulți deja îl considerau un om cu mari perspective. De altfel întreaga lui înfățișare emana un soi de energie specifică celor ce și-au format despre ei înșiși o idee fixă, potrivit căreia s-au născut să fie șefi. Și aici se purta tot ca un șef, domina „reuniunea". Perechea de pe canapea — un tip chel, cu o față roz bucălată ca un sugar, și o brunetă atît de plină la trup, încît rochia părea gata să plesnească pe ea — îi aproba vorbele și gesturile, dînd mereu din cap, sau răspunzîndu-i cu rîsete la rîsul lui. Numai blonda, stăpîna apartamentului, tăcea și își strîngea nemulțumită genunchii cu brațele. Se gîndea că nu era bine așa, în doi ții greu un secret, darmite în patru. Nici nu știa bine cine sînt cei doi de pe canapea. Inginerul îi adusese la ultima „reuniune" și îi prezentase ca pe bunul său prieten și logodnica acestuia. Mai aflase doar că bucălatul chel era contabil și femeia lucra la un magazin universal. Daca chelul nu era căsătorit, de ce nu-și ducea femeia acasă la el? Nu, ea nu avea nevoie de scandal. Ăștia doi puteau trăncăni, apoi mai erau vecinii, ochi care știau să pătrundă, să măsoare, să dea imediat calificative. Sigur, nici chelul nu era liber, avea și el o nevastă, ca și inginerul, poate și copii. Un scandal ar fi zburat-o din post, își cunoștea ea bine șeful, ar fi putut ieși la iveală cum a primit apartamentul în loc de garsonieră, ar fi... Inginerul o trase brusc spre el și o sărută pe gură. Se strîmbă puțin, îi îndepărtă mîna și luă paharul, golindu-l. Puțin mai tîrziu începu să se simtă ceva mai bine. Nu era ea proastă să-și facă asemenea gînduri? Se ridică și puse în funcțiune un mic casetofon, un dar al inginerului. Încăperea se umplu de vocea tristă a lui Joe Dassin și inginerul spuse că era o voce dumnezeiască, iar contabilul ținu să precizeze: francezul ăsta murise, citise el undeva, într-o revistă. Nu-i drept, mai spuse inginerul și bruneta întrebă ce nu era drept. Că de pe urma unuia ca ăsta să rămînă cîte ceva, răspunse inginerul, iar după noi nimic, ca și cum n-am fi existat. Gînduri negre? mai întrebă bruneta. Inginerul nu-i răspunse. Se uită la ceas și umplu iar paharele: Mai cu energie, iubiților!... Nu mai avea chef să piardă timpul, fiecare își cunoaștea locul, contabilul cu bruneta aveau să dispară în cealaltă cameră, iar el să rămînă cu gazda. Ce mai aștepta, de ce nu dădea semnalul ca data trecută?... Hai noroc! continuă el. Să colorăm gîndurile sau să le decolorăm? o întrebă pe brunetă. Femeia nu mai apucă să-i răspundă, cineva sunase la ușă. Inginerul îi făcu semn blondei să se ducă: Hai, fato, vezi cine-i și fă-i vînt! Aceasta se ridică de pe scaun și, în aceeași clipă, își dădu seamă că băuse cam mult. Nu se mișcă decît după ce inginerul o întrebă iritat dacă trebuie să se ducă el. Deschizînd ușa, rămase încremenită, cu mîna la gură: Vai, mamă, cum de-ai venit?... Iaca am venit și eu, spuse bătrîna. Puse jos coșul de papură cu care venise, așteptă ca fiică-sa să închidă ușa, apoi o sărută pe frunte. Mirosul de parfum și alcool o făcu să se strîmbe: Credeam că nu ești acasă, dar văz că ai musafiri. Niște prieteni, spuse fiică-sa fîstîcită. Nu știa ce să facă, s-o ducă pe bătrînă la bucătărie sau să o prezinte celor din jurul mesuței. Pînă la urmă o împinse ușurel de spate, repetînd de cîteva ori: Mama, mama mea... Bătrîna intră cam dezorientată, fumul de țigară, paharele pline, muzica aceea neînțeleasă pentru ea, dar mai ales străinii aceia, așezați ca la ei acasă, o descumpăniseră de tot. Totuși dădu mîna cu ei și, așa cum venise, se așeză pe un scaun, lîngă fereastră. Zăpada i se topea pe broboadă, pe umerii paltonului negru, ros peste tot de prea mult purtat. Inginerul o întrebă din ochi pe blondă: Ce era de făcut? — și, cum ea ridică din umeri neputincioasă, rupse tăcerea: Ați venit cu trenul?... Da, maică, răspunse bătrîna. Am înghețat de tot, ghețărie, nu alta, a fost în tren... Am mai așteptat vreo jumătate de oră tramvaiul, așa că... vedeți... Un pahar! ha, ha, spuse inginerul rînjind. Să bea și măicuța, să se mai dezmorțească... După cîteva clipe, bătrîna luă paharul adus de fiică-sa, așteptă ca inginerul să-l umple, își muie în el buzele, pe urmă îl puse lîngă celelalte pahare: Nu bat cu asta, niciodată nu mi-a plăcut... La frig e bună, spuse inginerul. Votcă, băutură curată, sănătoasă... O fi, maică, dar eu n-o sufăr, răspunse bătrîna. Omul meu din cauza băuturii s-a prăpădit... Ridurile feței ei i se adînciră dintr-o dată, iar ochii începură să i se miște în orbite ca talgerile unei balanțe. Văzuse verigheta pe mîna inginerului și o și fulgerase gîndul că fiică-sa se încurcase cu ăsta. Dacă nu era așa, atunci ce căuta el, om însurat, aici? Și ăla, chelul, cu femeia care trăgea într-una din țigară, ăștia ce hram mai purtau? Nu, nu-i plăcea, nu era de bine ce vedea... Cînd își aprinse și fiică-sa țigara, tuși de cîteva ori, ca să nu țipe la ea. Și la țară cum mai e? întrebă inginerul, să zică și el ceva. Ca la țară, răspunse în silă bătrîna. Zăpadă mare, fel de fel de nevoi... Adică, continuă inginerul, cine poate, oase roade, ha, ha... Cam așa-i, răspunse bătrîna. Tocmai atunci se auzi din hol un cîrîit de pasăre și toți întoarseră capul într-acolo. Coșul se clătină de cîteva ori, ieșiră la iveală două aripi, o creastă, apoi văzură cu toții cocoșul. Reușise să se elibereze și, deși împiedicat, se ținea pe picioare. Era negru, lucios, și clipea orbește spre lumina care venea din cameră. Ahaaa! bătu inginerul din palme. Ia te uită ce borș strașnic! Sau o răcitură... Cu mămăliguță... Așa-i maică?... Bătrîna nu-i răspunse. În cele cîteva minute, de cînd venise, înțelesese totul și simțea cum ceva începuse să moară în ființa ei. Îi venea să urle, să se repeadă cu pumnii la ei, dar se mulțumi să se ridice de pe scaun, parcă mai adusă de umeri ca înainte. Spuse că trebuie să meargă musai la o farmacie, pentru niște medicamente, și se va întoarce repede. Cuvintele fiică-si n-o înduplecară. Bătrîna plecă fără să dea bună seara. Cînd blonda se întoarse de la ușă, inginerul o îmbrățișă...

Într-un tîrziu, bătrîna ajunse la gară. Năucită de durere, mersese pe jos. Așa făcuse și la moartea bărbatului ei. Astfel, trudindu-se, își putea stăpîni mai bine durerea. Știa că abia a doua zi avea un tren și se duse în sala de așteptare. Se așeză pe o bancă și își trase colțurile broboadei peste față. Să nu-i vadă nimeni lacrimile, gîndi ea. Plîngea cu fața împietrită, cu tot trupul încremenit. Și, spre mirarea ei, băgă de seamă că nici lacrimile nu-i mai erau ca altă dată, fierbinți, ci reci, reci ca în sala în care se afla, ca zăpada de afară...

Corneliu ȘTEFANACHE

agatha grigorescu-bacovia

(90 de ani de la naștere)

Poeta înregistrînd din ultimele creații, asistată de fiul său Gabriel

fără zîmbet

(postumă)

Eu nu mai port cu mine nici un zîmbet
Și nici o primăvară în suflet nu va fi.
Prin zgura grea de amurgit de seară
Văd scrum din anii
Pururea pustii.

Ce aspre înțelesuri mi-a dat viața
Și cît de neînțeleasă mi-a rămas!
Cu cît pătrund în taina ei amară
Își stinge adevărul
Orice glas.

Minciună și venin
Pe orice visuri
Și ură și blestem pe orice-avînt...
Primește-mă cu brațe de tăcere,
A-Tot-Tălmăcitorule, pămînt ..

mircea popovici

monolog duminical

Nu-ţi pot oferi decît o imagine mişcată
în lumina ce trece printr-un perete de moar.
Ziua-i grozavă, pare înclinată pe jumătate,
de partea cealaltă a unei duminici fără treabă
cînd lumea n-a ieşit încă dimnieaţa pe culoar.

Aş începe să rîd, fiindcă totul pare comic, de haz ;
oraşul este un bun comun, dar e lipsit de indicatoare,
iar floarea fără apă dintr-o glastră de tablă
şi-a micşorat caliciul şi-i conic, de formă.
Lucrurile cenuşii, uitate de lume, sînt răzbunătoare.

Toamna cînd parcul se sfîrşeşte la poartă
în faţa unui amurg speriat, ce nu-şi mai reface
culoarea,
vreau să-mi susţin un monolog despre roata lumii,
dar nu pot să-ţi ofer decît o după amiază blîndă
cînd toţi, duminica îşi încep cu familia, plimbarea.

toamnă fumigenă

Îmi este amintirea istorie de pulberi,
atît de condensată şi nici nu se îndură
să iasă din cutia blindată de conservă,
decît svîrlind cuprinsul în mare aventură.

Aşa închisă-ermetic, aduce a grenadă
ce sapă din strînsoare, o fumigenă ceaţă.
Aştept să vină toamna vestală-n sărbătoare
cînd struguri candelabre, vor picura dulceaţă.

epitaf

Se apropie de noi bătrînul noiembrie
îl aud după seva cvintetului de plante
exersat în sera plînsă de amante.

Prietene, în raftul cel mai de sus
golit la mutarea unor dosare,
reumatic o carte cu amintiri mă doare.

Tu strînge-o, deslegă-o de vrajă şi ploi
am rămas cred ca s-o iubim amîndoi.

remember

Trec prin asfaltul nopţii ţestoase limuzine
ducînd prin întuneric casete cu tăceri.
Îmi amintesc de-o fată, cu vorbe la urechi
femeie-apoi pierdută în secolul de ieri.

Era mult mai reală decît e necesar
parfumul ei pe trepte se cobora tiptil,
dar timpul mi s-aşează în jilţuri pe obraz
şi vremea e fluidă şi fumegă-n fitil.

Pe sfeşnice de-alamă sau de argint brumat
s-a spulberat plăcerea în foc de artificii ;
pare dezamăgire, ca o cortină ruptă
cînd trec perfecţiunea prin simple exerciţii.

Mi s-a oprit la poartă un omnibuz cu cai
şi-am străbătut o viaţă în cîteva secunde ;
în hol împachetate stau vrafuri sentimente
şi nimeni nu le fură şi nici nu le ascunde.

contrapunct

Cine, dincolo de florile meschine, mă poate aştepta
în frunzele grădinii, sub aerul dispers
cînd noaptea se topeşte-n electroliză rece
la polii celor două ieşiri din univers ?

Pe-o plajă ca tighelul subţire de manşetă,
o lîncezeală cade ca plumbu-n adîncimi
şi-n acuarela-albastra a pajiştii de cer,
e insipid sărutul dat celor mai intimi.

marius tupan:

— Avem onoarea !

— Bună ziua ! salută aproape în şoaptă Rovina, simţind aceeaşi teamă nelămurită şi stînjeneală ca în ajun.

Nu, e imposibil, nu-l ştiu de nicăieri, îşi zice. Mi s-a năzărit aseară. Natura e lipsită de o imaginaţie bogată, repetă mereu aceleaşi modele, te înşeli atît de repede şi dai vina pe memorie, asaltată de atîtea inutilităţi.

— Aţi ieşit la aer ? întinse o punte cuvintelor Ropotică.

— Doar pentru puţină vreme.

— Nu strică să vă pierdeţi cîteva ceasuri : oraşul merită. Ori nu vă descurcaţi în el ?

— Mă copleşiţi într-adevăr. Mă întreb, însă, ce vă îndeamnă să vă cheltuiţi timpul cu mine?

— Dimpotrivă, îl mai omor, ocoli Ropotică răspunsul. În Cetatea de Aur mă plictisesc de moarte.

În sfîrşit, găsea şi el un om care n-avea ce face cu timpul. Îi era indiferentă compania.

Merseră o vreme tăcuţi şi Anatol descoperi, cu surpriză, că profesorului îi pierise cheful de vorbă. Păşea alături, gînditor, cu capul în pămînt, studiind cu privirea fiecare piatră. La un moment dat fu gata să se dea de-a rostogolul, fiindcă, tot urmărind pietrele, nu luase seamă la o buclă de sîrmă, legată de gardul din apropiere. Surîsul lui Rovina nu-l intimidă cîtuşi de puţin, fiindcă-şi recîştigă repede echilibrul şi, săltîndu-şi fruntea, îşi duse mîinile la spate măsurînd strada cu autoritate. Ceva atrăgea privirea. Anatol îl urmărea cum se strînge, aplecîndu-se puţin în faţă, cum îşi încorodează muşchii, resfirîndu-şi degetele, de parcă ar fi asistat la o cursă de cai, emoţionat pentru pariul făcut. Dar nu de cai era vorba, ci de cîini. Mai precis, de un cîine apărut la celălalt capăt al străzii, ameninţat de laţurile celor trei tuciurii care se apropiau de el cu încetineală. Potaia se făcuse mică, una cu pămîntul, îşi mişca ochii aprinşi, cînd într-o parte, cînd în alta, căutînd un gol în plasa ce se strîngea către ea. Tuciuriii mai aveau trei-patru paşi pînă să-l ajungă şi, deodată, auzul le fu fulgerat de un schelălăit jalnic, ascuţit. Ochiurile de sîrmă se întinseră cu dibăcie pentru a înlănţui gîtul potăii. Mişcările fură atît de repede că Rovina văzu în clipa următoare laţul strîns pe grumazul cîinelui şi-un tuciuriu trîntit la pămînt de animalul care se dovedi un dulău puternic, neînfrînt. Mîna slăbănoagă a hingherului se desprinse de pe prăjina de care era legată sîrma şi cîinele o luă la sănătoasa.

Rovina nu apucă să respire uşurat, cînd cel de lîngă el reacţionă neaşteptat. Ca şi cînd ar fi fost de partea hingherului, lipsa lui de izbîndă luînd-o ca pe o propie bătălie pierdută. Ropotică tăie calea dulăului, obligîndu-l să-şi schimbe direcţia apoi, cu o abilitate rar văzută, se întinse şi apucă prăjina. Îşi lipi palmele de ea, alergă odată cu cîinele, şi, dispărînd cîteva momente, reveniră în acelaşi loc, om şi cîine, epuizaţi, abia trăgîndu-şi sufletul. Dintr-un gang nechezară doi cai atinşi de bici, trăgînd după ei o cuşcă de sîrmă, în care fu aruncat trofeul, oferit cu atîta bucurie de Ropotică. Potăile dinăuntru, învrăjbite la venirea intrusului îşi înfipseră colţii adînc în blana lui, înfrăţindu-se parcă prin sînge întru moartea ce le aştepta deopotrivă pe toate, muşcată din gratii şi din propriul lor trup.

Potcoavele cailor stîrniră scîntei în piatra străzii, ceilalţi trei vînători se depărtară, hlizindu-se, în vreme ce Gelu Ropotică iradia de bucurie. Simţind încordarea lui Rovina, se schimbă însă la chip, arborînd o mină îngrijorată.

— Ce nemernici ! Ce nemernici ! Îi lasă vagabonzi pe străzi, nesupravegheaţi să ne nenorocească plozii şi bătrînii !...

Indignarea lui Rovina spori şi barba începu să-i tremure ca atinsă de o boală necruţătoare.

Ropotică pricepu curînd dispreţul noului apărut în Cetatea de Aur, bănuind că omului nu-i plăcea vînătoarea, dar nu se îndoia că-l va recîştiga prin vorbele sale meşteşugite.

— Dacă nu ştii să te aperi de javre în oraşul ăsta, află de la mine că eşti un om pierdut. Trebuie să fim tot mai atenţi, fiindcă potăile umblă turbate pe toate cărările. Nimeni şi nimic nu trebuie să tulbure liniştea noastră. Cine se încumetă, o păţeşte ca nefericitul acela de dulău. Nu priviţi cu răutate menirea lor, hingherii au o sarcină precisă, nobilă, am putea spune, care ajută la sănătatea oamenilor.

O arterială pulsă inegal pe fruntea Profesorului. El simţi o slăbiciune şi se sprijini de un gard de piatră. Asemenea unei arene antice, strada era suprema lui mărturie. De-aici îi veneau şi puterea, şi voinţa, şi îndemnul. Cum să i le spună pe toate astea lui Anatol, cînd el nu putea trece cu înţelegerea mai sus decît gîndirea unui om normal. Altceva ar fi vrut de la el, din cauza asta îl şi întărîtase, ca pe un cîine blînd de la care voieşti să scoţi mîrîituri, muşcături. Rovina amuţise, însă. Curînd, bîigui o scuză vagă şi-şi luă rămas bun.

Pe cînd se depărta, Anatol simţi în urma sa laţul privirilor lui Ropotică, dar nu se temu că va fi vînat şi aruncat într-o droaşcă, alături de alţi înrăiţi fiindcă se simţea încrezător în puterile sale, neînduplecat. Mări pasul, dădu un colţ, apoi altul, şi cînd spera să ajungă în **Grand Boulevard**, doi ochi negri îl ţintuiră iar. Străzile astea parcă erau ochiul de sîrmă, zvîrlit de cel care se regăsea în apropierea sa, Gelu Ropotică.

— V-aţi întors deci, îl măsură cu satisfacţie, şi dintele de aur aduna în strălucirea lui toată viclenia insului.

— Nu se poate, zise încurcat Rovina, m-am zăpăcit.

Aşa vei fi mereu, îşi spuse doar pentru el Ropotică, arborînd surîsul său inconfundabil, întins doar pe jumătate de obraz. O să te cumpărăm repede şi-o să dăm cu alifie unde trebuie. Mulţumit că Anatol era încă în încurcătură, îl sfătui :

—N-are rost să-l mai căutaţi pe Deianu, tot nu-l veţi găsi. Mai bine o plimbare în doi, n-ar strica.

Rovina tresări uluit : într-adevăr, la Deianu se gîndea, sperînd că prin el să afle identitatea acestui individ care nu-i da pace. Îl măsură mai mult decît bănuitor, revoltat chiar, dar starea asta părea să-i convină lui Ropotică, mereu la pîndă, ca un vînător versat, care ştie cam pe unde se ascunde prada. Între cei doi se desfăşura o luptă surdă şi Anatol, simţind că nu-i mai putea rezista, recunoscu, apropiindu-se de el, că trebuie să încheie un armistiţiu vremelnic.

— Cînd îl pot găsi ? se interesă aproape neutru.

Ropotică se scutură uşor, ca un alergător înainte de aşi lua startul.

— Cum adică, nu ştiţi ? Normal, după campanie e vorba : una singură — cea agricolă. Doar este a doua bătălie a Amiralului, Val Bordescu, după prima şi cea mai importantă ; mişcarea membrelor, adică, să fiu mai explicit, sportul cel de toate zilele. Ori el fără Călăuza noastră, Andrei Deianu, nu face un pas. Deianu îl sprijină moral — si artistic ! — rîse forţat Ropotică, întărindu-i ideea că toate acţiunile colective se reflectă favorabil în conştiinţele oamenilor.

Anatol bănuia acum cam ce rang poartă Amiralul, gîndindu-se la **Nava** în care intrase şi la acest oraş aşezat pe malul apei, dar pentru prima oară afla că omul care-l invitase în Cetatea de Aur era, nici mai mult, nici mai puţin, o Călăuză. Ciudată îndeletnicire trebuie să aibă, tresări Anatol, şi reacţia lui, urmărită cu satisfacţie de celălalt, dovedea că nu se abate cu nimic de la un comportament normal. E al meu, se bucură în sinea sa Ropotică, am să-l dresez chiar dacă are dinţii ascuţiţi, chiar dacă fondul genetic, după cîte mi s-a spus, a fost tulburat de numeroase influenţe, ca la toţi indivizii care aleargă după himere. Îl voi încărca de curenţi pînă va exploada singur, pariez, făcu Ropotică un tîrg cu sine, e stofă bună, adică prelucrabil, se corectă el, va fi exact ceea ce-mi trebuia.

Orice început e greu şi nesigur, se mîngîie cu un asemenea gînd Anatol, ştiind că nu trebuie să-ţi încredinţezi sufletul nimănui, înainte de a-l cunoaşte bine dar, după cum observa, individul ăsta îi da zor, aşezîndu-i laţul în cale, asemenea hingherilor ce-i produseseră atîta greaţă. Îl simţea că mai vrea să afle cîte ceva, ori numai să-l însoţească puţin, doar nu da nici un semn că se va depărta, dimpotrivă, în felul în care-l privea, îl făcea să înţeleagă că-i poate fi slugă veşnică, numai el să accepte. Ca în seara aceea cînd plecase cu Inesa la circ, fără să-şi spună ceva, simţea şi-acum nevoia să părăsească strada blestemată.

— Să mergem îl îndemnă pe Profesor.

Deloc surprins de invitaţie, Ropotică avu totuşi o clipă de ezitare.

— Aşa la voia întîmplării ? Adică, vreau să spun, cunoaşteţi oraşul ?

— Din pliante şi dintr-o monografie, apărută cu vreo zece ani în urmă.

— Ce greşeală, ce greşeală ! oftă mustrător Ropotică. Asta îmi aminteşte de navigatorul rătăcit pe o insulă care-şi croia planul întoarcerii, scurmînd cu băţul în nisip : el bătrîn şi neputincios, nava avariată. Lui, din păcate, nu-i mai surîdea nici o şansă, pe cînd dumneavoastră.... Din literele moarte şi nici chiar din poveştile ispititoare ale oamenilor nu se poate spune că te poţi alege cu ceva. Ele sînt nişte vaccinuri, nimic mai mult, care inoculează microbul, dar poţi fi tu sigur că vor rezista asaltului bolii reale ? Cunoaşterea adevărată e o boală, domnule, şi e de-ajuns să te calce odată, că nu te vei vindeca de ea decît cu bulgări de pămînt, adică trecînd în lumea celor drepţi. Şi mai este ceva : oraşul nu trebuie vizitat doar pentru a-ţi place şi pentru a te declara mulţumit că l-ai văzut cît de cît. A-l cunoaşte, înseamnă a-l simţi, a-l iubi sau a-l urî, după cum ai norocul, fiindcă el este un organism complicat care stîrneşte astfel de sentimente. Ceea ce ţi se fixează în memorie nu sînt străzile şi casele lui, ci evenimentele. Dacă aţi fi trăit ca mine aporape treizeci de ani aici, nu v-ar fi rămas în memorie numărul sărbătorilor şi-al zilelor cînd crăpăm de sete, că astea sînt mereu, schimbarea şefilor de la Şantierul Naval sau bărcile care taie zilic apa Dunării, ci cu totul altceva. În mintea mea, trecutul Cetăţii de Aur e fixat prin cîteva crime odioase, prin cîteva violuri şi puţine, foarte puţine răzmeriţe izolate. Dacă m-aţi întreba de unele străzi care poartă nume faimoase, riscaţi să nu vă pot îndruma într-acolo, însă, dacă-mi cereţi să vă arăt locul în care a fost împuşcat Marius Vorvoreanu de legionari — hingheri domnule, nici vorbă ! — vă duc acolo cu ochii închişi. Ştiu cu exactitate unde şi-a pus capăt zilelor Denisa fata minune a Liceului Traian, eleva care lua două clase într-un an şi uimea profesorii cu mintea ei sclipitoare, pot să arăt cu degetul unde s-a scufundat în cîteva clipe un vas cu călători, de parcă apa noastră ar avea şi ea un triunghi al Bermudelor. Cetatea de Aur era vestită prin adultere, cum nu se puteau întîlni în alt oraş. O femeie căreia i-au fost scoşi ochii cu furculiţa de către soţul înşelat a dat numele pieţei de olari, sala de dans de la **Confecţii** a devenit memorabilă prin crimele lui Traian Rugină, care într-o singură noapte şi-a ucis nevasta şi cumnata, punîndu-le amantul, pe fugă, de nu s-a mai întors nici pînă azi la vatră. Acolo, la groapa de gunoaie — şi arătă cu degetul înspre partea de apus a oraşului — şapte haidamaci, după ce au necinstit o fetişcană, au îngropat-o în putori, de s-a asfixiat pînă la ziuă. Jos, la Banoviţa, în cealaltă parte a Cetăţii, au fost găsiţi înecaţi într-un firicel de apă, care nu le ajungea nici pînă la mustaţă, patru tineri, plecaţi să pescuiască în valurile întunecate ale nopţii.

Invocarea atîtor orori nu arunca o altă lumină asupra Profesorului, dimpotrivă, îi umbrea figura, mai ceva decît îndeletnicirea de a ajuta hingherii să recolteze javrele de pe străzi. Are ochi numai pentru rău omul ăsta, reflectă Anatol ,ori vrea doar să mă impresioneze cumva. Zgîndărit în orgoliu, găsi că era momentul să-l pună iarăşi la punct.

— Numai ce-i statornic prezintă interes pentru mine : o stradă, un munte, o apă liniştită, un om cumpătat, căsuţele inavadate de verdeaţă, gardurile vii ori de piatră. Toate astea îmi dau tihna şi puterea de a crea.

— N-o să-mi spuneţi că vă stimulează şi imaginaţia ?

— Ororile enumerate cu atîta voluptate de dumneavoastră nici măcar atît !

Ropotică ridică braţele la înălţimea umerilor, strînse degetele ca şi cînd se agăţa de verigile unui lanţ invizibil şi cîteva clipe se lăsă tras de caii nevăzuţi, ca orice îns care speră să părăsească doar pentru puţină vreme tărîmurile astea. Revenit întremat din fabuloasa-i călătorie — Anatol descoperea acum că-şi pregăteşte fiecare intervenţie cu o anumită răbdare — schimbă tonul.

— Gîndeam că nu elementele primordiale sînt pentru dumneavoastră pasta de frămîntat, ci sufletul, veşnica schimbare, cunoscut şi, vai !, atît de necunoscut nouă. Un parc, un rîu, o stradă, chipul unei femei ne bucură, e adevărat, dar nu dau miezul literaturii mari, pe cînd convulsiunile psihice, derutele spirituale, confesiunile religioase meditaţiile tragice şi-atîtea alte mişcări lăuntrice, imateriale, eterice, necuprinse de dogme şi principii sînt carnea şi sîngele cărţilor. În rest, totul e reportaj şi literatură de trei parale.

Rovina îl ascultase atent dar şi oarecum contrariat, fiindcă omul cu propensiuni sadice reuşise să pună degetul pe rană într-o discuţie ce părea, iniţial, străină de el. Ca şi Deianu, se îngrijoră Anatol, mă crede orb, ori o fi sperînd că trăiesc pe sub muşuroaiele cărţilor ca o cîrtiţă. Sînt atît de grijulii cu destinul meu, că au şi hotărît să-mi împrumute ochii lor. Nu e nevoie, îi linişti în sinea sa Rovina, am atîţia ochi că rîvnesc şi alţii la lumina mea ! Cît priveşte scrisul, să fim mai rezervaţi : n-are nimeni voie să-l răstălmăcească. E un miracol : cine a reuşit vreodată să explice puterea suflului divin ?

Cu toate astea, amestecul de cinism, inteligenţă, ironie şi oarecare disperare îi dădeau farmec Profesorului, sporindu-i interesul. Anatol îşi spuse că omul avea ceva din Leopold Mătreaţă, în egală măsură adulat şi dispreţuit, insul care-şi schimba măştile după cum bătea vîntul. Suspectîndu-se reciproc, ca nişte vietăţi care încep să se teamă una de cealaltă, se adînciră pe o stradă plină de hîrtoape, ocoliră o clădire, neatinsă de avarii, intrară în părculeţul împînzit de cărări şi arbuşti ornamentali, crescuţi la voia întîmplării şi se îndreptară spre clădirea Teatrului. Ca şi cînd trecerea le fusese pîndită pas cu pas, din Parcul Rozelor ţîşni un îns sui şi deşirat, a cărui fugă sfîrşi la braţul lui Ropotică.

— Hei, bătrîne, sună glasul lui înecat, a început să-ţi zdrăngăne caroseria ! Te-am auzit de la o poştă.

Surprins de rapiditatea mişcărilor, Gelu încercă să-l înlăture, aruncîndu-i o privire rece, ca unui necunoscut apărut neinvitat la ospăţ.

— Ce spui, neică, îl scutură lunganul, am eu vedenii, ori vrei să te lepezi de mine ! Dacă ţii neapărat, mi-e egal, valea ! Valea şi depresiunea !

Posomorît îşi arăta spatele şi făcu cale întoarsă, dar Ropotică, din cîţiva paşi, fu la braţul lui.

— Iartă-mă, Narcis, eram buimăcit ! Întîlnirea cu domnul Anatol Rovina... Dar mai bine vino să ţi-l prezint : e descoperirea Călăuzei noastre, Andrei Deianu.

Găliganul îl măsură din cap în picioare pe străin şi ca orice vietate care-şi simte ameninţată o poziţie, i se adresă lui Ropotică :

— Din ce echipă a făcut parte, ori e din pepinieră proprie ?

Spre deosebire de Anatol, care zîmbea mai mult de circumstanţă, Gelu Ropotică simţi că era nevoie să-l liniştească pe Narcis.

— E fără legitimaţie : adică-i scriitor.

Găliganul scoase un şuier de uşurare, întinse protector o mînă lui Anatol şi cu cealaltă îl bătu părinteşte pe umăr.

— Ştii că-mi placi !

Simţind o puternică repulsie la atingerea palmei muşchiuloase, acoperită de păr pînă la buricul degetelor, Anatol făcu eforturi să se desprindă din menghina ei. Cu neputinţă. Insul şui, cu ochii apropiaţi, gata să intre unul în altul, cu capul ţeşit parcă de greutatea unei pietre de moară, îl ţinea strîns, ostatec, cu gîndul să-i mai spună ceva.

— Nu sînt amator de karate, anunţă Rovina, scuturîndu-şi braţul.

— E ţeapăn, gagiul ! îl eliberă, în sfrîşit, din strînsoare Plocon. Oare ce spuneai, Profesore, e antrenor de vorbe omul ?

— Cam aşa ceva, **domnule inginer,** nu mai suportă Rovina.

Mirat de siguranţa cu care-l identificase străinul, Narcis Plocon exclamă :

— Ăsta-i ghicitor, nu scriitor ! Chiar mi se zăreşte pe muian profesia de bază ? Oare ai citit indiscreţiile vreunui Gheorghe de la „Sportul" ?

Rovina, care căzuse ca musca în lapte, neştiind că Plocon terminase „Agronomia", îl studia încă nedumerit şi, după chip şi după vorbă ar fi fost în stare să jure că omul ăsta n-ar fi fost capabil să şteargă praful de pe băncile vreu-

vînătorile

nui institut de învățămînt înalt. Cum se acordă uneori diplomele, cine mai știe! se corectă el, cercetîndu-l, contrariat, că erau și alții care-l studiau. Alarmat, Anatol se apropie de urechea lui Ropotică.

— Dar cui datorăm această atenție ?

Inclinîndu-se teatral, Profesorul urcă maiestuos vocea :

— Măriei Sale, firește ! și arătă spre Narcis. Ceea ce vedeți în jurul nostru, e escorta sa.

— Pardon ! Sînt admiratorii, domniile lor, spectatorii, îl corectă șuiul. Gagiule, se adresă apoi lu Rovina, prinzîndu-l autoritar de umăr, eu sînt în primul rînd fotbalist și în al doilea inginer, ținu să limpezească apele, ca nu cumva noul venit să trăiască cu altă impresie. Bucură-te c-ai avut și fericirea asta de a-l cunoaște în Cetatea de Aur pe Narcis Plocon care...

Făcu semn lui Ropotică să continuie și Profesorul nu se lăsă invitat a doua oară.

...care a uimit lumea prin robinsonadele sale, stîrnind admirație de la un pol la altul, care...

— Ajunge, directore, sper că o cultură generală are și gagiul. Crezi că nu și-a amintit ? Il obligă pe Rovina să spună ceva, înfigîndu-și privirile în chipul său răvășit.

— Desigur, desigur, se reculese rapid Anatol, întîlnirea mă fascinează și mă îndatorează.

— Ia aminte, Gelule, nu i-am suflat eu ! se împăuna Plocon, nesesizînd cîtuși de puțin ironia lui Rovina. Tot se mai vorbește de băiatu prin țară ?

Înțelegînd că întrebarea-i fusese pusă numai lui, Anatol Rovina se grăbi să-l asigure :

— Se bat cronicarii pe viața și activitatea dumneavoastră. Care va reuși să iasă cel dintîi cu cartea pe piață, încă nu știu.

— Dar cum îndrăznesc ! tună Plocon. Cine le-a dat dezlegare ? Unul chiar a avut nesimțirea să-mi dea o sîrmă și să mă înduplece : „Narci, băiatule, știi tu ce înseamnă să ți se scrie viața romanțată ?", „Știu, l-am repezit, să fiu îngropat de viu : să-mi pregătiți năsălia. Nu merge, înapoi pe stadioane ! Eu trăiesc încă acolo, trăiesc cum vreau și cu cine vreau !"

Arborînd aceeași falsă gravitate, Anatol îi ținu trena :

— Nu-i rău să mai știm din cînd în cînd cam ce preț facem.

— Cît îmi merge mîna, sînt neprețuit, domnul meu ! Succese din astea mă scot din ea.

Schimonosindu-și fața, Rovina fu cît pe-aci să izbucnească în rîs. Observîndu-l la timp, Ropotică se grăbi să facă ceva pentru a ieși din impas.

— Știe meserie băiatul arătă cu un deget către Profesor, în vreme ce-și bătea invitatul pe umăr. Dacă te-ai încurcat cu el, află că n-ai să-i scapi prea ușor, chiar de te-ai ascunde și-n gaură de șarpe. Se lipește de tine ca timbrul de scrisoare și numai împreună veți ajunge la destinație. Te sfătuiesc, ridică un deget amenințător, să nu intri în nasolii cu el, că vei pierde de fiecare dată. Profesorul are școală înaltă, e blindat, posedă metode și aparate dintre cele mai moderne.

Amintindu-și scena cu hingherii și bănuindu-i, după o sumară discuție, adîncurile, Anatol se grăbi să aprobe din cap. Îndată ce se puseră în mișcare, admiratorii nu-i slăbiră o clipă, însă la capătul scărilor, Plocon se întoarse și-i înlătură cu un gest tăios :

— Distracția s-a terminat copii ! Înapoi la muncă !

Trotuarul răsună ca sub copitele unor cai nărăvași.

— Ce-aud ! se rățoi indispus. Răzmeriță ceva ? Hai, roiul, lopătă aerul cu palma dreaptă, ați început să cam faceți valuri !

Se întoarse și-i luă pe cei doi de brațe, dar unul din tifosi aruncă șapca la pămînt, îmbufnat că era atît de asupru tratat. Gestul lui fu molipsitor. Șepcile celor din grup stîrneau praful străzii. O nouă uitătură piesiză a lui Narcis îi lecui însă de orice împotrivire.

— Ce voiau de fapt ? se interesă Rovina.

— Ei, dracu, ce n-ai văzut ? Laba lu băiatu. Să le dau laba asta — și-o ridică la înălțimea ochilor să și-o admire el mai întîi — s-o sărute. S-a plictisit băiatul de balele lor. Gata și cu entuziasmul, gata și cu biștarii, gata și cu primele ! Prefer să-i țin la distanță. La **Urlătoare, copii,** la **Urlătoare !** Dați din mîini și din picioare, dați din gură și din ce mai puteți, să-mi speriați adversarul și să băgați curajul în mine. Cu admiratori din ăștia, află, tăticu', că halim seria pe pîine. Acum, însă, prefer să băgăm altceva la ghiozdan.

(FRAGMENT DIN ROMANUL „VITRINA CU PĂSĂRI ÎMPĂIATE").

virgil huzum

jocul umbrelor

Ce par să fie clipele trecute
decît adevărate umbre însorite,
cînd ele sînt lumini trecute,
cînd le-ai dori mereu păstrate,
mai mult dorite,
cînd nu mai pot fi evocate,
lumini pierdute.

paul balahur

mușcătura de viperă

În agonia lui luptătorul primește
tot cîmpul de luptă în rană :
cai și săgeți, steaguri rupte
lăncii albastre și tunuri, tunuri —
absorbite în rană.
Cerul înfășură-ntreaga poveste
într-un mulaj pentru trupul bolnav.
În fașe de ceață încap bălăriile
pline de sînge —
în rană.
Oh ! dacă-și vindecă rana se termină totul
dacă-și vindecă rana se-așterne
cîntecul păcii
și el absoarbe
în cicatricea lui totul !

Vezi mușcătura ? Fierul cel roșu
să ardă carnea cît mai e timp —
carne a morții molipsitoare.
Însă mai iute apleacă-ți gura
suge veninul
și scuipă-l repede în stearpa țărînă.

corul vînătorilor

Vînători nu erau însă corul
vînătorilor se-auzea :
ta-ta-ta ! ta-ta-ta ! ta-ta-ta !
Sub un cer înroșit, în desișuri,
fiară după fiară cădea...

Vînători nu erau însă corul
vînătorilor mărșăluia :
ta-ta-ta ! ta-ta-ta ! ta-ta-ta !
Zi de zi hăituită pădurea
pomii vieții bolnavi și-i rărea...

Vînători nu erau însă corul
vînătorilor orbi ucidea :
ta-ta-ta ! ta-ta-ta ! ta-ta-ta !
Vocea morții mergea înainte —
trupul ei vinovat îi urma...

lebădă pe zăpadă

Alb pustiu, moarte a drumurilor, cifră
inexistentă.
Tu acoperi totul, tu faci sufletul
să-și uite vina.
Ninge în plus, ninge amețitor, se îngroapă
arătătoarele.
De-acum orice drum e final,
orice moarte — o trasă cortină.
Ninge lung și compact între noi
și pămînt —
alb e gîtul lebedei — cifră inexistentă.
(Capul ascuns, trupul ascuns, numai
GÎTUL ei —
alb pustiu, moarte a drumurilor).
Și sub lună, zăpada sclipind
cu lame prelungi
ca o ghilotină argintată...

demonul

Viața lui ar fi trecut neobservată
chiar și pentru sine însuși
dacă nu i-ar fi ieșit în cale
Demonul.
Nici n-ar fi știut că s-a născut
dacă Demonul n-ar fi ținut să afle
că nu-i veșnic
Poate c-a trăit mai multe vieți
însă Demonul nu l-a făcut atent
cînd trecea dintr-una în alta.
Poate c-a murit demult dar Demonul
n-o să-l anunțe — tocmai el ! — asta.
Ca o umbră-ar fi trecut pe lîngă
marile evenimente ale lumii
dacă Demonul nu l-ar fi tras de mînă.
Uneori se-ntreabă ce-ar fi fost
viața lui întreagă fără-acest
mare amator de anecdote
care îl împarte fără rest
care îl scade, care-l adună
ca să fie mereu împreună...
Merge ani în șir pe un drum nesfîrșit
și din cînd în cînd Demonul
îl întreabă șiret : quo vadis ?
Scrie ani în șir un text infinit
/ ca un telex perfect / și din cînd
în cînd Demonul îl întrerupe,
scoate hîrtia și semnează...
Uneori îi vine să / Alteori
îi vine să — Dar atunci
aude clar vocea lui : „Lasă !"

în lan

— Ce seceri tu în lanul galben
fată cu trupul ploii de mai ?

— Floarea cea neagră a nopții mele
cînd înflorește neagră o tai...

— Cum o alegi, în lanul negru,
unde-s tot mîndre flori în alai ?

— Soarele nostru negru o strigă
și ea tresare, și eu o tai...

— Ce fel de seceri ai tu în mînă,
fată frumoasă, cu păr bălai ?

— Secera soarelui negru cu care
floarea tulpinelor negre o tai...

— Cine ești tu, fată curată,
și-n cîmpul negru de ce mai stai ?

— Ca să mă strigi tu, soare negru,
eu să răspund, tu să mă tai...

gulliver

Rugul era prea înalt pentru el —
ridicat pe grămezi suprapuse...
Rugul era mult prea mare
față de importanța lui pe pămînt
Și atunci au adus o lentilă
l-au mărit de cîteva ori
ca să-l poată arde cum trebuie.

vasile andru: banchetul

Este ora cinci și jumătate. Pe aici sînt lupi și mistreți, zice Coriolan. Am oprit mașinile sub deal și am urcat pe jos, printre copaci. Se întunecă. Noiembrie, frig, pădure.

Doi vlăjgani îl ajută la mers pe bătrînul Carp. Inspectorul Pașcă e cinic și inteligent.

Acum, cînd scriu asta, știu că totul era întru pierzania noastră. Dar atunci, în sîmbăta aceea, nu știam. Voi folosi timpul prezent, timpul creierului vechi și al realului.

Mă ajunge din urmă Diana. Ea spune: La oraș nu există zăpezi curate, eu stau claustrată cîte o săptămînă, prin rotație, la o tejghea. Știi ce numesc eu act de supraviețuire ? Ce știi tu despre mine ?

Ea urcă încet cu capul plecat, ca înhămată la trecutul ei.

Ion Monorai zice: Prea multă conștiință mi-a stricat. Fiul meu nu mai crede în mine. Cum va arăta mîine generația asta zăpăcită care tot vorbește despre realizare de sine ? Ce fel de realizare de sine ? Unde o să ajungă băiatul ăsta ? Și nici n-am mijloace să-l constrîng, cum fac cu subalternii mei, numeroșii mei subalterni.

Inspectorul Pașcă: Nu fi dramatic, că pierzi pasul.

Drama pierderii. Mă aflu printre ei de cîteva ore. Am plecat din București cu mașinile, pe le ora două. Simplific ca să îi cuprind în propoziții scurte. Surîsul este o simplificare. Plînsul este o scurtcircuitare. Lara plîngea cînd am plecat. Omul trist pe muntele vesel. Lara n-a vrut să vină la cumetria contabilului. Lăsați-mă în pace, zicea.

Casa e așezată în pantă. Am ajuns, am intrat în odaia mare. Pe mese, plăcintă cu urdă, sticle cu țuică, platouri cu cîrnați.

Se așezau ierarhic la mese. Se respectau vîrstele, gradele. Era o cumetrie cu vîrste și cu grade. Copilul avea patru luni.

Contabilul zice : Fiți bineveniți cu toții. Am ales acest loc mai retras, casa acestei rude. Domnu Jugureanu, văr al meu și primar al satului.

M-am așezat la o margine, lîngă Nae, Matei și Gina. În partea suportabilă a ierarhiei. Eram trecuți de jumătatea vieții. Ne lipsea cinismul, dar reușeam să trăim. Premisa era democratică: sînteți egali în fața muntelui care trebuie urcat. Dar urcă cine poate, domnilor.

Apoi mama copilului, Ana Maluda, aducea pruncul să ni-l arate. Dolofan și frumos. Contabilul îl apuca din brațele mamei, îl giugiulea un pic, și-l arunca în sus, strigînd:

— Al lui va fi secolul 21 !

Noi am ciocnit pahare. Noroc, sănătate, noroc, cînd ne-o fi mai rău să ne fie ca azi. Fălcile s-au pus în mișcare. Prima oră a petrecerii s-a dus repede.

În ce sat ne aflăm noi ? întrebă Matei.

Ne aflăm pe un teritoriu de tranziție de la Muntenia la Ardeal, spune contabilul. Eu iubesc munții de tranziție.

Numele „contabilul" era depășit; acum el avea alte funcții, era șef mare pe undeva, pe la aprovizionare. Îi rămăsese însă acest nume modest, din partea muncită a trecutului său proletar.

Primarul cîntă din fluier. Succes ioc. Nae ne zice: Sînteți deformați de nesimțirea urbană și nu savurați doina insului.

Eu opinez că flueirul este un instrument muzical al singurătății.

Marele Moxa bea direct din sticlă. Asta îi dă un aer de om dezinhibat și popular. El este nașul. Nașul copilului.

Coriolan Prahase spune că tocana ardelenească are calități afrodiziace. Am început să le resimt ! urlă Nae.

Bătrînul Carp e specialist în toasturi, specialist în debit verbal. Acum se ridică și face încă o dată urări copilului, laudă încă o dată invitații aleși ai contabilului.

Doamna Gina zice că ferice de cei solemni. Doamna Gina Pruteanu e blondă și divorțată. Cîndva îmi umblau ochii după ea.

Pe mese apare încă un fel de mîncare. Este tochitură ? îl întreb pe primar. El răspunde că este mîncarea numită „pături". Compoziția ei, spune primarul, reflectă gradul de bunăstare al comunei noastre și, în genere, civilizația milenară a dacilor. Brînză de oi, mămăligă, jumări, eu plesnesc dar nu mă las, spune Pașcă foarte amețit.

Vinul roșu coboară în stomac, era un vin bun și ne-am cam repezit la el. Am tras cu cana. Eram beți, dar nu netrebnici.

Monorai spune : Să-mi mulțumiți mie că mai există cultură !

Maria Tereza spune : Binecuvîntați strugurii și femeia.

Matei spune că diavolul se reîntoarce ciclic în istorie. Matei Ursu este prietenul meu și al nașului, are 41 de ani, burlac și inteligent, înalt și timid, are numai doi copii din flori.

Muzica acoperă vocile.

Satyricon înseamnă amestec de lume, de teme, de stimulente. Cuvîntul are două etimologii suprapuse : **satura și satyra.**

Hai, noroc ! zice contabilul.

Guțan îi face curte Stelei și o pipăie la rotujimi. Cu ce se ocupă fata asta ? întreabă Matei; ce lucrează ea ? Lucrează cu posteriorul, răspunde Nae obiectiv. E cunoscută pentru performanțele ei în anumite medii, în anumite cercuri, zice.

Plan-ansamblu. Pauză de refacere a atenției, îi privesc. Mă consolidez între ei, mă îmbunătățesc. Doi au barbă, alți doi au venit de la Balotești, sînt rude, altul o ține pe genunchi. Altul a îmbrăcat cămașa dracului. Altul era născut în zodia scofalei. Altul era numai burtă și căciulă. Unul era o maimuță erudită. S-a întrerupt curentul electric și au fost aprinse lămpile. Mă simt intim, zice Pașcă. / Apoi eu fac apelul celor patru promotori. Gina cu ochi albaștri, ajunsă la capătul evoluției. Matei Ursu ratînd postul de șef al ocolului silvic. Nae cel decadent și tonic. Eu cu gîndul la Petronius, Lara și la muntele care a mai rămas de urcat.

Primarul Jugureanu închină. Spune că deja se simte prieten cu noi toți, ne iubește, sîntem în familie. Spune că această comună seamănă cu Helsinki.

Stela și Guțan se strecoară afară. Întrevăd rituri simple și nocturne, zice Nae hîtru.

Marele Moxa se suie pe o masă și strigă că noi am trădat multe cauze actuale.

Primarul, care e grad inferior lui Moxa, îl aprobă deschis și spune că da, asta lasă de dorit.

Aștia vorbesc scurt și cuprinzător ca într-o proză de Andru, zice Matei cu două tăișuri.

Monorai zice că **numai** el este geniu național în această fundătură a istoriei. El și cu Aurel Vlaicu Vodă.

Tu ai un mare talent să colecționezi tipi isterici, îmi spunea Lara cînd îi povesteam despre unii amici. Cum se explică această înclinație a ta ? Probabil pentru că pe isterici îi poți domina mai ușor. Sigur, nici un isteric nu recunoaște că este dominat. Dar el este dominat, și tu știi asta.

— Al lui va fi secolul 21 ! strigă contabilul aruncînd copilul pînă în tavan și prinzîndu-l. Copilul era grăsuț, bine dezvoltat. Un moștenitor dorit. Iubit. Născut sănătos, cu notă maximă la naștere: Abgar 10. Alăptat cu lapte de mamă voinică și nu cu produse artificiale de import, zice contabilul. El era pilit, fericit, arunca în sus copilul și striga:

— Al lui va fi secolul 21 !

Venea repede Ana Maluda, smulgea copilul din mîinile tatălui euforic și dispărea în altă cameră.

Academicianul Carp spune că vrea să vomite și este însoțit afară de doi convivi amabili.

Moxa strigă: Nici barbarii nu mai cred în civilizație !

Microdinamica vieții. Lara zicea că și-a pierdut motivația. Fără motivație nu am voință, zicea. Tu erai voința mea, tenacitatea mea, mă agățam de iluzii. Omul este un ghem de emoții și de trebuințe zicea. Omul este altceva decît ceea ce știi tu despre el. Eu eram ghemul tău de trebuințe, zicea. Tu îți arunci propriile tale trebuințe. Tu știi cîte ceva despre supraom, dar știi foarte puțin despre om, conchidea Lara.

Hai noroc ! închină Matei care n-a vrut să treacă pe vin, a rămas tot la pălincă. Îmi povestește cum a făcut dragoste cu o țărancă, pe cîmp. Demult. El era tînăr și imberb, iar țăranca era șoldoasă. El era la prima apropiere de misterul feminin. Au făcut treaba aia sub o claie de grîu.

Jugureanu spune că această comună seamănă cu Danemarca. Și că el se mîndrește că această comună seamănă cu Danemarca.

Noi ăștia, prin însumare, facem lumea. Cîndva, demult, noi am mîncat din pomul cunoașterii și am crescut enorm.

Pe munte, foarte sus, crește al doilea pom oprit. În Carte scrie că Dumnezeu a lăsat pe om să se apropie de pomul cunoașterii; dar la pomul vieții EL a pus heruvimi cu sabia învăpăiată.

Ipoteză. Pomul vieții este a treia linie de transmutație din trup. E la răscrucea spre omul cu patru creiere. Îl voi numi aici „omul acroatic". Și va urma o a doua alungare din rai.

Gust din bucate. Dacă n-aș avea sub nas mămăliga solară, mi-ar lipsi cu totul culoarea locală. M-aș crede oriunde.

Fumăraie. Ies afară, să mai respir aer curat.

Diana stă pe o movilă, e rebegită de frig. O întreb de cînd stă aici, pe zăpadă.

Ea răspunde: Lasă-mă. Nu da orbului brînci, că el cade singur.

Zic: Inteligența ta se hrănește cu insatisfacții de-o viață.

Răspunde : Aș vrea să fac din singurătate o cale, o lucrare. Am cartea lui Ioan Scărarul, citesc din ea. Cînd am terminat liceul, m-au ținut închisă într-un beci. De miercuri pînă miercuri, fac de gardă. Mama s-a sinucis în aprilie. Tu ești normal ?

Răspund că sînt anormal de normal.

Zice: Mă lupt să trăiesc. De ce interesează viața mea ?

Îi zic că mă interesează viul.

Intrăm.

Ei au trecut pe un nou fel de mîncare. Pulpe de purceluși.

Carp e sculat din moțăială, rugat să țină un „spici". Zice :

Ăăăăăăă... aceste meleaguri sînt o axă cu virtuți... ăăăăăăă..., infinitul ondulat șiiiiiii ei, pruncii, vor prelua faptele noastre !

— Al lui va fi secolul 21 ! zice contabilul ridicînd în sus copilul dolofan, el urlă. Eu mizez pe copiii țării. Mizez pe tînăra generație. Ăștia ne vor înțelege crimele nefăptuite și opera nescrisă !

(continuare în pag. 10)

mircea florin şandru

ascultînd

Praf pe furnirul mat al biroului, pe mica veioză
Mici particule de pămînt de uraniu de purpură
Fum prin fereastra deschisă, aburi, sunete, raze
Semnale îndepărtate, confuze
Pe balcon cadavre de fluturi, de flori, urmele verii urmele
toamnei
Păsări plutind peste micul cartier cenuşiu
Peste spaţiul prefabricat în care se joacă copiii
Totul se mişcă în cerc, piere ca gazul aerian
Voi mînca fructe reci, voi asculta la micul meu pick-up.

la capătul simţurilor

La capătul simţurilor mele se află aerul
Soarele mare şi roşu, apa sărată
Pămîntul se roteşte, se înşurubează în cer
Sîngele stă pe stern ca o pată
La capătul simţurilor mele se află ziua,
Trupuri mirosind a sudoare
Vulturul primeşte cartuşul în pîntece
Şi se prăvăleşte în mare
La capătul simţurilor mele se află noaptea
Cu ochi fosforescenţi, cu femeia aceea tristă
În afară de pielea ei orbitoare
Nimic, dar nimic nu mai există
La capătul simţurilor mele se află moartea
Ca o fiară aşteptînd în ninsoare
Vulturul primeşte o rază în pîntece
Şi se prăvăleşte în mare.

cînd deschizi fereastra

Cînd fulgerul îngheaţă în înălţime, cînd ploaia
Încremeneşte şi ca o strălucitoare cortină
Rămîne deasupra. Cînd deschizi fereastra,
Cînd ochiul călătoreşte la mare distanţă
Şi se întoarce purificat. Cînd uşoare devin
Toate obiectele şi, dezordonate, plutesc în lumină.
Cînd fiecare lucru lasă o dîră albastră
Şi un halou ; cînd fără densitate îţi simţi corpul
Şi fără sînge. Cînd trenul trece printre păduri
Şi deodată, trezit din somn, vezi luminişul
Cînd pătrunzi în imensitate. Pe colina despădurită
De unde se văd satele. Cînd pătrunzi în mare
Şi soarele curge încet, ca o pastă de cupru topit
Ca o culoare electrică. Linişte. Materia soarbe
Lumină şi apă, se primeneşte şi bea
Cu lobi spongioşi planta agăţătoare pipăie fierul
O lume nouă se naşte ; umezi şi orbi puii sălbăticiunii
Respiră în iarbă. Cer peste oraşe
Frunze pe balustrada de nichel, pe străzi
Pe conducte de apă. Îmi deschei cămaşa la gît
Sîngele urcă încet, vine spre creştet.

dan movileanu

invocaţia muzei (38)

mîna
filosofiei
cu degetele moi
mîngîie
capetele
fierbinţi
pînă ce
acestea
cad secerate
precum
de ger
merele toamna.

poem la marginea cîmpiei V

ispita ce frumos te ucide
iar tu te laşi cu dor pe
braţu-i alb
eşti încă pur
ah, viciul încă nu te-a
adormit
şi-asculţi în înserare
căderea unei
lacrimi
şi te-nspăimîntă
zgomotul şi umbra
ce lasă pe nisip

poem la marginea cîmpiei VI

muzica pentru un suflet alergînd
prin propria sa umbră
mari păsări tulbură
melancolia serii
sunet ce cheamă respingînd
întinsele deşerturi
ale memoriei
nimeni însă nu
aude cu ce durere
poate cînta
această pasăre blondă
pe cel mai înalt vîrf
al lumii.

invocaţia muzei (27)

el există şi aşezîndu-l
acolo
unde
îi este locul
va fi pretutindeni
el există şi percepîndu-l
ne vom
simţi
mai puri mai albi mai puţin trişti
mai puţin singuri
prin sufocare el pare că nu e
dar este cuvîntul mult aşteptat.

ghedeon mihalache: un rest de tăcere

S-ar fi putut crede că ajunsese intenţionat acolo, cînd de fapt, era o eroare. Voise să scurteze drumul spre oraş, dar acesta îl duse într-o cu totul altă direcţie, drept pentru care se strădui să-şi amintească unde greşise, ba mai mult, se gîndi să-şi aplice o sancţiune pe măsură erorii sale, ceva ce-ar fi trebuit să-l avertizeze pe viitor împotriva unor asemenea surprize, şi nu numai că nu găsi nimic pe moment, ci constată descumpănit că nu-l încearcă nici măcar regretul.

Se opri atunci şi-şi roti ochii împrejur. Nu văzu nimic în preajmă pe care să-şi odihnească trupul ostenit, de aceea rămase în picioare, nemişcat. O palidă adiere de vînt dezmierda în joacă nisipul, în vreme ce căldura soarelui devenea tot mai greu de suportat, dar bărbatul nu dădu semne de iritare din această pricină. Privea fix deşertul şi tăcea. Uneori se putea observa o mişcare abia perceptibilă a buzelor, ce părea mai degrabă involuntară, fiindcă expresia feţei arăta o totală detaşare. Alteori, pupilele i se îngustau, mişcîndu-se lent într-o parte şi alta, ca şi cum ar fi urmărit ceva cu nesfîrşită atenţie. Dacă l-ai fi privit din spate, ai fi putut crede că tăcerea lui se va sfîrşi dintr-un moment în altul. Dacă l-ai fi privit din faţă, ai fi crezut că ea va lua forma unui ţipăt prelung, poate necunoscut fiinţei omeneşti, dar tăcerea era atît de grea, încît păru a se întrupa firesc în firele de nisip ce i se prelingeau încet-încet de pe buze în barba-i stufoasă.

Mult mai tîrziu, trupul îi zvîcni într-o tresărire violentă, ca şi cum un pericol iminent i-ar fi ameninţat fiinţa, dar cum nu urmă nici o şoaptă şi nici un geamăt, se poate presupune că fusese o simplă închipuire. Mai apoi, vîntul începu să bată, iar undeva în depărtare, atît de departe încît ochiul omenesc nu putea pătrunde pînă acolo, se iscă o negreală. În faţa lui, nisipul căpătă alte chipuri şi alte forme. Negura se răspîndi tot mai mult, atacînd orizontul, însă bărbatul continuă să tacă.

S-ar fi putut crede că este o simplă iluzie optică datorată căldurii excesive sau cine ştie cărui alt fenomen natural, necunoscut lui. S-ar fi putut face nenumărate presupuneri în legătură cu aceasta, şi poate că le şi făcuse, deşi nici una dintre ele nu era de natură să-i scadă tensiunea, cu toate acestea nu schiţă nici un gest care ar fi putut să-i deconspire starea lăuntrică. Tăcea mereu. Tăcu chiar şi atunci cînd, spre seară, o furtună uluitoare risipi deşertul, dezvăluind privirii sale o mulţime incredibilă de statui ce reprezentau femei şi bărbaţi cu feţele puternic reliefate şi pumnii încleştaţi. Erau aşezate într-o ordine atît de sofisticată, încît mult mai tîrziu i se păru că ghiceşte în ea simbolul matematic al infinitului, iar cînd gîndi aceasta, pieptul i se bombă şi pumnii i se încleştară, ridicaţi la înălţimea obrazului.

De la acea distanţă, părea furios de tot şi neclintit dintotdeauna.

notă introductivă

Nici nu mai sînt atît de naiv şi vine
o vreme
şi resturile prieteniei pierdute,
îndoielile şi dezgustul, stîngăciile mele,
despărţirea şi violenţele clocotesc
şi aburul lor mă răstoarnă
încît universul din mine irumpe
în universul de afară,
încît sîngerez sentimente
şi trupul meu
pentru sine a devenit o răscruce
implicînd în trecut o plecare
şi în viitor o plecare !

pentru că dezechilibrul tinde spre echilibru

Plecînd dinspre umbră n-am ajuns
nicăieri
deşi peste terase şi portocali, am văzut
soarele cu florile lui,
Sîngerez acum pe furiş
din toate amintirile mele
despre fanfară
şi bile de plumb,
Sîngerez ca un manechin prăbuşit în
vitrină,
cu buzunarele pline
de frunze şi buruieni,
cu poza părinţilor în grădină,
Sîngerez
şi întorcîndu-mă în răscruce,
readuc umbra în hotarele umbrei.

erată la erată

Din fericire, de mai de sus se
vede mai bine,
de partea cealălaltă,
adevărul
poate fi cunoscut
şi stelele ne ies înainte
jucînd rolul nevinovaţilor care
vor să-i salveze
pe vinovaţi

Eugen Dan ILCENCO

vorba rostită a neamului meu

Vorba rostită a neamului meu
e o mare întreagă de murmur de şoapte
şi vuiet şi strigăt în cumpătul vremii
ca este mereu,
şi tăcerea tăcerii, tăcerii în gînduri
dar nu tăcere de moarte.

Vorba rostită a neamului meu
e coloană infinită de zboruri,
de păsări-cuvinte măiastre
incantate de tăcerea mesei din piatră
statornică poartă spre vorba-încolţită
fecund

din sărutul rostirii cu timpul,
Vorba rostită a neamului meu,
e unduire de lan în cîmpie
şi foşnetul boabelor strînse din spice
în clepsidra
ce le preface-n lumină de grîu,
E blînda căldură de olar
ce mîngîie tăcerea din lut
pînă la fiorul încremenit
în trup de ulcior.

pădurea de mesteceni

Gîndurile albe ale pămîntului
purtînd pe alocuri pete negre
semnele neliniştii,
printre care călătoresc în visare
gîndurile, chipurile, sufletele noastre,
ca nişte păsări de abur
prin aburul alb, cu goluri negre
semnele neliniştii,
contopindu-se cuprinse
de cea mai caldă
lecţie albă.

Vintilă ANDREESCU

banchetul

(urmare din pag. 9)

Către generaţia cu biberon. Dificultatea prozei activează hemisfera cerebrală dreaptă. Epicul este o regresie utilă. Vidul reconstruieşte caracterul. Propoziţia scurtă, cu verbul la prezent, este propoziţia tămăduirii sofronice. Ce amprentă lasă Supremul la trecerea Sa prin ochiul omului ? Un geniu mi-a zis că viaţa este mai grea decît arta. Acel geniu mînca pîine. Motivaţia juriului Nobel: Pentru idealismul înalt al operelor sale, din care se întrevede speranţa planetei de a rămîne planetă.

Te simţi bine cu noi, Jugurene ? întrebă marele Moxa.

Decît o casă goală, mai bine una plină de duşmani ! răspunde gospodarul făcînd uz de înţelepciunea orală.

Episodul milionarilor. Doina şi Lia discută despre un milionar. El plecase din Ardeal, pe vremuri, şi a strîns avere în America. Acum voia să se însoare. Trăia în Portland şi voia să se însoare. Dar voia nevastă româncă. Numaidecît românca. Aşadar a scris rudelor să-i caute nevastă românca. Candidatele vor primi bilet gratis de vapor, să meargă acolo, pentru cunoaştere prealabilă. Banul ,idealul şi conceptul de sex, rezumă Lia opinia ei despre scopul vieţii. Doina răspunde că s-ar duce şi ea să încerce. Se pare că Stela ne-o va lua înainte, a şi aranjat.

Episodul fugarilor. Cîte nu auzi la o cumetrie ! Botac făcea a doua călătorie în Anglia. De această dată, sonda terenul cu ochii realişti ai omului cu experienţă. Aia promiteau ceva şi el decidea să rămînă, să ceară azil. Dar la urmă, aia nu-l mai angajează. L-au supus la nişte teste profesionale, prea grele, a ratat, nu era învăţat cu greul. El intra în panică, orbecăia, se nevroza, se întoarcea. Tribulaţiile astea l-au costat. Că între timp, se aflase, îi luaseră via şi maşina.

Coriolan se aşează iarăşi lîngă mine. Cîndva noi doi împărţeam o pîine universitară. Îi zic: Mă, îţi stă bine cu pălărie de şef ! Răspunde: Am demarat fain, dar nu am ajuns nicăieri. S-au năruit planurile din tinereţe.

Moxa se clatină, îmi spune la ureche: Aştia nu se gîndesc nici la bombe, nici la provizii. Cu mîinile goale, în faţa istoriei.

Ei cu întîmplările lor sînt lumea.

Prahase este omenirea.

El este un loc de intersectare a unor cîmpuri informaţionale universale.

Prahase este un cosmos în pantaloni de tergal.

Buddha este un cal mort.

Dialog de prin anii '20: „Tată, de ce l-au omorît pe ţar ? / O fi supărat el pe cineva !"

Auzeam despre atentate, despre scaunul electric.

Lumea este simplă, electrică, radioactivă, iar cei care o complică sînt candizi şi evitabili.

Chimia se ocupă de o sută şi ceva de elemente care nu există. Numai o chimie cosmică are avea un obiect real. S-ar ocupa de nivele energetice. „Elementele" sînt energii îngheţate pentru uzul erei noastre. Pentru uzul minţii îngheţate.

Matematica va fi rituală încă 1000 de ani.

Istoria are multe personaje, între normal şi aberant. Regele Neapolelui l-a eliberat pe tămăduitorul arestat, dar i-a pus o condiţie : să nu mai redea vedere orbilor şi auz surzilor.

Ce petrecere mare, domnilor. Ce bairam ! Este ora unu noaptea. Diana îmi spune : Mama s-a sinucis la ora unu noaptea, în aprilie.

Au mai destupat un bidon de vin.

S-au mîncat 55 kilograme de sarmale.

Doi lăutari cîntă. Due cioroiparibus cum diblam sub aripam, zice Monorai inventînd limba strămoşilor.

S-au rostit formule, glume, trivialităţi. Trivialul urcă moralul, zice Paşcă. Iar Nae Klein o convinge pe Lia că el este el, apoi dispar amîndoi.

Drept comentariu, ei au emis cîteva propoziţii colocviale. Gina Pruteanu: Bărbaţii le destrăbălează pe femei, nu invers. / Matei Ursu : Nu-mi plac fanaticii care vor binele artei; nici asasinul care vrea binele cadavrului. / Eu : Omul are un mare noroc, norocul de a se fi născut.

Puterea noului este vechimea sa. Importanţa nemărginită a omului este că oferă cheia înţelegerii maimuţei.

Monorai îl ia la rost pe Caragiale, cum că „ăla" n-a găsit nimic de lăudat la noi. Cum se poate că n-a fost el în stare să găsească ceva de lăudat la esenţa umană! zice.

Naşul moţăie. Carp sforăie.

Petronius ia cuvîntul şi strigă: Vă e capul la somn, cînd ştiţi că sînteţi datori să vegheaţi în cinstea lui Priap !

Hai noroc ! închină contabilul.

Moartea în Carpaţi. Coriolan Prahase spune că s-a întors dintr-o călătorie în satul natal, în Apuseni. Spune că înmormîntările la ei sînt frumoase. „Sentimentul postumităţii este reglator de viaţă", citează el din memorie. Cum adică ? Numele bun, reputaţia agonisită, se lasă moştenire la noi. Faima se lasă zestre. În lumea solid întemeiată, moartea este o lucrare morală ! zice el. Dă paharul peste cap şi continuă: Dacă s-ar ivi ocazia, te-aş duce într-un sat, la vreo îngropăciune, să vezi dimensiunea ardeleană a morţii.

Ocazia era sub nasul nostru şi vorba lui a fost cu păcat.

Nou fel de mîncare. Ciuperci stropite cu cremă de trigană. Unul cade sub masă, altul îi dă prim ajutor. Diana pare neiubită şi are mîinile degerate.

— Al lui va fi secolul 21 ! spune contabilul zvîrlindu-l în sus pe copil, ca pe o minge, şi prinzîndu-l.

Si copilul începe a plînge, a plînge.

El urlă şi nu se mai potoleşte.

El se strînge cîrcel, el e vînăt de spasme.

Ei şi-au dat seama că nu-i de glumă.

Unul care trecuse prin necazuri şi spitale, le-a spus pe faţă că e de rău.

Că băieţelul moare. Că repede la spital. Că are încurcătură de maţe. Adică „abdomen acut". Din cauza zdruncinăturilor, de la aruncările acelea repetate.

Îl coborîm cu o sanie pînă la şosea. Îl suim în maşină. Maşina porneşte în viteză. Sînt cu ei. Contabilul şi femeia lui se insultă, se blestemă. Copilul se zvîrcoleşte, am intrat într-un oraşel necunoscut sîntem la spital. Au vîrît în mîna portarului 100 de lei ca să-i scutească de întrebări. Au vîrît în mîna registratoarei 100 de lei ca să-i scutească de registre. L-au băgat la urgenţe. Au vîrît în buzunarul doctorului de gardă nişte sute, ca să-l trezească din moţăială. Telefoane, pregătirea sălii de operaţie. Trecea o oră. Doctorul apărea în uşă, ne spunea că mai trebuie să facă o operaţie. Că şansele sînt minime, infime. Că face tot ce poate. Moartea lui era limpede pentru toţi. Ana Maluda, mama copilului, bocea şi se smulgea cu mîinile de cap. A alergat pe coridoarele spitalului, a urlat, salvaţi-mi-l că eu v-am cumpărat pe toţi ! A mai scos nişte hîrtii de o sută şi alerga. deschidea cabinete, şi unde vedea om îmbărcat în halat alb, îi vîra în mînă o sută de lei, rugînd în plîns. Contabilul stătea negru pe un scaun, cu capul între mîini. Numai femeia era activă în tot acest timp, a mai deschis o dată sala de operaţie şi a aruncat acolo ultimile hîrtii de o sută, rugînd, ameninţînd. V-am cumpărat, salvaţi-mi-l, zicea.

După ce i-au făcut a doua operaţie, copilul a murit. Ana Maluda m-a tras de mînă în sala de reanimare. Apoi a ieşit şi i-a tras de mînă pe toţi ceilalţi, îi chema să le arate ce fecior frumos a ieşit din vitrinele ei. El era alb şi mort. La trupul său mic erau conectate conducte roşii şi albe, iar femeia spunea : priviţi ce copil frumos s-a făcut în pîntecul meu.

Pe jos se vedeau cîteva hîrtii de o sută, nimeni nu se atingea de ele, Ana Maluda înnebunise. Ieşea în stradă, chema trecători necunoscuţi, spunea: Veniţi să vedeţi ce flăcău mare şi frumos am născut eu ! Cel mai frumos ! zicea.

Ei au rămas la spital, iar eu am pornit spre casa Jugureanu, să le spun.

I-am găsit dormind. Femeile dormeau în odaia mare, bărbaţii pe laviţe, în sala ospăţului acoperiţi cu cojoace. Marele Moxa striga prin somn, spunea că vin barbarii, mă trimitea să-i anunţ pe Gandhi, pe Kennedy, pe Kissinger pe Marquez, că geme lumea.

Pe copilul mort îl botezaseră Romulus. Ei nu ştiau cui îi va rămîne secolul 21, în acest caz.

Ca şi vechiul **Satyricon**, acest text nu este complet. Lipsesc diverse episoade, lipseşte încheierea. Lipsesc unele propoziţii, unele descrieri, nişte pagini. Pe mese era dezordine, se vedeau urmele gloriei nocturne. Ei aveau aura ostenită a celor trecuţi de apogeu. Constatam că unii se învecheau rapid şi, prin urîţenia feţei lor, participau la măreţia naturii.

Ei dormeau adînc, cufundaţi în iraţionalul pur. Era ora nouă, bioritmurile mele urcau, iubeam satul acesta, scrutam priveliştea dementă a casei, locul faptei.

I-am zis lui Matei ce lucru îngrozitor se petrecuse. Era duminică şi Carpaţii se odihneau. Munţii se odihneau, lupii se odihneau. Iar Matei zicea că pînă şi noi vom găsi odihnă.

maiorescu și editorii

Între feluritele moduri de a cinsti memoria unui scriitor, de a atrage contemporanilor noștri luarea-aminte asupra faptei sale literare, cel mai potrivit mi s-a părut întotdeauna acela care facilitează contactul direct cu opera. Articolele omagiale, numeroase în împrejurările festive sînt, indiferent de intențiile autorilor, lentile ale căror ape măresc ori micșorează. Ochiul care citește pentru noi, cît de limpede și de obiectiv, nu e cu totul liber de prejudecăți (crescute fie din însăși formația culturală, fie din rodnicul sîn al împrejurărilor), pe care, uneori, le asimilăm „viziunii moderne" a lucrurilor. Fără îndoială, comentariile acestea, prin definiție sărbătorești, receptive dar numai față de una dintre culorile spectrului, și respirînd un concentrat aer de pioșenie, își au rostul lor, ajutîndu-ne adesea să distingem nuanțe la care organul nostru optic nu era încă sensibil. Dar, oricît de pătrunzătoare, ele nu ne sînt de folos fără o prealabilă întîlnire directă cu opera. Critica spune, de regulă, mai mult despre cel ce o practică decît despre obiectul ei, din care pricină drumul la surse rămîne întotdeauna hotărîtor. E bine, de aceea, că — în ultimii ani — editorii și-au făcut obiceiul de a puncta datele aniversare din calendarul literaturii prin ediții ale operelor celor omagiați. Edițiile, cît de dese, nu sînt niciodată, cum se impacienta cineva, prisositoare, rapida lor epuizare fiind semnul evident al interesului ascendent al publicului. Sîntem încă departe de idealul ca, intrînd într-o librărie, să putem cumpăra scrierile complete ale oricărui scriitor român clasic sau modern.

Împlinirea, la 15 februarie, a 145 de ani de la nașterea lui T. Maiorescu a fost marcată de apariția la editura Minerva a două importante volume: al doilea din seria într-adevăr critică de **Opere** și al cincilea al **Jurnalului.** Amîndouă edițiile sînt îngrijite de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, devotate și competente cercetătoare ale scrisului maiorescian. Dacă vine totuși tîrziu, la opt ani după volumul întîi, tomul de **Opere** ne pune la îndemînă o recoltă dintre cele mai bogate. Alături de bine cunoscutele studii și rapoarte academice, incluse de Maiorescu, în **Critice III.** și care beneficiază acum de întinsele și consistentele note și comentarii datorate lui Alexandru George și Al. Săndulescu, el cuprinde o largă secțiune „Din broșuri și periodice", texte pe cît știm pentru prima dată strînse în volum. Intenția editoarelor e, limpede, de a oferi în cele din urmă o ediție completă și rîvna lor de pînă acum merită toate laudele noastre. Sînt reproduse toate recenziile criticului din „Convorbiri literare", rapoartele academice din **Analele Academiei**, discursurile funebre și părțile datorate lui Maiorescu din **Anuarele** editate de acesta la Iași (1862—1863, 1863—1864) și București (1892—1893, 1894—1895). Dacă interesul acestor scrieri e neîndoielnic, mai puțin clare sînt criteriile ce au condus la stringerea lor în același volum. Înțelegem că tomul al doilea epuizează opera critică a mentorului junimist, celelalte urmînd a fi destinate scrierilor filosofice, discursurilor parlamentare, traducerilor, cursurilor universitare, jurnalului, corespondenței etc. Însă anuarele cu pricina nu sînt operă critică, ci de pedagogie, încît locul lor mai nimerit era într-o addendă a întregii ediții, mai potrivite aici fiind, în schimb, poeziile de tinerețe. Dacă primul tom făcea loc și aforismelor, nu văd de ce acesta nu a luat în seamă încercările poetice. Sigur că, la o adică, e greu de distins pînă la capăt acțiunea eminamente critică, de aceea pedagogică. Maiorescu face în celebrele-i studii critice pedagogie literară, îndrumă gustul public, sancționează înclinațiile nefaste ale acestuia. Analele sînt, totuși, altceva, scrieri didactice izvorîte din rațiuni didactice și cred că integrarea lor printre contribuțiile critice nu sporește în nici un fel prestigiul întîiului nostru critic declarat și veritabil.

Jurnalul efectiv din volumul al cincilea se rezumă la puținele pagini dintre ianuarie-octombrie 1866. Epistolarul, în compensație, ce se publică acum întîia dată, acoperă perioada iulie 1864 — noiembrie 1866, fiind — practic — singura sursă directă pentru cunoașterea acestui zbuciumat răstimp din cariera maioresciană. Este exact epoca răsunătorului proces în care a fost tîrît, sub acuzația de „imoralitate", tînărul profesor și rector al Universității ieșene, epocă asupra căreia însemnările zilnice rămase păstrează, prin voința autorului lor, tăcere. Tot ce se poate ca ele să fi oferit o oglindă prea fidelă a stărilor traversate de „împricinat", motiv pentru care acesta va fi găsit mai nimerit să le distrugă. Atît de grijuliu cu imaginea pe care și-o formau despre el ceilalți, la a cărei cizelare lucra cu răbdare nesfîrșită, cum ar fi consimțit Maiorescu să furnizeze posterității un tablou vivant al personalității sale ultragiate? Distrugerea respectivei porțiuni din jurnal intră, credem, de minune în programul de austeritate și olimpianism căruia se devotase. Corespondența, către rude și prieteni, a „scăpat" tocmai pentru că era elaborată, iar nu redactată sub impulsul momentului. În scrisori, Maiorescu afișează de la început pînă la capăt, seninătate, deși e greu de închipuit că avatarurile procesului, ce a ținut o vreme trează atenția societății românești, nu-l vor fi afectat profund. Chiar graba cu care tipărește și, apoi, expediază, în toate zările broșura cu actele procesului dă într-un fel seama de starea sa sufletească, altminteri bine supravegheată. Cert e că, de pe urma acestei încercări, omul Maiorescu a ieșit fortificat lăuntric, și că, grație purtării sale pe durata procesului, proverbialul său olimpianism a beneficiat de un argument hotărîtor. Mai mult, procesul l-a ajutat să-și deosebească, probabil cu un ceas mai devreme, prietenii, de adversari, orientîndu-și mai just sentimentele, prezente la rădăcina acțiunilor sale chiar atunci cînd păreau să lipsească. Cîteva ulterioare „companii" ale criticului se leagă, peste ani, de acest episod al tinereții ieșene.

Volumele îngrijite de Georgeta Rădulescu Dulgheru și Domnica Filimon sînt contribuții decisive la mai dreapta cunoaștere și prețuire a întemeietorului criticii române.

Adrian OPRINA

taina primului capitol

Se spune că un mare scriitor se cunoaște (și se recunoaște) de la prima frază. Așa este. Așa trebuie să fie. (Și chiar dacă se întîmplă, uneori, să nu fie așa, excepțiile, cum se zice, confirmă regula). Și marii creatori au fost atenți la acest aspect, pentru că, indiferent de ceea ce ar urma să fie în-lăuntru, măcar **Poarta** trebuie să fie frumoasă (Frumoasă, arătoasă, atrăgătoare, sugestivă etc., etc.). Asta e datina la români.

În ceea ce-l privește Sadoveanu, e de meditat la cum își începea autorul scrierile. Să zicem — nu nuvelele sau povestirile (deși și aici e cîmp destul de discuție), ci romanele sau „cărțile" de sine stătătoare. Multe din ele au, la „poartă", cîte un **Prolog**, care s-a perpetuat, cu sau fără nume, de la **Șoimii** la **Nicoară Potcoavă.** (Și, adesea, la ieșire, cîte un **Epilog**). O fi aici și ceva din știința mai veche a retoricii, din obiceiul clasic al prezentării subiectului (obicei perpetuat în, să zicem, știința „doctorilor" de a-și prezenta subiectele, pînă la o exasperantă abreviere, care ajunge adesea a fi un prost „sumar comentat"). Dar, spre lauda lui, Sadoveanu știe și să facă retorică, și prezentare a subiectului ce „va urma", dar și să capteze atenția cititorului, să facă literatură, artă, și, ceea ce s-a observat mai puțin, să facă stilistică, să-și inițiieze, adică, cititorul în ceea ce va urma. Un studiu stilistic în maniera lui Leo Spitzer ar putea demonstra, peremptoriu, nu numai că autorul își gîndea îndelung „subiectele" (înainte de a se așeza la masa de lucru, de scris), dar, cu atît mai mult, că el, autorul atîtor cărți, își gîndea fiecare carte altfel.

Să încerc o scurtă privire panoramică asupra motivului „Poartă" în creația romanescă a lui Sadoveanu. Cu atît mai mult cu cît, dacă nu ideea, măcar un impuls inițial fundamental mi-a dat Profira Sadoveanu cu a sa rememorare din **Foc de artificii (Cronica, XIX**, nr. 45 (980) 9 noiembrie 1984, p. 5), unde, cu surprindere, dar și cu emoție, am citit fraza de, aproape, interogație retorică: „Și-apoi unde s-a mai pomenit să nu vrea el să citească primul capitol, care întotdeauna era excepțional"? Nu știu dacă fiece nou și prim capitol din zecile de cărți era „excepțional", dar cîteva, cel puțin, se impun atenției. În **Șoimii**, de pildă, **Prologul** se subintitulează **Despre sfîrșitul lui Ion-Vodă cel Cumplit** și prima sa frază, incredibil de lungă pentru o carte de debut, nu și pentru talentul năvalnic ce avea să se desfășoare vreme de aproape 50 de ani, sună, pe cît de scientist (frază desprinsă, parcă, dintr-o carte de istorie), pe atît de sugestiv, premonitoriu: **„În vremurile acelea de cumpănă și de frămîntare, cînd țara gemea și multe inimi lașe băteau sub zale aurite, iar trădarea zdrobise, odată cu marele Ion-Vodă cel Cumplit, și nădejdea în zile mai bune, — cîțiva viteji vîrîseră în spaime pe dușmanii Moldovei, lăsînd dîră de sînge în urmă și umplînd de faima isprăvii aceste ținuturi"**. Ca într-un roman polițist, nimic nu trebuie să deconspire „subiectul" cărții, dar, ca într-un autentic tratat de istorie, nimic din cele ce ar induce în eroare cititorii sau — Doamne ferește! — cercetătorii. (Ca și în **Viața lui Ștefan cel Mare** veritabil tratat de pregătire a ceea ce urma să fie trilogia **Frații Jderi**).

Țara de dincolo de negură se deschidea cu capitolul **Despre această țară și despre vînat și pescuit**, iar **Împărăția apelor** cu o invocație retorică despre **Pescuitul cu undița.** În **Valea Frumoasei**, de asemenea, există, un prim capitol care nu numai că închide și deschide cartea, dar prezintă mai toți protagoniștii, fără a deconspira nimic din ceea ce vrea să spună cartea în întregul ei.

Dar, în cărțile mari ale lui Sadoveanu, nu este vorba numai de cîte o prezentare (preambul, introducere, prelegere etc....) a ceea ce va urma ci, adesea, chiar de probe de forță (artistică, evident), de **noima** cărții respective. Ca un mare Arhitect (al spiritului), Sadoveanu era foarte atent la fațada lucrării sale. În **Hanu-Ancuței**, de pildă, comisul Ioniță spune ce avea de spus (**Iapa lui Vodă**) în primul capitol al cărții. După aceea... regizează ca un maestru de ceremonii, și-și tot amînă o a doua intervenție, dînd mereu cuvîntul altor interlocutori. E legea dialogului pe care Sadoveanu o propune ca un dat fundamental al „dialogului" cu lumea: a spune, a ști să spui ceva și a asculta, a ști să asculți...

În **Zodia Cancerului**, abatele de Marenne este introdus (mai întîi de Vîlcu Bîrlădeanu, apoi de gospodarul Lăzărel Griga) în lumea de basm și de tradiție a Țării Moldovei. Oricît de aspre ar fi vremurile (vrea să spune cronicarul, moredn, al epocii, epocă de tristă amintire — a lui Duca Vodă), oamenii Moldovei nu și-au pierdut cumpătul și au găsit, grație **mythos**-ului, „calea de acces", pentru a prelua titlul unei cărți de Lucian Raicu, în cuprinsul căreia e de găsit un revelatoriu eseu tocmai despre acest roman. În **Nunta Domniței Ruxanda**, o asemenea „cale de acces" capătă o aură fantastică: trecerea în lumea de dincolo, printr-o peșteră misterioasă a protagonistului — un imberb Soroceanu care se identifică cu omonimul său de pe vremea lui Vasile Lupu, prilej pentru scriitor să relieveze figura de adevărat erou a pîrcălabului Ștefan Soroceanu. Iarăși, o lectură atentă a felului cum este prezentat primul capitol al cărții oferă, dincolo de retorică și de obiceiurile scrisului sadovenian, o anume cheie: „În acest capitol se arată începutul mărturisirii unui tînăr care **pare a trăi în zilele noastre** (s.n.). Vorbește despre babaca și neneaca lui de la ținutul Romanului și mai ales despre un unchi care nu-i ca alți muritori".

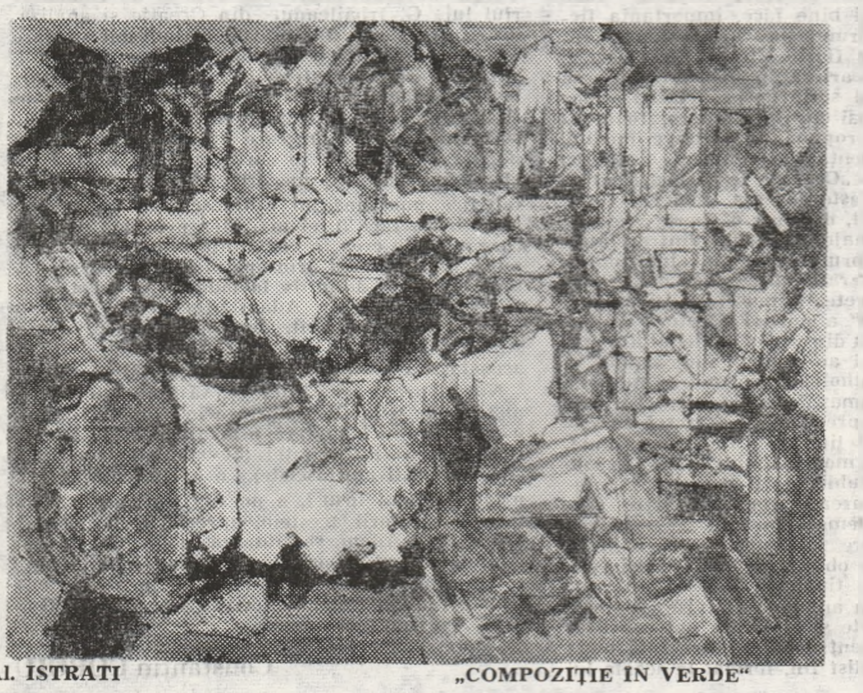
Nu voi insista asupra unei cărți precum **Divanul persian**, pentru că aici nu atît prologul cît „epilogul" e de reținut. Dar și această carte debutează printr-o **Înainte cuvîntare**, în cadrul căreia Sadoveanu explică ceea ce crede el că trebuie explicat: „Povestea cu feciorul de împărat și filosoful Sindipa e veche cît și împărățiile răsăritene". Și, mai departe: „De cînd lumea-i lume și curtenii n-au putut lucra altceva mai bun la sindrofiile lor, poveștile vesele și întrucîtva pildele înțelepte au fost pentru ei nu atît huzur, cît nevoie". Și, încă: „Au fost vremuri îndelungate cînd trăind în mlaștina neliniștii, subt amenințarea asupririlor, războiului și molimelor, bietul muritor nu-și putea găsi apărare ființii și izbăvire sufletului decît în asemenea — de ce nu le-am spune pe nume? — minciuni".

În fruntea volumului **Soarele în baltă sau Aventurile Șahului** se află un capitol-cheie care, bineînțeles, depune o elocventă mărturie despre ceea ce vrea să spună autorul prin această carte: filosofia jocului de șah, filosofia concretizată, inițial, pe cîteva personaje vii, care se numesc — cred, nu întîmplător: Temistocle Arcadievici Cantaraga și Liviu Mihailovici Colț. Autorul este foarte reticent: „În acest prim capitol sînt prezentate personagiile **secundare** (s.n.) ale aventurilor de care ne ocupăm, domnul Temistocle...". Probabil, este așa, vag ironic, pentru a-și putea desfășura povestea poveștilor șahului. Cu superbia și siguranța de sine, atît de afișate, Liviu Mihailovici Colț devine nu numai o victimă a bietei partide de șah, atît de atent pregătite de Temistocle Cantaraga și, mai ales, de soția sa, Elisabeta (vezi povestea cu „zacusca"), dar un simbol al imprudenței belicoase, cazone, căreia aveau să-i cadă victime, în decursul istoriei, înalte grade sociale și chiar confesionale. Că, de, unde nu e rațiune, se nasc monștri... În sfîrșit, capitolul prim din **Creanga de aur** unde, zice Sadoveanu, „E vorba de părinții noștri de demult, iar stăruința bătrînului mag de odinioară e departe de a fi o simplă iluzie" este, și el, departe de o simplă convenție. A fost analizat, separat, de nenumărate ori. Mă rezum doar la a semnala caracterul său premonitoriu, la a reaminti aura misterioasă pe care o întinde asupra întregii cărți, la a-l considera o fantastică portă fantastică, de acces spre un fabulos sadovenian pentru care, la data respectivă, nu existau toate datele documentare. O poartă spre o lume de vis, greu plauzibilă afectiv, dar pe deplin confirmată de cercetarea istoriografică a ultimilor ani. Dacă nu în litera ei, măcar în spirit. În mortarul, dar, mai cu seamă, în arabescurile și liniile directoare ale acestei fațade de esoterică arhitectură sadoveniană, se regăsesc și se complinesc mai toate trăsăturile artei autorului **Baltagului** (carte care, de asemenea, avea un prim capitol născător de „bucluc").

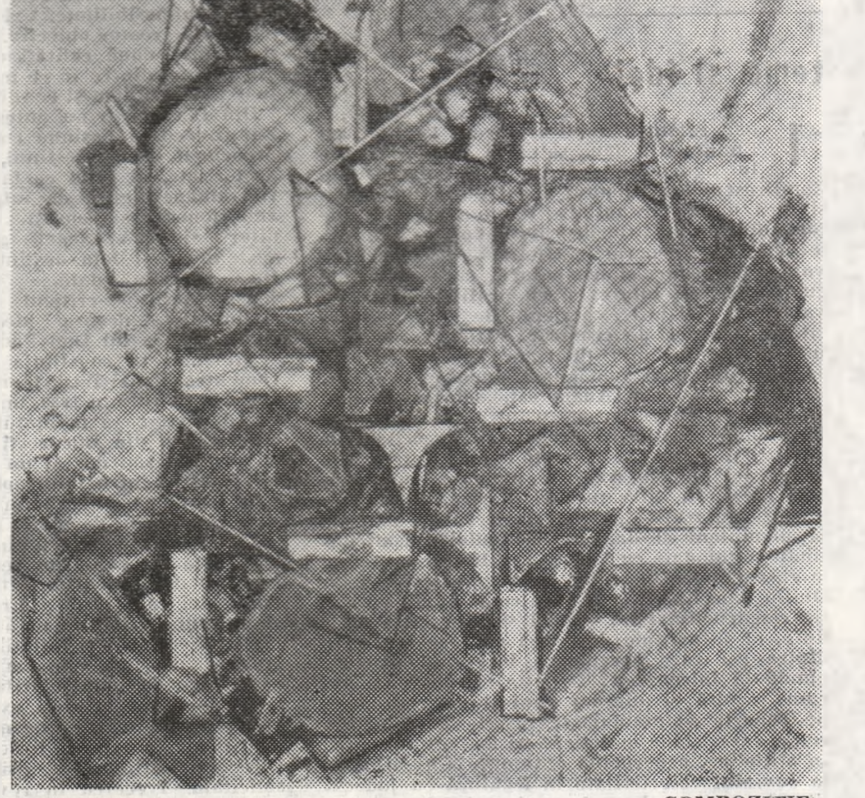
Prin filosofia lui, stenică, pitagoreică, pe care, ori au ignorat-o (unii), ori au supralicitat-o (alții), iată un fragment al primului capitol al romanului **Creanga de aur**: „Părinții noștri geți și elini, domnilor, au învățat de la Egipet și de la Babilon cele douăsprezece simboluri și cele șapte simboluri, și pătrarele, și imaginile constelațiilor, și toate cîte trebuiesc pentru a ceti în eternitate și în clipa trecătoare. Numele zilelor săptămînii sunt de-acolo. Nomenclatura religioasă a elinilor nu-i decît o tălmăcire a străvechilor numiri egiptene".

A vedea în absolut — iată o posibilă, tot mai posibilă cheie a scrisului sadovenian. Confirmată de cercetările ulterioare. Și de poezia, inclusv, a „primului capitol", care nu poate fi distrusă de nimic.

Fănuș BĂILEȘTEANU

Al. ISTRATI „COMPOZIȚIE ÎN VERDE"

Al. ISTRATI „COMPOZIȚIE"

ALEXANDRU GEORGE :
„Caiet pentru..."

Părerea mea, după lectura recentului roman al lui Alexandru George — şi nu ignor celelalte volume ale sale de proză, despre care am şi scris la vremea lor (**Clepsidra cu venin, Simple întîmplări cu sensul la urmă**), inclusiv cele de „frontieră" (**Simple întîmplări în gînd şi spaţiu**) — este că, pînă acum, prozatorul (de ficţiune) este inferior criticului şi eseistului, acesta din urmă fiind una din cele mai interesante figuri spirituale ale contemporaneităţii literare româneşti. Teza lui A.G. este că tocmai din ce **nu-şi aminteşti** sau **nu ştii** se naşte proza. „Scriitor este acel om pentru care orice pagină citită e un palimpsest" (p. 188). Pentru a dovedi cele de mai sus, scriitorul imaginează (?) un sejur al naratorului cu o prietenă, Giny, undeva, lîngă, desigur, Tîrgovişte. Lucrurile se petrec în cicluri de cîte 10 ani, obsedante decenii : prin '53 naratorul a stat acolo, conacul era spital, cînd s-a iubit cu Ana şi a răsfoit pentru prima dată „caietul pentru..." (conţinînd un jurnal al unei tinere de demult, gen Caty Zănoagă). Prin '63 a existat o escapadă la mare cu Giny, fără urmări. Prin '73 conacul-casă de oaspeţi îi găzduieşte pe cei doi, prilej de recitire şi adevărată înţelegere a caietului. În '83 e scris romanul de care vorbim. Teza acestei cărţi profund autoreferenţiale, jurnal mai mult sau mai puţin sublimat, ca orice proză esenţialmente „tîrgovişteană" (R. Petrescu, C. Olăreanu, T. Ţopa, M.H.S.), serveşte şi ca rampă de lansare a **artei poetice**, mai exact a **artei prozastice** a autorului : anume că ingeniul narativ are misiunea de a da sens acelor „goluri", de a lega într-un sistem viu momentele pe care le oferă memoria. Acest credo [illegible] rii formulări : „Proza (...) leagă [illegible] rile între ele, dă coerenţă disparatului, ba chiar dezvăluie o legătură necesară între cele mai neaşteptate evenimente" (p. 157) ; „Toate aceste însemnări atît de sincopate pot apărea perfect coerente (...), reducerea voluntară sau întîmplătoare (...) corelează diferitele evenimente şi dă naştere (...) unei realităţi, unei plauzibilităţi noi" (p. 177) ; „Unul din misterele artei e şi această realitate nouă, născută din alăturarea voită sau nu a unor elemente eterogene (...) care ajung să-şi găsească o justificare prin simpla alăturare" (p. 187) ş.a. Toate acestea sunt frumoase şi juste în ele însele, dar fondul epic şi psihologic al cărţii nu le susţine. Personajul narator e doar un rezoneur, fără individualitate ; cele cîteva tablete nu instituie încă o fiinţă literară. Mai reuşite sunt cele două schiţe de etern feminin (pentru că Ana e de tot inconsistentă). Dar intercalarea jurnalului Nathalie-ei cu secvenţele cuplului narator-Giny (adevăratul roman posibil, abia nuvelă aici) nu e suficient motivată (în ciuda multelor pandantuiri şi stranii corespondenţe) şi nu aduce străluminările scontate. Elementele nu fac priză. E ca o împletitură dintre un fir de lînă şi unul de sîrmă. Cartea însă, n-o spun ca o concesie, merită citită pentru că un scriitor ca Alexandru George e plin de substanţă chiar şi cînd ratează.

BEDROS HORASANGIAN :
„Curcubeul de la miezul nopţii"

Îmi pare rău că atunci cînd am scris eseul despre proza scurtă de azi, în care făceam o **Încercare de clasificare** că volumul lui Bedros Horasangian (**Contemporanul**, 3/85), nu apăruse încă volumul lui Bedros Horasangian. Valoric vorbind, locul său este în rîndul întîi, şi aş vrea ca această fatalmente scurtă recenzie să respire acea bucurie a descoperirii unui adevărat scriitor, a cărui carte îţi lasă, la sfîrşit, regretul că e prea scurtă. Pentru a da entuziasmului meu o formă rezonabilă, să adaug că, schimbînd ce-i de schimbat, am mai avut asemenea „revelaţii" la lectura cărţilor lui Mircea Nedelciu sau Adriana Bittel. Cu care, ca şi cu N. Iliescu, G. Cuşnarencu, Gh. Crăciun, autorul nostru are multe asemănări, putîndu-se chiar vorbi de o anume solidaritate în exploatarea aceluiaşi set de mijloace. Să le enumerăm, conturînd astfel „genul proxim" al lui B.H., după care vom creiona „diferenţa specifică" : 1) Se preferă realitatea cea mai imediată, aspectele cu aparenţă chiar derizorie, banalul cotidian. Se scrie ca şi cum s-ar filma, obiectivul înregistrînd, în spirit **hiper-realist,** detalii care dau culoare locală şi temporală ca reclame, texte de cîntece, formulare administrative, preţuri, instrucţiuni de folosire ; se obţine un fel de colaj (mixaj) de realitate brută cu ficţiune. 2) Vorbirea e captată cu ureche „caragialiană", atentă la pronunţie şi la redarea fidelă a oralităţii. 3) Textul e împînzit cu nume reale, mai mult sau mai puţin familiare: scriitori, critici, crainici radio sau TV, actori, cîntăreţi de muzică uşoară, sportivi etc. 4) Titlurile sunt şocante, neconvenţionale, mai tot timpul ironice — sau parafrastice. 5) Motto-uri năstruşnice, puse cînd la-nceput, cînd la urmă, cînd în ambele locuri, oferă chei de lectură. 6) Autoreferenţialitatea e dominantă. Ficţiunile (meta-schiţe, meta-nuvele) sunt îmbibate de probleme, expuse explicit, de retorică, de tehnică narativă, de procedură auctorială. De aici 7) Eseismul pronunţat. Sunt proze care-şi conţin propria critică (lucidă şi corectă adesea), se fac şi trimiterile comparatistice de rigoare (un „joc", deci, cu **cărţile** pe faţă). De altfel 8) Cultura umanistă e o prezenţă invadatoare, paginile mustesc de titluri de cărţi, filme, piese de teatru sau muzicale, citate, pastişe, parafraze, „replici". 9) În fine, cele mai multe proze sunt jurnal abia (sau deloc) deghizat. Aşa că 10) Oricît de multe influenţe ar fi decelabile, e de domeniul evidenţei că fără scrisul arhi-confesiv al lui Radu Cosaşu ori cel superior-„livresc" al lui MHS, acest tip de proză n-ar fi existat. Pe fondul acestor trăsături (dar nu uităm că **the medium is the massage**), B.H. împlîntă notele sale distinctive, din care înşir, la fel de succint, cîteva : 1) Tipologic, insul său principal este un „neadaptat" de tip holbanian, un introspect oarecum demodat, un fanatic al artei stingher între cei care o pun pe acelaşi plan cu fotbalul, un „cal pe autostradă", cum singur bine spune. Arta e continuu implicată în clipa trăită („Cînd m-a muşcat prima oară un cîine, aveam bilete la **Tristan şi Isolda**", p. 13, ş. multe a.), ceea ce duce gîndul, obligatoriu la tipul Radu Petrescu. 2) Nu am idee cît de tînăr e debutantul B.H., dar scrisul său arată observaţie bogată dintr-o experienţă de viaţă relativ multilaterală, ceea ce dă carne şi sînge prozei. 3) Direcţia predilectă a investigaţiei autorului, din care ies şi bucăţile „de vîrf", cîteva antologice, este fenomenologia ratării, cu alte cuvinte, subiectele în care excelează sunt duratele de criză, de impas, de cădere, de neizbîndă din viaţa indivizilor. Avem în B.H., iubitor de şi ucenic la Cehov si Gogol, un bun analist al eşecului existenţial. 4) Sub raportul lucrăturii, relev (în „mic") fraza scurtă, febrilă, plină şi (în „mare") tehnica subtilă a contrapunctului. Prozele sale cele mai bune conţin o poveste ascunsă în/sub alta. Întreaga carte, de altminteri, e dibaci orchestrată. Acesta, da, debut !

George PRUTEANU

PETRE STOICA :
„Caligrafie şi culori"

Volumul reuneşte pagini disparate pe care poetul le-a risipit, de-a lungul a două decenii, prin reviste, cu diverse prilejuri. Fie că sărbătoresc ziua de naştere a unui prieten, fie că marchează moartea unui scriitor îndrăgit, fie că readuc la lumină parfumul unei străzi, al unui oraş, al unei cafenele, rîndurile celui care îşi revendică drept unic maestru pe Bacovia vădesc aceeaşi generozitate şi nobleţe sufletească, ca şi fireasca dorinţă de-a „reabilita" pe cel uitat pe nedrept şi de-a „obloji" pe cel lovit pe nedrept. Aproape toate articolele reunite sub titlul **Caligrafii româneşti** (şi dedicate lui Bacovia, Daniel Turcea, Nichita Stănescu, Florenţa Albu, A. E. Baconsky, Anghel Dumbrăveanu, Ludwig Schwarz, Aurel Gurghianu etc.) sînt însoţite de poeme omagiale, dintre care cel intitulat **Sfaturi pentru cel care îl caută pe Daniel Turcea** mi se pare deosebit de frumos. Iată doar un fragment : „Nu uita că mereu a fost chemat de o pasăre mirată / a plecat în ziua în care tăietorii de lemne urcau o pantă abruptă / cum ar putea cunoaşte limbuţii martiriul poetului saboţii săi grei ? / smochinele pe care odinioară le-am mîncat împreună aveau suculenţe amare" etc. O altă secţiune a cărţii, **Caligrafii germane,** este rodul unor pioase incursiuni în poezia şi proza de limbă germană. Traducător pasionat al acestei literaturi pentru noi, Petre Stoica, cel care ne-a dat în 1967 frumoasa şi expresiva antologie de poezie germană modernă „De la Ştefan George la Enzensberger", se vădeşte a fi un iremediabil îndrăgostit de destinele susnumitei literaturi, de spiritul căreia îl leagă probabil profunde afinităţi. Nu cred că e întîmplătoare alegerea poeţilor şi prozatorilor cărora autorul le dedică mici şi subtile studii, sau le trasează, cît la lumina unui fulger, diagrama existenţei, la cei mai mulţi dintre ei, tragice ; Alfred Mombert, Else Lasker-Schüler, Georg Trakl, Georg Heym, Ingeborg Bachmann, Ernst Stadler, Erich Kästner etc. — vîrfuri recunoscute — exercită asupra autorului o fascinaţie constantă, uşor de explicat, de altfel. Dar nu numai către vîrfuri se îndreaptă atenţia lui Petre Stoica : articolele despre Jakob Haringer sau Paula Ludwig, scriitori care au făcut mai puţină (sau aproape deloc) vîlvă în jurul lor, o dovedesc, la fiecare, poetul descoperă ceva care n-a fost apreciat la justa valoare. Nu numai în aceste pagini, dar mai ales aici, reţine atenţia darul de portretist sau preferinţa lui pentru formulele memorabile : Artmann e un „straniu apostol al unei poezii la fel de stranii" ; J. Bobrowski „cultiva prieteniile literare, îndrăgea răchiurile tari, ţărăneşti" ; Ernst Jandl e un „genial clovn al limbii" etc.

Din cele două eseuri de la capitolul **Permanenţe,** cel intitulat **Permanenţa expresionismului,** care nu aduce lucruri noi despre această mişcare, are drept concluzie convingerea că spiritul acestei mişcări este echivalent cu inovaţia în domeniul limbajului, cu profunzimea trăirii, cu acurateţea şi penetranţa formulărilor — iată de ce orice mare operă este „expresionistă", iată de ce expresionismul este o permanenţă. Celălalt eseu relevă influenţa lui Dostoievski, un expresionist avant la lettre, asupra reprezentanţilor germani ai mişcării literare care a dominat începuturile secolului XX. Volumul mai conţine pagini de jurnal, cîteva interviuri consemnate de unele reviste literare cu Petre Stoica (de remarcat multitudinea aspectelor sub care se dezvăluie autorul : poet, prozator, traducător, eseist, critic şi istoric literar, memorialist) ; din toate paginile, se înalţă un abur de melancolie şi blîndeţe, de umor şi de sfială în faţa creatorilor. Petre Stoica ştie să risipească, pe neobservate, orice tensiune nefastă, cu o glumă, cu o poantă, cu o tachinerie. El e un cavaler al adevărului, pe care îl apără nu cu bîta sau cu pistolul, ci cu un trandafir.

Mariana CODRUŢ

panoramic editorial

VALERIU PANTAZI :
„Tu, Secole !"

Tu, Secole ! (Ed. „Cartea românească", 1984) este una dintre cele mai **frumoase** cărţi de poezie apărute în ultima vreme — frumoasă pentru că se bucură de o excelentă prezentare grafică (ilustraţiile aparţin lui Mircea Dumitrescu) şi pentru că intenţia autorului a fost aceea de a „poetiza", de a scrie „frumos" despre real, mitologie ,sublim şi despre cîteva „idei" care au constituit nucleul unor cunoscute sisteme filosofice. În primul poem al volumului, **Prefaţa,** Valeriu Pantazi proiectează „arta sa poetica" a carei formulare este aceasta : „...şi mă întreabă cineva : ai scris un Poem / despre Macaragiu cu nişte versuri ciudate ? / Da, îi răspund — / «şi cuvintele se înalţă în văzduh / cum se înalţă pădurile albe ale mării»". Relaţia pe care o stabileşte această prefaţa confruntă **realul** cu **poeticul**, autorul dezvoltînd în cuprinsul cărţii sale, sub diverse ipostazieri, atît ideea unirii cît şi aceea a tensiunii dintre cele două elemente ; trăirea şi „ambalajul" acesteia (**După matineu**), trecerea şi petrecerea timpului (**Legendă, aură şi mit**), spaţiul infinit şi „spirala unei trăiri rapide" sau **totdeauna şi aici-acum (plan de lucru)**, ideea şi starea sau poziţia fiinţei faţă de aceasta (**Ce este**), dinamica realului şi aceea a versului (**Frumoasa zi obişnuită sau poemul la capătul tramvaiului**) — toate aceste ipostazieri ale zonei exterioare fiinţei, gîndirii şi sentimentelor sale şi ale tărîmului interior, guvernat de „Idee" şi de efortul constituirii poeticului, produc, atît la nivel imagistic, cît şi la cel ideatic, poezia lui Valeriu Pantazi. Autorul caută spaţiile largi a căror deschidere convine **„interpretării"** poetice a ideilor (transcrise aproape totdeauna cu majuscule) şi **glosării** în marginea unor texte filosofice sau a unor mituri celebre (glose ce se află, mai ales, în cea de-a patra secţiune a volumului, **Comentarii despre Syrinx**). Dincolo de dificultăţile inerente „frazării" poetice a unui discurs filosofic ori mitologic, poezia de tipul celei scrise de Valeriu Pantazi a fost dintotdeauna rău înţeleasă sau greu acceptată de categoria majoritară a cititorilor ; ştiind bine acest lucru, autorul şi-a „pigmentat" versurile cu unele imagini „comune" poeziei tradiţionale, uşor accesibile („timpul trece aşa cum trece / floarea de liliac, cum toate trec" sau „îmi scot cuţitul de la cingătoare / şi tai în cerc pămîntul lîng-o floare"), pentru a jalona lectura spre zonele intens „irigate" cu mitologie şi filosofie : riscul este însă acela de a repeta greşeala lui Pan care, urmărind nimfa Syrinx şi crezînd o clipă că o poate îmbrăţişa, cuprinde în braţele sale cîteva trestii, adică „metamorfoza" sturlubaticei nimfe. Nu e mai puţin adevărat însă că din acele trestii Pan şi-a făurit celebrul său nai...

I. H.

ILDICO ACHIMESCU :
„Un om cu numele meu"

Ziarist inteligent şi talentat, beneficiind de o îndelungată practică a scrisului cotidian, Ildico Achimescu debutează cu un roman suprinzător prin exactitatea construcţiei şi maturitatea frazării. Nici o alunecare sentimentaloidă, nici o ezitare în dialog, nici un paragraf de prisos. Ba chiar, uneori, nici acele aparente prisosuri ce s-ar fi dovedit, probabil, necesare. Totul e rotund, împlinit, totul se derulează cu precizie şi luciditate. Epurat de orice balast, textul are o polisemie reală dar excesiv de reticientă. Or, dacă ar fi să-i reproşăm ceva, ar fi tocmai această inhibiţie artistică, această exagerată limpezime stilistică si compoziţională. Ele acoperă, ca o suprafaţă lunecoasă, şi rece mişcările incerte (însă pline de sens) din adînc — mişcări care, sîntem siguri, se vor releva în cărţile viitoare ale autoarei. Acum, romanul se oferă lecturii, satisfăcînd-o, cu ţesătura sa atît de clar întocmită. Avem a face cu biografia unei tinere (Anca), biografie împletită cu alte numeroase destine şi cu medii dintre cele mai diverse (oraşul, şcoala, redacţia unei publicaţii etc.) Personalitatea eroinei se precizează în interferenţa a două planuri temporale : trecutul e mereu recuperat de prezent, într-un permanent efort de autodefinire. Alături, se derulează, cu multiplele-i ecrane, ambianţa, alteritatea. Cele două trasee apelează la modalităţi narative distincte : pe de o parte, relatare la persoana I ; pe de alta, expunere impersonală, obiectivată. Personajele completează şi dinamizează tabloul. Mătuşa Agata, Dan, Tudor etc. marchează drumul protagonistei cu intervenţia lor, cînd generoasă, cînd egoistă, dispar sau rămîn în scenă, după cum o cere logica existenţei şi a naraţiunii. Titlul romanului, bine ales, conţine, în inspirata-i sintagmă, dialectica aceloraşi principii ce dirijează întregul discurs : **individual social ; descripţie/introspecţie ; luciditate reflexivă/afectivitate.** Poate chiar cîte ceva din releul profund **individ/arhetip,** căruia i s-ar fi cuvenit, credem, în spaţiul epic şi analitic, o parcelă mai largă. Este continuarea pe care o dorim (şi o prevedem) acestui debut cu totul semnificativ.

Eugen DORCESCU

MIHAI LUPAŞCU :
„Poeme de toamnă"

Al treilea şi cel mai recent volum de versuri semnat de Mihai Lupaşcu, **Poeme de toamnă,** se arată grăitor sub aspectul maturităţii : toamna, ca vîrstă biologică, a înţelepciunii calme, şi ca vîrstă poetică, a acumulărilor îndelungate de experienţă estetică.

Poetul, veritabil ,fără îndoială, îşi configurează un orizont specific, cu toposurile şi cu dimensiunile lui etice, ideologice şi artistice. În ce priveşte spaţiul, el este cel originar, spaţiul matrice, pe cît de determinat geografic, pe atît de extensiv. Poezia aceasta, cum frumos spune Fănuş Neagu, „vine din pelinul rodind în cîmpiile Brăilei" şi „are sufletul bîntuit de ploi, colindat de tropotul herghelilor şi luminat de un luceafăr ce-i izvorul în Dunăre". Poezia aceasta, cu fior chtonic şi matriceal, are, în simplitatea ei dezarmantă, în concreteţea ei atît de frustă, o aură transcendentă, subtil existenţială. În **Poeme de toamnă,** timpul este omniprezent, mai ales în ipostaza lui crepusculară, dar fără să devieze în lamentabilă angoasă. Cel mai adesea, scurgerea lui, intens resimţită, creează o stăpînită nelinişte, un presentiment al trecerii în elemente, de esenţă mioritică. Alunecarea în nefiinţă devine, ca la Eminescu, ori ca în **Gorunul** lui Blaga (însă cu o mult mai slabă putere expresivă) o ipoteză existenţială. De aceea melancoliile poetului antrenează îndeobşte un sentiment naturistic revigorator : „Trece-n zbor precum o rază / timpul-duh, / Amintirea mă aşează / în văduh. / / Cerbii-ncep ca să viseze / bocănit, / Să depună în geneze / infinit" (**Trece**). Sufletul tînjeste să se încrusteze în veşnicia materiei şi a creaţiei, trupul se cunună cu timpul şi cu aceeaşi materie în formele ei trecătoare : „Sufletul migrează-n drumul vertical, / Trupul se aşează-n regnul mineral. / / Am simţit în mine fagul prăbuşit / Dar din trupul tatii ghinda-a-nflorit" (**Frunza**).

Nu-i greu de văzut aici o naturaleţe împinsă pînă la rudimentar, deşi versurile sunt migălite cu crispare artizanală. E o caligrafie „primitivă", pe cît de inocentă, pe atît de responsabilă.

Constantin TRANDAFIR

contexte

teme si idei

Ioan Adam a publicat recent la Editura Eminescu a doua sa carte, în bibliografia lui figurînd şi contribuţia la ediţia Duiliu Zamfirescu, echivalentul a cel puţin un volum şi încă unul substanţial. Planetariu este, de fapt, dincolo de titlurile capitolelor, — Portrete şi efigii, Ideograme, Glose —, un incitant volum de eseuri şi comentarii, care se citeşte cu plăcere, cu interes şi cu profit. Criticul îşi valorifică aici atît experienţa de istoric literar cît şi pe aceea de cronicar. Prima se vădeşte într-o reconfortantă libertate de mişcare în spaţiul literaturii române. A doua se concretizează în stil. Ioan Adam este sobru, elegant şi precis în expresie, cu gustul definiţiilor şi al formulelor plastice şi pregnante. Preocupat de analize şi reevaluări nuanţate cînd este vorba de clasici (stelele fixe ale planetariului spiritual care este literatura şi a căror lumină — notează autorul — „ajunge mai repede, mai vie la pămînteni şi datorită criticului"), confruntîndu-se totodată cu fenomentul literar aşazicînd la zi, competentul editor şi exeget al operei lui Duiliu Zamfirescu este, ceea ce aş numi, un critic constructiv. Fără ezitări şi fără falsă umilinţă, el se apropie de operă cu respect ; nu e dintre cei care speculează încercînd să răspundă la întrebarea : Ce este critica ?, ci, aşa cum rezultă şi dintr-o confesiune reprodusă pe coperta volumului, se înscrie în categoria celor care chiar practică critica, asumîndu-şi „o atitudine, o perpetuă opţiune". N-aş pronunţa cuvîntul obiectivitate în legătură cu judecăţile şi punctele de vedere ale lui Ioan Adam (la care, în treacăt fie spus, nu importă dacă nu subscriem în totalitate), pentru că un critic obiectiv e o contradicţie în termeni, în fond o imposibilitate. Criticul e un creator şi nu există creator obiectiv. Asta se ştie. Aş menţiona însă două calităţi care încep să devină, din păcate, din ce în ce mai rare în cîmpul criticii : seriozitatea şi echilibrul.

Din Planetariu nu putea lipsi desigur Duiliu Zamfirescu, o pasiune constantă a criticului, preocupat şi de destinul, mai ales de cel în posteritate, al celui ce face în istoria literaturii române figură de întemeietor. Ioan Adam ambiţionează şi reuşeşte să dezvăluie şi ca editor şi ca exeget al autorului Comăneştenilor — „faţa neştiută a unui clasic". De această dată, pagini doumentate, dense scrie criticul despre publicistica şi, implicit, despre ideologia literară, contradictorie, a lui Don Padil. Urmărind destinul scriitorului în conştiinţa criticii, Ioan Adam comentează mai întîi, monografia lui G. C. Nicolescu apărută în 1980, un studiu văzut ca o revanşă postumă a învăţatului profesor de la Universitatea din Bucureşti. Prilej de a-i creiona fostului său dascăl un portret expresiv. Nu împărtăşesc întru totul opiniile lui Ioan Adam privind monografia amintită de altfel remarcabilă. A vorbi, de pildă, în acest caz, de critică totală mi se pare puţin cam mult, decît numai dacă nu conferim sensuri diferite sintagmei sau dacă aceasta, critica totală, nu e înţeleasă aici ca o pură aspiraţie şi atît. Profunde şi aş spune pline de învăţăminte mereu actuale sînt disocierile şi intuiţiile criticului din eseul Avatarurile unui personaj, al cărui subiect este „legenda impopularităţii" lui Duiliu Zamfirescu, căruia „pînă şi exegeţii cei mai rezervaţi îi recunosc clipe de mare scriitor". Sînt identificate resorturile lipsei de popularitate, ale nereceptivităţii critice, psihanaliza fiind intens solicitată. Trecerea în revistă a modului cum a fost întîmpinat scriitorul de diverşi comentatori — unii, critici de profesie, alţii improvizaţi — este pasionantă şi revelatoare. Ea confirmă pe de o parte condiţia întemeietorului, iar pe de alta faptul că : „Masca socială a omului Zamfirescu l-a deservit (...) pe artist, resentimentele provocate de caracterul lui irascibil lăsînd urme în exegeze pînă spre 1940". Fără îndoială, valoarea în cele din urmă triumfă, aşa cum a triumfat în cazul creatorului Vieţii la ţară. Dar, deşi face adesea cuvenita distincţie între viaţa literaturii şi viaţa literară, Ioan Adam nu ignoră, şi bine face, importanţa fiecăreia. Faptul că formula pe care i-o aplica inclementului scriitor Ilarie Chendi — ciocoism literar — a făcut carieră în epocă trebuie să dea de gîndit. Cînd scrie despre clasici, chiar şi în textele de mai mică întindere, Ioan Adam izbuteşte să propună perspective inedite. Astfel în Corespondenţa ucenicului neascultător, după ce constată — „Ceea ce te şochează citindu-l pe Sadoveanu este absenţa «temei povestitorului»". Pare ciudat, dar într-o operă care numără 3000 de personaje, nici unul dintre ele nu se suprapune creatorului său, nu-i împrumută în chip esenţial biografia. Dar şi ca om, Sadoveanu a stat sub pecetea tainei", — criticul conturează o „spărtură" a norilor : lectura excepţionalului epistolariu din perioada debutului (care a precedat fastul an pentru Sadoveanu — 1904), document psihologic de mare valoare, singurul de altfel rămas de la creatorul Ţării de dincolo de negură, precum şi „o frescă în culori aprinse a vieţii literare". În aceeaşi linie, este de remarcat în mod deosebit eseul Dincolo de uşa infernală. Subiectul îl constituie Enigma Otiliei. Identificarea în romanul lui G. Călinescu a unei probleme a puterii, pe lîngă cea a paternităţii de care s-a mai vorbit, îi oferă criticului pista unor observaţii şi disocieri subtile. Analiza cîtorva tipologii, ilustrînd o anumită dialectică şi un anume relativism psihologic, reliefează aspecte şi idei care pot constitui puncte de plecare pentru noi lecturi. Iată una : Călinescu e „un analist fin, format la şcoala lui Flaubert, dar comparabil pe întinse porţiuni şi cu un Anton Holban, un Gib Mihăescu ori chiar un Camil Petrescu, încît procesul (actualmente clasat) al «tradiţionalismului» său ar merita un recurs". N-aş împărtăşi întru totul opinia că „Felix e un Julien Sorel al ştiinţei şi triumfă chiar în această calitate". Nu insist, dar comparaţia mi se pare cam facilă. In schimb, apropierea Otiliei de Irina din romanul Fum al lui Turgheniev, apropiere sugerată şi de comentariul lui G. Irbăileanu, din Creaţie şi analiză, este interesantă. Demnă de reţinut mi se pare această definiţie : „Enigma Otiliei e, probabil, singurul «roman teatral» al prozei noastre interbelice de factură «clasică»". Un text polemic este Posteritatea lui Aristarc. Prin el, criticul se înscrie în rîndul celor care au întîmpinat de pe poziţia adevărului, o carte aproape nocivă nu atît prin aceea că încearcă să denigreze şi să falsifice imaginea lui Călinescu (în fond, cine ar putea-o face ?), ci mai ales prin confuzia pe care o poate crea în conştiinţa unor cititori mai puţin avizaţi, ca şi prin apelul la practici şi metode aruncate definitiv la lada cu gunoi a istoriei culturii. Ioan Adam procedează cum nu se poate mai potrivit, demascînd insuficienţa stilistică (termeni belicoşi), ideatică şi morală, aceasta din urmă părîndu-mi-se cea mai gravă.

Nu-mi propun, se înţelege, să fac un inventar al temelor şi ideilor cuprinse în Planetariu, dar n-aş putea încheia fără a semnala eseul Poeţii libertăţii şi-ai speranţei (Scurtă istorie a liricii româneşti antifasciste), o hartă, cum se exprimă criticul însuşi, a poeziei româneşti antifasciste. Autorii acesteia, apreciază cu îndreptăţire Ioan Adam, se situează la un nivel comparabil cu cel al poeţilor figurînd în antologii celebre ca Romancero general de la guerra española (Rafael Alberti) Ecrivains en prison (Gabriel Audisio) ş.a.

Constantin COROIU

dialogul artelor

hybris

epistion-sau meta/ portret pentru natalia dumitrescu și alexandru istrati

1.

Cei vechi aveau un cuvînt : epistion, care însemna „ceea ce se află lîngă o vatră sacră", dar îl foloseau și pentru a desemna familia. În cel de-al doilea sens îl rostesc și eu, cînd mi se întîmplă să trec pragul casei celor doi mari artiști, — unul cu rădăcini metafizice în Moldova, celălalt obsedat de viziunea zidirii valahului Manole. În Parisul născător și multdevorator de idoli, peste innorările naturii, un foc cast le unește ființa morală și le ține trează apartenența la filonul străbun. Amintirea se schimbă în cenușă vie și cărbuni aprinși, cum tot cei vechi aveau pe neodihnitele altare.

2.

Fiecare avem o vatră sacră, iar în afara ei ființa nu se mai simte ocrotită de zeu. Sacrul din ființa artistului nu se cenzurează dincolo de sfintele pietre de hotar. Căci, nu tot ei, helenii, țineau ca sfinte-pietre pietrele de hotar ? Și le numeau oroi, theoi, orioi, **sunîndu-mi, acum, ca o învățare de ritual de silabe în carnal azur.**

Pietrele lor sînt pînzele, tablourile, **erupții geometrizate de-un originar** ritm **românesc. Exact ca în scrierile străvechi : dacă modificai ritmul, stricai legea, adică** forma **sacră. Imaginarul fantastic sfidează sintaxa realului profan. Chiar obscuritatea e un rechizitoriu al ludicului, al neutrei mărturii. Elanul, trecut prin complicate alchimii pînă la „mîntuitul azur", cere limbajul cel mai cenzurat. În acest baroc traumatizat, coerența o dă rigoarea traiectoriei cromatice. Elaborarea subminînd retorismul. Dinamica geologică reflectînd nostalgia memorici „oprimate".**

3.

Aș pune față în față cîteva tablouri, într-un dialog în care interogația subterană să rămînă fidelă unui stil testamentar. Vocile **urmînd un itinerariu de hieroglife zburătoare :**

N : **În** explorarea **unei cetăți imaginare (eu repet în gînd : „mai multe familii au format o fratrie, mai multe fratrii un trib, mai multe triburi cetatea"-act religios), armonia e metafora coerenței.**

I : **în mișcarea inventată, purificatoare.**

N : **Dar ce n-am face fără fabulosul cotidian claustrat ?**

I : **Iarăși eșafodajul obiectelor ?**

N : **Da, într-o dialectică a stilizării. Tonalitatea recuperînd optica solidarului.**

I : **Pînă cînd suprafețele fluide nu mai reflectă pseudo idolatria.**

N : **Materia trece prin nervul optic și lasă lumina, filamentele, ca amprentele digitale în care se recitește timpul ironizat. (Să mă „implic" în „corifeu" și să rostesc : „acele amprente sînt signa, codul eredității ?).**

I : **Și aerul trebuie „irigat" cu realitatea** umană **a lucrurilor. Altfel, acele „orașe" nu s-ar structura în alveole de fagure, ritmînd energia subiectivității.**

N : O, relativa orfevrerie !

I : Închiderea și automatismele.

N : pietrificarea și cataclismul.

I : **ieșirea ființei din sterilitate petrecîndu-se în spațiul** tradiției **regăsite. (Să le spun, că din acel Dorohoi natal, evocat pînă la starea de copilărire, s-a mai ivit un artist obsedat de „zburători lunatici" sprijinindu-și trupurile în prelungirea înclinată a axei pămîntului ?, Val Gheorghiu).**

N — I : **Dragostea și misterul !**

4.

Cînd ochiul se dilată ciclopic peste Epistrophi, Souriante gravité, Bleu et Violet și 1000 fenêtres, **nu mai simți sacerdoțiul angoasei. Ritmul anarhic este constrîns să cedeze unui inspirat flux muzical. Zidurile, proiectate în montaj exotic, exultă o subtilă reverie. Strania îmbinare electrică și chimică : neuronalul. Etnografia inversată scoate la licitație opereta halucinației.** Mariner-IV, Rouge, Bleu și Orange **sînt un avertisment vulcanic la degradarea ce amenință ființa, sau fragmente dintr-o frază întreruptă de îndoiala sinelui în jubilația crepusculară : nefrica de moarte.**

5.

Dacă timpul este energie — cum începe a se zice —, rana vetrei artistului ia transparențe de „verb povestit" altora. Paranteza înstreinării nu denivelează, nu instalează atemporalul. Straturile ancestrale irump magnetice tăceri răbdătoare. Cum am putea uita zicerea acelui personaj ajuns într-o cetate streină (dacă nu mă înșel, în Eschil) ? : „Nu mă tem de zeii voștri și nici nu le datorez nimic". Fiindcă, un zeu adevărat le-a tutelat viața, vocația și dragostea : Brâncuși, -Orion „lăcrimîndu-și geometria înaltă și sfîntă", cum intonă Blaga.

Blîndețea Doamnei e ca un manuscris pe care nu s-a zvîntat încă roua de tîmplei copistului. Bunătatea cheamă discret cea de-a treia gardă sentimentală de pază : ironia calmă. Mîna gingașe „ilumină" în aer viitoarea aureolă a unei cetăți, ca o forță a binelui. Făptura delicată a tabloului începe să arate ca un codice voronețean invadat de figuri minuscule. Domnul Alexandru, frumos și sever, surîde explorînd o așezare entropiată, reîntemeiată de norii ieșind din captivitatea bolții cerești. Inspirația dizlocă structuri de munți de cristal : columnă, capital și arhitravă, în seisme arzînde. În strălucirea ochilor săi, citesc virtutea și ordinea. Și mă cuprind de-o învățătură morală : Violența și Insolența (cîndva zeițe într-o mitologie) vor să-și revendice altare pierdute, să tulbure spiritul creator. Dar coerența din pînzele sale le încetinește și închide elipsa...

Cei doi artiști, stea-dublă în intensitate, departe de vatra sacră, în o superbă înnoire bachelard-iană umplu muzee ale lumii cu respirări de ritm de veșnicie românească.

Horia ZILIERU

Natalia DUMITRESCU : „CANNES"

brize

fata care vindea struți

Doamna B. mă rugase să-i procur un struț și se ținuse după mine pînă la ușa vopsită cu duco gălbui. Aștept aici, îmi spuse în fața ușii, urcați dumneavoastră, mie îmi vine greu. De ce ?, am întrebat-o. Nu mi-a răspuns, m-a implorat doar din privire s-o înțeleg. Bine, așteptați-mă, sper să decurgă totul normal. Am urcat o scară de lemn, pe treptele căreia mai erau încă urme dintr-o vopsea interbelică, am bătut la prima ușă întîlnită, de unde răzbăteau rîsete și înfoieri sălbatice de acordeon și am intrat. Era o nuntă. Mirii, între cele două ferestre, stăteau țepeni, mireasa — foarte grasă și neagră, cu buclele argintii, lipite ornamental pe frunte și pe după urechi, mirele — suplu și frumos, ca un demon de stampă, ceilalți, nădușiți, într-un dans ce părea fără sfîrșit, în cămăși albe, scrobite vînăt. Am vrut să întreb unde sînt struții, dar m-am liniștit văzînd pe peretele din dreapta, cel opus ferestrelor, o săgeată lată, pe care scria **struți** și arăta spre o ușă foarte joasă și îngustă, un fel de spărtură, mi-am făcut loc și am intrat acolo. De jur împrejur, pe spaliere de alamă, stăteau atîrnați struți de toate culorile, cu penajul zburlit, ca și cum atunci s-ar fi desprins dintr-o aprigă încăierare, golași pe la gîturile rozii, cu picioroangele vărgate și lucitoare. Dintrei doi din ei, ca de după faldurii unei draperii, apăru o fată de o frumusețe rară. Pe care-l vreți ?, mă întrebă profesional, făcînd cu mîna o volută largă peste struți. Aduse de pe pervazul ferestrei un sfeșnic aprins și-l plimbă, în pas de balerină, prin fața exponatelor. Penele și cartilagiile străluciră și mai tare. Doamne, ce încăpere ! Pe acela, am spus, uitîndu-mă la fată și arătînd la cine știe care struț. Vă rog să fiți mai explicit, spuse ea cu un fel de îngăduință de mare salonardă. Pe acela, am precizat. Ați făcut o alegere bună, îmi spuse și săltă struțul din cui. Știți să-l plimbați ? Am dat din umeri. Atunci urmă unul din cele mai minunate spectacole la care asistasem vreodată. În mîinile fetei, struțul cu pene de culoarea mierii începuse să facă pași mari și ușori, abia atingînd podeaua, capul cu moț pufos se legăna într-o parte și-n alta, dar ceea ce mă fascina acum nu era atît mersul struțului, cît mișcările fetei. De-o plasticitate nemaivăzută. Am rugat-o să prelungească demonstrația, dar s-au auzit bătăi în ușa joasă. Imediat, a răspuns fata, întrerupînd totul. Aș fi vrut să mai rămîn, dar aștepta alt cumpărător și... Înainte de a-i da banii, am mai întrebat-o așa, doar ca să pot zăbovi cîteva secunde.

— Cine-i mireasa ?

— E mama.

— Și frumosul mire ?

— Taică-miu.

Fără să par prea mirat, am spus :

— Fac nuntă așa tîrziu ?

— Nu, mi-a răspuns fata, dîndu-mi rest la sută, fac nuntă în fiecare zi. Dar nu asta-i... Știți, aici, struții...

I-am dat doamnei B. struțul scuzîndu-mă pentru întîrziere.

Val GHEORGHIU

universalia

un moralist „oracular"

Nu e un spirit senin și îngăduitor în cugetările lui Baltasar Gracián. În sclipirile lor, cînd reci, cînd mai aprinse, se răsfrînge jocul de lumini și umbre al unui suflet ce și-a dobîndit un echilibru clădit pe temelia unor înțelepciuni pe care nu ține să le tăinuiască. Ci dimpotrivă, le împărtășește tuturor pe îndelete, cu un anume hieratism, în tonuri oraculare, sibilinice cîteodată — atunci cînd își încifrează gîndul în hieroglife și embleme, după ritul baroc. E un înțelept care își contemplă veacul cu priviri pătrunzătoare, cu o expresie uneori crispată de maliție sau chiar întunecată de mizantropie. Schopenhauer se regăsea în modulațiile pesimiste ale gîndirii eruditului spaniol, din „Mantaua" căruia a ieșit și acel fin spirit sceptic, ducele la Rouchefoucauld.

Nu e vorba, la Baltasar Gracián, de o pură voluptate de moralist, exersîndu-se orgolios în „arta de a descifra". Artă, de altfel, prea bine stăpînită. Ar fi mai curînd un mod de a exercita, pentru sine însuși, o anume putere asupra semenilor, autoritate care simțea că i se cuvine, dar pe care viața nu avea cum să i-o ofere. Nemulțumirile se adună și un sentiment de frustrare îl încearcă pe Baltasar Garcián. Va adopta o conduită circumspectă. Ca să te poți feri de răutatea și neînțelegerea unora, trebuie mai întîi să-i cunoști adînc pe oameni, cu metehnele și slăbiciunile lor mai mult sau mai puțin vinovate. Strategia sa va fi de aceea, cum s-a spus, defensivă („Fii totdeauna gata să te aperi"), mizînd pe atenție, prudență, discreție, pe șiretenie și stăpînire de sine. Descoperim aici o artă a disimulării, cu subtila ei viclenie, dar rostul nu-i lăturalnic — perfid tertip de escobar. Căci **persoana,** care în accepția scriitorului spaniol însumează cele mai alese însușiri, are trebuință de acest joc dibaci tocmai pentru a-și păstra nepervertită integritatea, pentru a-și proteja și întări virtutea în fața ispitelor, chemînd cu glas de sirene, ale viciilor. Cumințenia subzistă în **virtute,** reazemul de nelipsit al unui suflet care năzuiește să se limpezească, să se îmbogățească, tentînd desăvîrsirea. Aceasta e gracianesca „artă de a deveni persoană".

Oracolul manual e, într-adevăr, îndeosebi „prudențial". Modelul uman pe care îl configurează este discretul („el discreto"), acela care își cultivă cu rîvnă sîrguință darurile, cîte le are, sub veghea rațiunii, dar se ferește să strălucească în lume — din prudență și dintr-un profund nonconformism („Să te doară cînd faptele tale sînt pe placul tuturor"). Ca la mai orice moralist, reflecțiile acide pe seama unor cusururi omenești denotă și revanșa secretă a unei firi izolate asupra celor dinamici și întreprinzători care, nu prin merit în primul rînd, fac ce fac și izbîndesc în viață. Sarcasmul scriitorului este mai dens decît idealismul său moral.

Este în cugetările moralistului, un timbru inițiatic, o voce de hierofant escaladînd tărîmuri incerte unde gîndul se învăluie într-un abur esoteric („Se zice că din șapte-n în șapte ani ne schimbăm caracterul..."). Un simț al realității profunde, al irealității imediate nu-i lipsește lui Baltasar Gracián, care captează în antenele sale vibratile ritmurile biologice, cadența tainică a existenței, **vîrstele vieții** — evocate în **Criticonul** său.

El criticon — „carte a criticilor" înseamnă, dar ambiguitatea titlului tolerează și un înțeles mai literal : adică aceea de „cîrcotaș". Deși moralistul e mult mai mult decît atît ; el poate fi socotit unul dintre „spaniolii răi", după caracterizarea lui Azorín. Opera aceasta se desfășoară în epopee, istorisind într-o vastă reverie pardosită cu simboluri în cheie conceptistă peregrinările lui Critilo — cel — rațional și ale instinctualului Andrenio în căutarea Ferisindei, întruchiparea fericirii. Povestea începe „în primăvara copilăriei și-n vara tinereții" (primul capitol). Lumea apare ochilor uimiți și ingenui ai lui Andrenio ca un peisaj în care „minunile pămîntești se oglindesc în limpezimile de cleștar ale bolții cerești". Totul pare să mărturisească „infinita înțelepciune a Creatorului". Dar extazul mistic al inocentului erou ia sfîrșit atunci cînd Critilo începe a-l iniția în rosturile alcătuirilor pămîntești. E „lumea descifrată". „Arta de a descifra" este „arta de a raționa". Vălul aparențelor sfîșiat, această lume, cu toate seducțiile ei, prinde a se înfățișa ca un „regat mincinos" în care stau la pîndă sumedenie de rele și năpaste. Pînă și nașterea se petrece în plînsete, ca o presimțire a durerilor care-l așteaptă pe fiecine în călătoria trudnică prin valea plîngerii. În țesătura narativă sînt brodate motive binecunoscute. Orînduiala divină, așadar, e răvășită de nefastele porniri, de firea păcătoasă a muritorilor, dedați cu frenezie viciilor — Desfrîul, Minciuna, Lăcomia ș.a.m.d. —, într-o smintită și netrebnică poftă de a despuia grabnic viața de podoabele ei. Podoabe, vai, cît de amăgitoare !... Și Baltasar Garcián, inevitabil, intonează refrenul străvechi al deșertăciunii. Leacul, oricît de crud, ar fi lucida demistificare — „el desengano" baroc —, smulgînd acele „măști calpe și amăgitoare".

Trecînd prin felurite încercări, și năzdrăvane și spăimoase, întîmpinați de arătări bizare, monstruoase — reprezentînd de bună seamă viciile — și întovărășiți, pe rînd, de sfetnici și călăuzi ce personifică o anumită însușire, exacerbată mitic (Argus, Proteu, Lucido ș.a.), cei doi „pelerini ai vieții" au de umblat în rătăcirile lor picarești, prin ținuturi neverosimile, himerice sau de coșmar. Fantezia enormă a scriitorului zămislește o lume terifiantă, stranie, un univers halucinant în care se desfășoară scene de infern dantesc. Priveliștea e înspăimîntătoare și captivantă, grotescul — crud, delirant aproape. Baltasar Gracián îl admira — îl și invocă dealtfel — pe Hieronymus Bosch. Mînați de un imbold ca și faustic — „de a-și cunoaște sorțile și viețile" —, cei doi parcurg această adevărată împărăție a Răului, colcăind de vedenii hidoase, de năluci fantasmagorice. Ei au în „călătoria viețuirii" o stea călăuzitoare, Virtutea, ei cred în „noblețea liberului arbitru" și, sustrăgîndu-se vrăjilor nefaste ce îi înlănțuie pe cei nesăbuiți, găsesc adăpost — sugestie de apolog oriental — în „templul învățării de minte" sau în „palatul fermecat al Virteliei". Ajunși teferi în „toamna vîrstei bărbătești", strecurați printre capcanele unui veac păcătos, în care toate cele bune de odinioară s-au risipit, Critilo și Andrenio se văd în sfîrșit mîntuiți de pericole, „cerul trăgîndu-i către sine spre-a fi încununați cu stele". Nu au, aceste cuvinte, rezonanța celestă a unui vers din Dante ? Opera însăși a lui Baltasar Gracián poate fi, și a și fost, socotită o „comedie" de uriaș alegorism (un „mare teatru al întregii lumi"), în care un infern și un purgatoriu sînt

(continuare în pag. 15)

Florin FAIFER

biograful simțirii

Zugravul privește lumea. Din ochii lui însîngerați se ridică un abur de înțelepeciune și melancolie, de blîndețe tristă. Chipul lui e solar, are ceva fosforescent, ca și mîna ascetică ce ține penelul în dreptul inimii. Nu e un simplu autoportret. Luchian nu s-a pictat aici pentru a nemuri figura sa în anul nu știu care de la întemeierea lumii. Pictorul nu și-a semnat lucrarea și nici n-a datat-o. Amănunte neesențiale pentru artist, dar pline de tîlc pentru înțelegerea lui în timp. El ne-a dat aici o cheie. Dacă știm să o folosim, putem să intrăm în sufletul lui, să-i înțelegem viața, opera de fapt. Ființa trecătoare, pare a ne spune Luchian prin pînza aceasta, este mai puțin însemnată, ceea ce lasă în urmă-i, pentru eternitate, reprezintă totul. De aici pleacă, polemizînd cu viziuni inexacte, asociindu-se, cu o adeziune sufletească proprie, punctelor de vedere identice sau apropiate, în demersul său, în descifrarea artei lui Luchian, ultimul dintre exegeții acestuia, criticul Valentin Ciucă. Studiul său, apărut în Mica bibliotecă de artă a Editurii Meridiane, încearcă, cu mijloace adeseori preluate din limbajul criticii literare moderne, să zugrăvească un tablou cît mai veridic al lui Luchian, așa cum se alcătuiește, cu semnificații mai ales, din opera sa. Criticul pare interesat, chiar fascinat, de relația eului interior cu opera, de revărsare totală a acestuia în creația pictorului. Valentin Ciucă s-a lăsat însă călăuzit de îndemnul apropiatului prieten al lui Luchian scriitorul Tudor Arghezi. Nu întîmplător primul capitol al studiului, intitulat „Personaj și mit' are drept motto cuvintele argheziene... „De i se va încerca vreodată portretul cu cuvinte, biograful simțirii acestui artist neasemănat va putea începe să-l scrie cu o închinare pentru spiritul lui tolerant, pentru sufletul lui primitor ca o casă albă...". Aceasta este calea pe care o urmează Valentin Ciucă în meditația sa despre Luchian, constatînd, de la un capăt la altul al reflecțiilor sale, că în cazul acestui artist : „Bucuria de a trăi devine bucuria de a picta".

Autorul studiului este așadar un biograf al simțirii, care încearcă să mediteze între înflăcărarea sufletului și luciditatea rațiunii, compunînd cu rigoare și pasiune un portret veridic al lui Ștefan Luchian, artistul care ne-a arătat, potrivit remarcilor din aceste pagini, „...cum am voit să fim. Adică eterni".

Grigore ILISEI

fişier didactic

laurenţiu fulga

Straniul paradis (1942), **Eroica** (1956), **Steaua bunei speranţe** (1963), **Concertul pentru două viori** (1964), **Alexandra şi Infernul** (1966), **Doamna străină** (1968), **Moartea lui Orfeu** (1970), **Sinteza** (1971), **Fascinaţia** (1977), **Salvaţi sufletele noastre** (1980), **E noapte şi e frig, seniori** (1983).

„Voi fi în ceasul meu o ceaţă o melodie. Între cearceafuri, tu singurul meu prieten, nu vei găsi decît batista cu prea mult sînge proaspăt. Iar pe masă : lavaliera, o ceaşcă de cafea şi-o ţigară neterminată. Şi nu mă voi transforma în animal sau plantă, ci într-o carte de bibliotecă sau poate într-o stea", se mărturiseşte vîntului Laurenţu Fulga în poemul în proză **Autobiografie**, apărut în revista **Bilete de papagal** (1937, nr. 22) a lui Tudor Arghezi ; se află în aceste rînduri de debut un semn al celor ce vor fi, „autobiografia" lui Laurenţiu Fulga anunţind naşterea unui scriitor petrecută sub privirile ochilor frumoşi ai „corbului din plămîni" ; şi se mai află în acest text patetismul tulburător al unui „suflet roşu", care se va transmite în vocea personajelor de mai tîrziu : un patetism al gîndului de dinaintea clipei ultime în secunda căreia îşi vor dezvălui sufletul Luca Serafim, Magdalena Panu şi Heronim Gregor din **Straniul paradis**, Ştefan Corbu din **Eroica** şi **Steaua bunei speranţe**, Nora Varlaam din **Concertul pentru două viori**, Filip, Toma, Golia, Cozia din **Alexandra şi Infernul**, Lucian din **Doamna străină** şi **Fascinaţia**, tînărul din **Sinteza**, sculptorii din **Moartea lui Orfeu** şi **Salvaţi sufletele noastre**, omul şi scritorul din **E noapte şi e frig, seniori**. Nuvele, povestiri sau romane, prozele lui Laurenţiu Fulga reprezintă, în fapt, **poeme în proză** a căror „poetică" se defineşte pe dimensiunile efortului conştiinţei artistice de **a exprima inexprimabilul**, de a da realitate irealului ; cărţile sale constituie o sumă de povestiri intercalate, poeme în proză a căror materie epică este furnizată totdeauna de memoria afectivă a unui personaj pentru care „fiecare om este un adevăr" : martor şi confesor al propriilor personaje, rătăcind prin ţesuturile nevăzute ale fiecăruia, naratorul se caută pe sine în experienţele eroilor săi şi, mai ales, în acea obsesie a războiului, răscruce a vieţii : „oriunde mă duc şi oriunde mă întorc, de-mi este bine sau de nu-mi este bine, războiul se năpusteşte asupra mea ca o haită de lupi". Căutîndu-şi mereu propriul chip, prozatorul nu îşi creează personajele ca **persoane** (cu un destin şi o personalitate numai a lor, închise între coperţile unei singure cărţi), ci ca **figuri**, tipuri reprezentative pentru o întreagă serie de indivizi ; în proza lui Laurenţiu Fulga personajul se conturează prin intermediul unui cumul de calităţi care nu sînt acelea ale unui chip anume, cu o identitate precisă, ci ale fiinţei umane în genere ; aşa se explică reluarea unor nume sau figuri de personaje în naraţiuni corespunzînd unor etape deosebite ale procesului de creaţie (Luchian din **Doamna străină** reapare în **Fascinaţia**, unul dintre eroii romanului **Alexandra şi Infernul** va fi personajul central din **Sinteza**, figura lui Silviu Androne din **Steaua bunei speranţe** va fi şi aceea a lui Halmez din **Alexandra şi Infernul** sau a sculptorului din **Moartea lui Orfeu**), ca şi rescrierea unor texte în altele (**Doamna străină**, **Concertul pentru două viori**, **Ce paradoxală noapte de dragoste !** sînt reluate în spiritul si litera lor în **Fascinaţia**, iar **Dubla crimă a sorei Diana** şi o scenă din **Fascinaţia** — în **Salvaţi sufletele noastre**). De fiecare dată, naratorul revine la propria-i creaţie, căutînd **esenţa dramatică** a unui eveniment sau tensiune a trăirii unui personaj a acelui moment al revelării adevărului despre sine, iar tributul de suferinţă este totdeauna plătit în numele „religiei umanului şi a responsabilităţii faţă de triumful umanului" ; aşa cum vorbind despre sine, personajul vorbeşte despre marile tragedii ale umanităţii, naratorul însuşi creîndu-şi ficţiunile se creează pe sine : „Lutul din care creez ficţiuni sunt eu însumi, iar ficţiunile respective sunt propria mea repetare pînă la ora de pe urmă" ; si scriind despre sine, Laurenţiu Fulga îşi creează cititorul **lui** care pătrunde în straniul paradis căutîndu-şi propriul chip în oglinzile strîmbe ale labirintului acestuia cu privirea arsă de aceeaşi nevoie de absolut prin care îşi unesc sufletele Heronim Gregor din prima carte şi scriitorul din **E noapte şi e frig, seniori**.

Iată drama personajului lui Laurenţiu Fulga : a vedea totul dar a nu putea atinge nimic. Cele două spaţii de evoluţie a fiinţei şi de confruntare cu celălalt şi cu propria-i iluzie sînt **cercul** şi **labirintul** : existenţa personajului se dezvăluie mereu între constrîngeri, mereu între limite, pe orbita unui cerc care se închide fără scăpare, acţionat din umbră de forţe ostile. Cercul de „gînganie condamnată" nu este decît o altă ipostază a labirintului fără ieşire, cu oglinzile strîmbe ; trăind „în cuprinsul absurdului precum într-o sferă ermetic închisă", fiinţa caută drumul spre eu-cel-adevărat-egal-cu-mine, un drum nevăzut, necunoscut, pierdut prin ţesătura ca de păianjen a mii şi mii de alte drumuri ; în cerc şi în labirint, eul îşi poartă povara singurătăţii, într-o tăcere care „mugea de spaime", cu conştiinţa prezenţei unor secrete forţe ostile „întrupate" în imaginea Marelui Programator ; **fiinţa „programată"** se confruntă cu evenimentele existenţei, în timp ce **fiinţa răzvrătită** se luptă cu propria sa conştiinţă : personajul lui Laurenţiu Fulga se defineşte prin starea de tensiune a revoltei sale.

Iar finalitatea revoltei este **creaţia** ; iubirea, viaţa, mortea, visul, realitatea şi iluzia se unesc în voinţa de artă, precipitînd experienţa umană în spaţiul creativităţii, guvernat de acel secret al creaţiei ; dorind eternitatea („gloria de fum a eroilor din război nu m-a ispitit niciodată, visez la un lucru care **să dureze** mai mult decît mine", spune Filip) sau dobîndind accesul la ea (pictorul Heronim Gregor şi sculptorii din **Moartea lui Orfeu** şi **Salvaţi sufletele noastre** sau scriitorul din **E noapte şi e frig, seniori**), toate personajele din proza lui Laurenţiu Fulga caută în artă adevărata măsură a valorii existenţei umane. **Cîntecul** viorii lui Ştefan Corbu este unul posedat de imaginea „iubirii nemuritoare" (Oxana), oamenii aflaţi în haosul războiului gîndind că „muzica poate fi folosită cu rezultate remarcabile în tratarea maladiilor psihice" ; **cîntecul** viorii Domnişoarei Ruth traduce starea de incadenscenţă a iubirii, fiind forma de cristalizare ultimă a pasiunii, expresie a unei condiţii existenţiale narcotic pentru cel care îl ascultă sau îl reproduce ; **cîntecul** violoniştilor din **Concertul pentru două viori** este o simfonie a destinului Norei Varlam ; **temeliile** casei trebuie să cuprindă umbra unui om, ca în **Taina în care s-a pierdut Sonia Condrea** ; **picturile** lui Heronim Gregor transpun prezenţa Solitarei, femeie-monadă : **sculpturile** artistului din **Moartea lui Orfeu** si cele ale lui Heronim Heronim constituie o nouă religie a dragostei, opera fiind o sumă a trăirilor erotice cu Horaţia şi Arghira. Arta se naşte, aşadar, din iubire pentru a o eterniza, constituind în acelaşi timp forma de rezistenţă, nucleul generator al forţei de a înfrunta cu luciditate destinul ; făcînd corp comun, arta şi iubirea se află în viaţă ca şi în moarte într-o secretă corespondenţă : la ora distrugerii tablourilor sau statuilor moare şi iubirea (Solitara, Horaţia, Arghira), naratorul îndreptîndu-se încă o dată spre fondul arhaic al credinţelor conform cărora **chipul cioplit** („zugrăvit") este înlocuitorul deplin al **chipului real**, soarta unuia fiind identică cu a celuilalt. Între „minciuna clipei fugare" şi „adevărul zăvorît în sînul materiei", personajul lui Laurenţiu Fulga alege totdeauna a doua alternativă pentru că aceasta adună într-o formă unică tot ce aparţine clipei ; iubire, vis, libertate, esenţializate în operă, stau în afara scurgerii inexorabile a timpului şi în afara sentinţei uitării : arta este o re-prezentare a umanităţii pentru că exprimă superior tot ceea ce e omenesc în individ. Atît iubirea cît şi creaţia stau sub pecetea **facerii** lumii şi, în acelaşi timp, a **des-facerii** de ea ; iubirea pune de acord omul cu divinitatea prin pactul creaţiei şi tot prin el iubirea este „revolta contra propriului neant", durata de armistiţiu a luptei cu sine, un „catharsis extraordinar", elementul ordonator al haosului şi „certificatul" cu care fiinţa se înfăţişează la judecata posterităţii : măsura lucrului artistic este oferită de aceea a pasiunii cu care a fost conceput. Creativitatea este predestinarea personajului din proza lui Laurenţiu Fulga. Pictorul, sculptorii, violoniştii şi scriitorul repetă **condiţia creatorului — dedublarea** — şi **atributele** într-o dramatică competiţie întru creaţie. Aceasta este semnificaţia ultimă a relaţiei dintre Om şi Destin, care organizează materia epică a cărţilor lui Laurenţiu Fulga ; cuvintele lor se constituie sub semnul unei dileme de un dramatism hamletian între a fi sau a nu fi prin artă : „la un pol se află Creaţia, la celălalt pol — Distrugerea, şi între Afirmaţie şi Negaţie, milioane de ani — **Eu**".

Ioan HOLBAN

„Între prozatorii de azi şi de la noi, singurul (poate) care nu scrie cărţi în accepţiunea curentă a cuvintului, adică romane sau nuvele constituite într-un ansamblu de corpuri in care fiecare să fie autonom şi in-de-sine desăvîrşit, e Laurenţiu Fulga".

Laurenţiu ULICI

„Nimic gratuit în prozele acestui scriitor totdeauna grav in mesajele transmise cititorului său şi **Straniul paradis** rămîne, acum, la peste treizeci de ani de la apariţie, preludiul unei literaturi scrise cu impresionantă responsabilitate".

Ion VLAD

„Cărţile lui Laurenţiu Fulga sînt o îngemănare de noutate şi de vetust, de descoperire surprinzătoare şi de încadrare in tiparele obişnuite ale prozei. Patetisme aparent facile (şi chiar facile) lîngă viziuni fantastice, alegorii curente, lîngă viziuni alegorice, erotică convenţională, lîngă iubire sublimă, exclamaţie facilă, lîngă subtilităţi exclamative, sînt alăturările frecvente ale prozei sale".

Cornel UNGUREANU

convorbiri cu şcoala

prezenţe la „junimea"

unde

Întomnind în sămînţă
penumbrele n-au somn.
În miezul luminii
miroase a viaţă;
unde ochiul, închis
iarba se-nchide în şoapte
unde fruntea plecată
visul se năruie-n ecou,
unde dorul de casă
amintirea trece-n nefiinţă,
unde mîna întinsă
trupul se pierde în sînge,
mistuindu-ne în ale noastre
trecîndu-ne în celelalte
neluaţi în seamă
de ceilalţi şi ale lor pînă
unde
cînte-nspre izvoare
pădurile-nspre cîmpie
noi către ceilalţi...

doar plopii

Ori de cîte ori te întîlnesc
mă nărui în lumină
întunecînd cărarea pe care
va să mă întorn.
Pînă-n dreptul inimii
toate vietăţile dorm ;
doar plopii amintindu-şi
că sînt fără soţ
îşi răsfiră rădăcinile
pînă-nspre zorii trandafirului.

în absenţă

Cu degetul pe rana luminii
îmbătrînind în fiecare clipă
pe meterezele iernii inventez
cuvinte cu drept de succesiune.
În haloul camerei de hotel
vocea ta capătă rezonanţe sticloase
comprimind spaţiul în care respir
persistînd în tăcere tulburat doar
de ruinele orizontului
peste casa cu cerdac.
Melancolice păsări spre nicăieri
trec efilînd obrajii
ce păstrează încă
amprenta sufletului tău
în absenţa nefiinţei umbra ta
se aşterne încet
învolburînd în artere invoalte
intonîndu-se
în aşteptarea cuvîntului care
într-un echilibru intuit
mîngîie ca o aripă auzul
decolorîndu-se auster
în memoria mîinii întinse.

umbra poetului

Credincios fiinţei
Îmi las trupul afară şi
uitînd că timpul nu lasă urme
încerc să te iubesc
lăcrimînd
de trufia trandafirului.
Extaziind
În exilul mîini întinse
abia presimţit
parfumul tău mă-nvăluie
umbrindu-mi
lăuntrul prea terestru
pentru iluzia unui surîs.
Se-ntîmplă adeseori
Să-mi uit sufletul
în palmele tale crezînd
că alăturea-ţi coexist prin
veghea menestrelului lacom
de dragoste deşi
trupul abia mai respiră afară
pe pămîntul îngheţat eterninzînd
pe cel credincios sieşi şi ţie
deşi-ndurerat poate pentru mine
cel alături fiinţei învins
adeseori de umbră învăţînd
să trăiască vie.

Ilie OLARU—DELAVULPEŞTI

voci tinere

matei alexandru

Acest copil (a împlinit zece ani şi este în clasa patra), de-o seriozitate eclatantă, te priveşte prin ochelarii severi circumspect, drămuindu-şi atent vorbele. Mai ales dacă află că „scris-ai" şi tu poezie. C-un caiet şi-un pix, la distanţa „legală" de cei de-o vîrstă dedaţi jocului, stă închis în cercul său, ca o frunză rămasă într-un copac în asfinţit de jefuitoare toamnă. Din acel asfinţit violent la „marginea mării", ne-a încredinţat trei inspirate **ziceri** cărora le dăm „strai de plumb", dorindu-i, totodată, nemărginirea mării, unde ne-am cunoscut şi trezit în suflete un fir de betală pe care nu mai pot să ni-l taie Parcele ! **(h.z.).**

creierul

Te introduci în capul sfîşietor —
Urechelniţă !
Intri în creierul tău
Şi-l mănînci.
Eşti orb în ochii tăi.
Vezi !

alei şi sînge

Se destramă încet creierul
Pe el însuşi,
Parcul se culcă pe ace
Acele ce descreierîndu-se îl ard
Aleiele de sînge ce se descoperă
Pe ele —
Firele absorbite de Negru
Şi alb.
Parc, alei de sînge.

marginea oaselor

Ea este formată din tigri
Întigrită de lei,
Din marginea oaselor strînsă
De sfîşiere.
Marginea oaselor se sfîrşeşte
în sfîşiere.

convorbiri – 1885

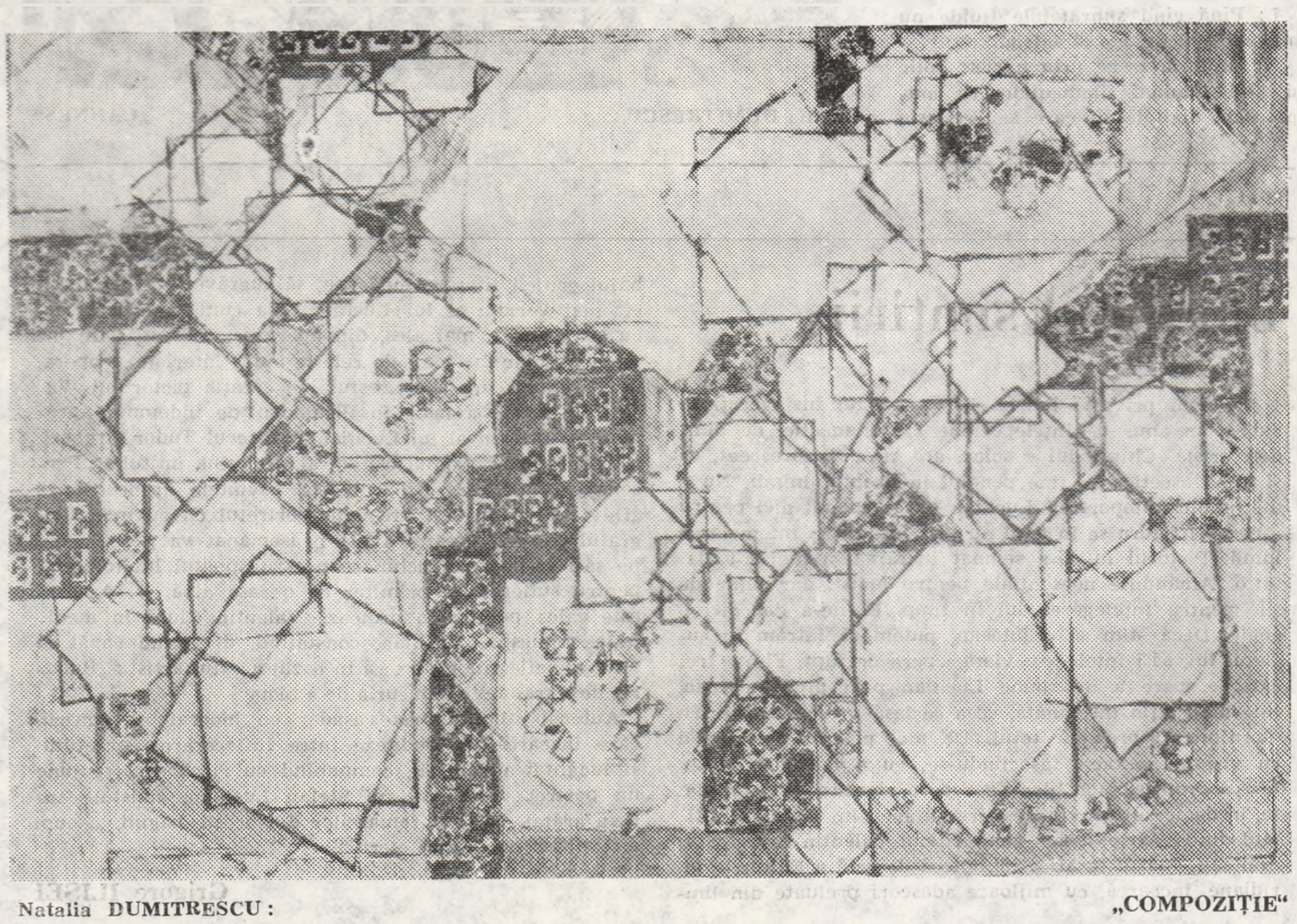
Printre descoperirile arheologice din preajma fostei Curţi domneşti din Iaşi, cu ocazia construirii actualului Teatru de vară prin anii 1960, era vizibil, perfect conservat, un fragment de apeduct din olane roşii. Există astăzi o întreagă istoriografie a alimentării fostei capitale a Moldovei cu apă potabilă, fiind o asezare de proporţii ce nu s-a întemeiat în preajma unui mare curs de apă, neajuns resimţit de-a lungul secolelor. Domnii feudali ai ţării aveau o adevărată pasiune pentru construcţia de fîntîni (termen folosit iniţial) cişmele, haznale. În ianuarie 1622, Ştefan Tomşa Voevod avertiza într-o carte scrisa româneşte pe uriadnicii, pîrgarii şi pe şoltuzul de Huşi : „Bine să ştiţi că dacă se va strica fîntîna [domnească, desigur, zidită de scutiţii de toate angariile, Ilias şi Pălcău], apoi capetele voastre vor şti...". Privitor la vestigiul ieşean, ştim că la 1729, Grigore Gnica Vodă aduce apă (probabil de la Ciric) cu mare cheltuială, în faţa porţii principale a Curţii, slobozind-o pe trei ţevi cu şuruburi spre îndestularea întregului oraş. Rînduieşte „privighetori" cu leafă de la visterie : 30 de lei pe lună, un atlaz şi un postav subţire de două ori pe an, li se mai hotăra privighetorilor tainuri de pîine şi orz, de la ispravnicul Curţii : cîte două zimble [coşuri de papură] pe zi, opt pîini proaste", cîte patru ocă de carne, două de vacă, două de oaie (în zile de post echivalentul în parale) şi cîte patru ocă de lumînări pe lună (în afara scutirii de bir) — cum scrie la hrisov Gheorghi Vrabie, logofăt de taină al domnitorului. Rentabilă slujba privighetorilor, ce-i drept.

Într-o **EPISTOLA** adresată lui **Edgar Quinet** (autorul francez al **Revoluţiunii** cu argumente în text preluate de la N. Bălcescu), **in 1856, de A. Cantacuzin, fost ministru şi membru la Curtea de Casaţiune,** latifundiarul român încearcă să apere de „anatemă" „clasele ridicate ale societăţii române" printr-un astfel de exemplu : somat de vizir să pregătească furnituri suplimentare pentru un proiectat război antiaustriac, domnitorul Grigore Calimah întîmpină rezistenţa divanului cu vorbele visternicului Ioniţă Deleanu : „— Destule biruri şi subsidii ţara nu mai poate suferi altele !" Domnul ameninţă, apoi, este disperat, ştie că represaliile otomane vor însemna rămînerea copiilor săi orfani, plînge şi-i imploră pe confraţii boieri. Aceştia se retrag, se sfătuiesc şi printr-un nemaiîntîlnit gest de generozitate şi... patriotism acceptă să plătească ei angaraua întregului principat oferind... după puteri : marele postelnic Gheorghe Razu 500 care cu grîu, 200 de vite ; Ioniţă Deleanu, tăindu-şi partea leului, 2500 care cu grîu, 600 de oi, 100 de cai ; ceilalţi, printre care mai cunoscuţi : logofătul Balş, vornicul Sturza, hatmanul Iordachi Costache (bunic al viitorului mitropolit cărturar Veniamin), restul de pînă la 5000 care cu grîu etc. ce vor fi îmbarcate neîntîrziat la Galaţi destinatare fiind trupele imperiale tăbărîte pe pămîntul Bulgariei. Intrigile viitoare ale aceloraşi divaniţi îl vor face pe Grigore Calimah să-şi piardă totuşi capul sub sabia osmanlîie, fostului ministru A. Cantacuzin revenindu-i „moştenirea" să transcrie din amintiri familiale regretele tîrzii ale străbunului său Deleanu.

Cu acest număr începe publicarea capodperei **O scrisoare pierdută** de I. L. Caragiali [!], dedicată „Amicului meu Petru Th. Missir" şi reprezentată pentru întîia oară la Teatrul Naţional din Bucureşti în 13 noiembrie 1884.

Sub zodie eminesciană unde melancolică a poeziei mai noului venit A. Vlahuţă ; este o poezie ce se distinge totuşi aparte în contextul versurilor obişnuite. Plină de vervă **Corespondenţa** mai ales în paragraful împotriva unor expresii ca : „Angel de candoare", „Belă guriţă" etc.

Lucian DUMBRAVĂ

Natalia DUMITRESCU : „COMPOZIŢIE"

convorbiri literare prin corespondenţă

■ **Cezarina—Victoria ADAMESCU — Galaţi.** Cum vedeţi, am luat cunoştinţă de adevărata dv. identitate. Nu cred că pseudonimul constituie un impediment (sau o superstiţie) pentru publicare. Dv. hotărîţi, se înţelege. Într-adevăr ultimele poezii n-ar mai „încăpea" la o poştă a redacţiei. Drept urmare, am predat ultimul grupaj la secţia de poezie, colegului Constantin Pricop. E bine să luaţi legătura cu dînsul şi să-i amintiţi acest lucru. Datoria mea e să vă susţin.

■ **Decebal-Alexandru SEUL — Izvoarele Sucevei (Suceava).** Abundenţa nu rezolvă problema calităţii. Nu trimiteţi tot ce vă iese de sub peniţă. Lipsa unui control minim se vede. În ultimele plicuri, **Ruleta** are unele virtuţi literare, în vreme ce **O crenguţă de brad...** e de-a dreptul dezolantă.

■ **Vasile BĂDICEL — Vlădeni (Iaşi).** Textul depăşeşte preocupările (de îndrumare a creaţiei literare) ale acestei rubrici. Cred că e bine să vă adresaţi revistei „Cronica".

■ **Cezara — Rădăuţi.** Sînt semne că „floarea-flutur" a poeziei se va deschide într-o zi. Să aşteptăm evenimentul cu răbdare şi perseverenţă.

■ **Doru CHICET — Orşova.** Regret încurcăturile. Corespondenţa, din ce în ce mai voluminoasă, sosită la redacţie e desfăcută, triată, citită etc., etape în care apar unele defecţiuni. Eu zic să pornim discuţia de la ultimul plic. Există remarcabile resurse umoristice în schiţele dv. Dialogul e viu, ştiţi să schiţaţi operativ tipologii şi situaţii. Accentele dramatice (din **Noaptea braconierului**) sînt bine intercalate. Aştept în continuare pentru a alege ce e mai bun şi a propune la tipar.

■ **Daniel CIOBANU — Tîrgovişte.** Transcriu răspunsul apărut în numărul din septembrie : „Deşi e şcolărească, compoziţia are o croială sigură şi, în general, o frazare expresivă. Supără inflaţia epitetelor, cusur ce ţine de faza infantilă a scrisului". Abonamentul vă poate scuti de neplăceri.

■ **Ioan DINARDEAL — Satu Mare.** Nu mi-a parvenit plicul. Reveniţi cu menţiunea rubricii pe plic şi voi fi cît se poate de prompt cu răspunsul.

■ **Gabriel DOROBANŢU — Giurgiu.** E prea puţin.

■ **I. B. FABRITUS — Oradea.** Începătorii uzitează adesea de epic şi alegoric, mizînd pe reţetă de sigură şi lesnicioasă originalitate. În realitate, nu e aşa. Aceste modalităţi solicită o perfectă coerenţă şi o deosebită forţă de sugestie a simbolisticii, lucru de care sînt capabili numai marii poeţi. Emoţia lirică nu se naşte instantaneu, ci prin acumulare. Cred că e bine să părăsiţi procedeul, apelînd la ceea ce se cheamă lirismul direct, imediat elocvent („nervul liric" la asta se referă), evident noua formulă nefiind nici ea o „reţetă a fericirii".

■ **Carmen FOCŞA — Bucureşti.** Nu cred că e bine să rămîneţi la poşta redacţiei. Am predat ultimul grupaj lui Constantin Pricop, puteţi discuta cu dînsul eventualitatea unei publicări.

■ **Cornelia GOGESCU — Iaşi.** „Iarna se scurge în fiecare din noi fără s-o simţim. E ca o muzică fără sfîrşit". Asemenea eşantioane mă fac să am încredere, mai ales că, se pare, autoarea lor e foarte tînără.

■ **Vasile GRĂMĂTICU — Gura Humorului.** Mai bine mai tîrziu decît niciodată.

■ **Daniela JURAVLE — Rădăuţi.** Un anume fior liric există, sufocat, din păcate, de excesul verbal. Termenii preciși şi prozaici (gen „podoabă capilară", „lichidul necesar", „în funcţie de...") sînt cei mai parazitari. Spre deosebire de căile ocolite şi bătătoarite ale limbajului comun, poezia e o „scurtătură" prin locurile sălbatice, neumblate, de unde dificultăţile şi riscurile expediţiei.

■ **I. MĂLAIA — Grădiştea (Brăila).** Mă conformez dorinţei dv.

■ **Emil MITU — Jilava (Bucureşti).** Mult prea multe naivităţi şi stridenţe.

■ **Iulian MOCANU — Bucureşti.** Nimic nou.

■ **Marian NEAŢĂ — Bucureşti.** Sînteţi la început de drum. Deocamdată, **versificaţi** „idei şi sentimente" (cum spuneţi) fără, însă, a le **comunica.** Comunicarea prin poezie e un lucru complicat şi are în vedere nu o informaţie, ci o complicitate afectivă. Nu ştiu dacă aceste adevăruri elementare, pe care vi le comunic la rîndu-mi, vă pot fi de folos. Încercaţi totuşi să ţineţi cont de ele.

■ **Alexandru S. PETRIA — Cluj Napoca.** „Doresc ruperea legăturii..." şi „Oricum aş fi trecut..." se impun. Mai trimiteţi, pentru o eventuală publicare.

■ **Daniela SIMIONESCU — Bucureşti.** E limpede că nu aveţi nevoie de sfaturile ce se dau la poşta redacţiei. O părere, totuşi : nu vă vine bine maniera notaţiei, a stilului lejer, nesupravegheat (ca în **Scrisoare**).

■ **Traian STĂVĂRESCU — Galaţi.** Încercaţi la revista „Luminiţa".

■ **Aurelia STOICA — Drobeta T. Severin.** Vă jucaţi riscant cu vorbele, confundînd libertatea asociativă cu arbitrariul. **Iubire** e singurul text coerent, în ordinea poeziei, se înţelege.

■ **Maria TIMUC — Galaţi.** Sînt lucruri bune, între care **„Mi-e dor"** şi, mai ales, **La mormîntul fratelui meu** : „Pianul îmi cîntă / tăcut, / despre tine / pămîntul se-mbracă-n ţărîna ta / numai ochii, ce să-ţi spun despre ochi ? / toţi ochii se plimbă prin ei / numărîndu-şi cuvintele". Aştept şi altele din care, în baza unei selecţii severe, să putem pune la punct un grupaj pentru publicare. N-am aflat totuşi vîrsta. Vreau să ştiu dacă mai e timp şi curiozitate pentru formarea unei culturi poetice fără de care talentul nativ, pe care îl bănuiesc, nu mai poate supravieţui. Părerile şi şicanele celor din jur se cuvin a fi tratate cu îngăduinţa omului care are alte treburi, mult mai serioase de făcut.

■ **Sorin VIDAN — T. Severin.** Maniera interiorizat-meditativă e nepotrivită. Convinge mai degrabă rostirea simplă, degajată precum : „Copilăria mea / Se dă la vale cu sania / Şi uită să se mai întoarcă".

■ **Constantin VIERU — Bucureşti.** Mulţumiri pentru catren şi pentru celelalte. Aceleaşi urări de bine.

■ **M. VISU — Roman.** Nu pot nega virtuţile pedagogice ale scenetei. Din punct de vedere literar, însă, e prea puţin. Vă dorim succes.

■ **Ion ZARĂ — Constanţa.** Nu depăşiţi decît rareori buna-cuviinţă a romanţei. Catrenele au mai multă pregnanţă : „Ca o rană / pe sine rănindu-se, / ca o fîntînă / pe sine săpîndu-se / sînt..."

■ **Maria-Mirela ZLEI — Botoşani.** Cea mai reuşită este **Zori** (în rest cheltui prea multe cuvinte) : „Simt pomii cum prind rădăcini în palmele mele, / În vene sîngele ţipă / Se zbate ochiul meu stîng ; / Ţăranii merg la cosit de cu-noapte / Cînd de după inima codrului / Haiducii pun /Şeaua pe cai".

poşta „argonaut"

■ **Felicia ALBU — Filipeştii de pădure (Prahova).** Fiind vorba de un supliment şi nu de o revistă, nu se fac abonamente. Puteţi urmări în „Convorbiri literare" anunţurile cu apariţia numerelor următoare ale „Argonautului".

■ **Nicolae ARITON — Tulcea.** Există motive să cred că vom putea colabora. **Hoţii de mai tîrziu,** de pildă, dezvoltă o idee interesantă. Mai trimiteţi.

■ **Casian BALABAŞCIUC — Moldoviţa (Suceva).** Reţinem proza. Reveniţi.

■ **Ovidiu COMES — Constanţa.** Rubrica „Umor SF" stă la dispoziţia dv. **Deşteptător infailibil** şi **Trecutul** m-au convins. Mai trimiteţi.

■ **George COSTINAŞ — Ploieşti.** Există condiţii de publicare ş pentru neconsacraţi, bineînţeles cu condiţia satisfacerii exigenţelor de profil şi de calitate.

■ **Mircea şi Lidia COTARŢA — Tîrgovişte.** Aspectul literar rămîne cel mai important. Simbolistica, tîlcurile povestirii depind de aceasta. Ceea ce mi-aţi trimis e promiţător la nivelul fanteziei, dar insuficient ca „impresie artistică". Să mai vedem.

■ **Alexandru FERDEŞ — Orăştie (Hunedoara).** La vîrsta d-tale e important să citeşti cît mai mult. Din aceasta poţi învăţa multe. Nu deţinem reţete speciale. Poate că, în timp, „Argonaut" îţi va da idei. Succes !

■ **Ionel FRUMOSU — Zimnicea.** Nu putem reţine proza dv. Fiţi mai insistent cu abonamentul la revistă. Cei de la poştă au obligaţia să dea curs cererii dv.

■ **Radu GÂRBACEA — Sibiu.** Am reţinut textul lui Knight pentru „Almanah". Umorul o să-l împărţim cu unul din numerele viitoare ale „Argonautului". Mulţumim.

■ **Romică GROSU — Suceava.** Ideea prozei nu e rea. Din păcate, nu ai experienţa necesară unei transpoziţii literare adecvate.

■ **Eugen IVAN — Bucureşti, Teodor MOINESCU — Iaşi.** Aşteptăm altceva, mai consistent.

■ **Maria LEŞ — Baia Sprie (Maramureş).** Trimite un fragment dactilografiat, de aproximativ 10—15 pagini.

■ **Sorin LIŞMAN — Arad.** Pînă nu te pui la punct cu ortografia, nu stăm de vorbă.

■ **Dan MAGHEŢ — Timişoara.** În primul rînd, ar fi nişte greşeli de ortografie rămase necorectate. Ceea ce mi-ai trimis nu e literatură.

■ **Valeri PICINCO — Galaţi, David FLORIAN — Sibiu.** Ideile nu lipsesc, problema e ca toate „tezele" enunţate de personajele dv. să intre într-o ecuaţie literară. Restul (ceea ce e şi cel mai important) e, vorba poetului, literatură...

■ **Cristina PRODAN — Suceava.** Deocamdată răspunsul nu poate fi decît afirmativ. Să vedem despre ce e vorba.

■ **Gabriel SORGE — Baia Mare.** Textul are două neajunsuri : e un simplu reportaj (de război), virtuţile artistice fiind palide ; apoi, faceţi exces de termeni insoliţi, inventaţi (dictate de fantezia anticipativă prodigioasă), ale căror sensuri se uită pe parcurs. Ţineţi cont de aceste observaţii şi reveniţi.

■ **Daniel SPULBER — Adjud.** Nu mai avem la dispoziţie nici un nr. 1. Trimite-ne 10—15 pagini din manuscrisul cu pricina, pe cît posibil dactilografiate, apoi stăm de vorbă.

■ **Pavel TARABOANŢĂ — Piatra Neamţ.** Povestirea nu e rea. Avem intenţia s-o publicăm, dar pentru aceasta mai trebuie să faceţi cîteva lucruri : 1) să căutaţi un titlu atractiv; 2) să transpuneţi în litere semnele de identificare, altfel nu pot fi redate tipografic ; 3) să dactilografiaţi textul pentru că manuscrisul autograf are numeroase neclarităţi ; 4) eventual să căutaţi un pseudonim. Aştept, deci.

■ **Valentin VÂRNARU — Bacău.** Titlul povestirii e deja celebru (e vorba de romanul omonim al lui Hector Mallot), dar nu acesta e principalul ei neajuns. Textul e prea puţin dinamic, iar finalul e şi el de împrumut (aminteşte de **Planeta maimuţelor**). Să vedem şi altceva. Scrieţi, vă rog, mai citeţ.

NU RĂSPUNDEM PRIN POŞTĂ. ABONAMENTUL REZOLVĂ CEL MAI BINE PROBLEMELE DIALOGULUI NOSTRU.

Daniel DIMITRIU

un moralist

(urmare din pag. 13)

de străbătut pînă la ultimul tărîm, al Insulei Nemuririi. Acest „discurs despre viaţa omenească" sfîrşeşte, firesc, în „iarna bătrîneţii", vîrstă la care cei risipitori şi netrebnici îşi primesc pedeapsa cuvenită. Vaietele ce se aud pretutindeni sînt desigur „ecouri ale plăcerilor trecute". Doar înţeleptul, discretul, într-un cuvînt eroul, desăvîrşit — prin cumpătare, prin muncă, virtute şi curaj — în „arta de a fi persoană" se vede aureolat de faimă şi izbăvit de soarta amară a celor care, cufundaţi în voluptăţi frivole, nu s-au îngrijit de cultivarea fiinţei lor.

Predica morală a părintelui iezuit se înveşmîntă în straiele unei naraţiuni de un fast baroc, împletind alegoria de amplă respiraţie, homerică s-ar putea spune, cu simbolul de sursă conceptistă, tîlcul esopic revărsat în apologul oriental şi diorama picarescă. Observatorul de oameni, cu un ascuţit instinct al psihologiei iberice, şi nu numai, este şi un filosof, care meditează că „nimicnicia unei făpturi e zămislirea alteia", că viaţa e „o murire de fiecare zi", iar muritorul o traversează într-un echilibru mai fragil decît al acrobatului pe funia întinsă. Imaginea l-a inspirat, spun exegeţii, pe Nietzsche în **Aşa grăit-a Zarathustra.** Tonul grav sau congestionat de sarcasme al mizantropului, şi misogin pe deasupra („Mai bună e mîrşăvia bărbatului decît binele femeii. . ."), are o contrapondere în accentele intens melioriste. Scriitorul şi-a păstrat credinţa în perfectibilitatea firii omeneşti.

El criticon trebuie citit ca un tratat de înţelepciune şi de etică atotcuprinzătoare a fericirii individului, sub luminile înţelepciunii.

ritual

Căruţa nopţii trece ; pe-acelaşi drum
ce altă trudă decît aceasta ;
pînă şi trupul meu rotindu-se ; rotindu-se,
cad braţele ca acele de ceasornic ; eu cred
că în aer nu se rătăceşte : orice semn
din gestul visului e tot mai limpede ;
se şterg hotarele — se luminează cerul
încît poate să se vadă cărare în iarbă :
iubitele n-au avut niciodată cai,
prin dreptul ferestrei coboară din cer
pe forme incomplecte ;
pot să le-ating, să le salvez,
cîteva anotimpuri şi-atît.

către tine

Întîlnite-ntre ierburi ale noastre cărări,
ale noastre umbre ; să te uiţi
cum se-apropie şi se depărtează nătinge
pentru că braţele se prind şi se desprind ;
şi apoi mi se pare că nu sîntem singuri
deşi nimeni altcineva nu se vede ;
nu o dată stă în picioare un copac necunoscut,
el nu stă de fapt, ci se leagănă
încolo şi încoace şi mi se pare miraculos
totodată ceva, ceva plîngînd şi cîntînd ;
sînt perioade cînd tăcerea e grea
sau ca un fulger uneori cu viaţa aşa reală ;
e ca şi cum aş spune : păstrează imaginile,
culorile şi cuvintele pe totdeauna.

şi totuşi

Fiecare ceas e ca-un lung coridor
perfect accesibil deşi este iarnă ;
nu-i nici o poveste a nopţii
cum cred tălpile mele ; de fapt
e un exerciţiu de rotire

şi totuşi : eu nu te pot mîngîia
cînd stau cu ochii în cer.

Vasile GRĂMĂTICU

primul nod

Cuvîntul se poate deschide
    cu obrazul înălţat către lună
poate fi confundat cu o lacrimă, cu o rază
il dezleg de-ntîmplare, de simţurile
pătrunse cu sfială
pînă la sfîrşit
— abur gînditor în care am intrat
fără a şti, iar el, răzvrătit şi
    visînd. . .
în roua zilei dintîi poate izbucni
    neodihna lui
se învaţă uşor — e ca şi cum pe o pasăre
cu aripile tale ciudate : prea largi, prea subţiri
lumina de răsărit nu se mai poate opri.

daniela neştiutoarea

poetei Daniela Caurea, autoarea vol. „Adalbert Ignotus"

„Şi ea tot noaptea scria
cele mai frumoase poeme
mă gîndesc că treceţi împreună
peste cuvinte
de parcă survolaţi terenuri
aurifere, în aceeaşi idee
zîmbiţi amîndouă prea rar
şi insecte ciudate ies din toate visele voastre
poate că fraţii voştri ar fi fost buni prieteni
dacă le-aţi fi dat să citească Verlaine..."
zăpada se clătina între noi
şi credeam că e frig
fiindcă de multă vreme nu mai îngheţase
vreun suflet
„şi totuşi ea nu era singura femeie frumoasă
    din lume
în poemele căreia să fi murit întunericul".

poetul şi istoria

Numele lui : os în cuvinte lăsat
din tîmpla istoriei
deodată cu harul de a iscodi
durerile mute :
    putere de înţelegere
dinainte sortită
ca şi trecerea unui soldat printr-un vers
cu bocancii săi şi
cu raniţa tăcută în spate
el însuşi tăcut
(deşi poezia nu e un simplu răgaz al istoriei)
Poetul — la confluenţa simţurilor sale —
urmăreşte din agora respiraţia
corectă a lumii

Daniela SIMIONESCU

lucius annaeus seneca

SENECA pătrunde în cultura română încă din sec. al XVII-lea. Găsim operele lui menţionate de către Mihail Halici, în catalogul bibliotecii sale (**Registrum librorum**, Sibiu, 1674). De asemenea figurează şi printre cele 137 volume din biblioteca personală a lui Petre Maior,... precum şi-n biblioteca lui Alexandru Odobescu... D. Cantemir, în DIVANUL, îl citează pe Seneca, extrăgînd din opera lui precepte ale filozofiei stoice, pe care le „creştinizează..." (vezi : G. Călinescu — **Ist. lit. rom.** p. 42).

În cultura noastră, n-au apărut, în traducere, **Operele complete**, ale spaniolului născut în Corduba, ...ci doar în fragmente sau numai anumite titluri. Tînărul latinist ieşean, Traian DIACONESCU, a întreprins, printr-o strădanie demnă de admirat şi o muncă perseverentă, „pentru prima dată în limba română" — cum afirmă el, — **traducerea completă** a teatrului tragic senecan, moment literar pe care marile culturi europene l-au tradus şi l-au valorificat cu secole în urmă..." (p. 5/II).

A dat la lumină al doilea volum, Bucureşti, 1984, Editura UNIVERS, cuprinzînd tragediile : **Hercule scos din minţi, Troienele, Hercule pe muntele Oeta şi Fenicienele.** Meritul deosebit al traducătorului constă, în primul rînd, în ghidarea după cele mai veridice şi reuşite ediţii, care redau, în text restabilit şi în traducere, fără echivoc, teatrul complet al lui Seneca. Orientarea către o traducere exactă, fidelă şi artistică a fost preocuparea de predilecţie.

Tematica subiectelor din teatrul lui Seneca este complexă, acţiunile dramatice se succed cu repeziciune, iar conflictul atinge punctul culminant în scene palpitante, cuprinzînd stări interioare de mare intensitate, tocmai cînd emoţiile şi pasiunile dezlănţuite se rezolvă vertiginos, nu prin acel „deus ex machina", ori „prin forţa Destinului", ci prin propria **conştiinţă** şi **liberul arbitru** al eroului, a omului în genere. Un ex. concludent: **Oedipus**, conştient de soarta lui tragică, mînat din urmă de Destin (Moira) către crime comise fără vină şi incest, nu mai crede în Zei, ci se revoltă împotriva lor : ...templis deos **obruite, maculatos** lares / conflate... = écrasez les dieux sous leurs temples, embrasez vos pénates souillés... (trad. Léon Herrmann) şi traducerea românească : **striviţi** în temple zeii, daţi foc la toţi penaţii / **Ce-s pîngăriţi... (Fenicienele, vv. 344/5).** Traducătorul ieşean a făcut aici, ca dealtfel, în ambele volume, o îmbinare de cuvinte ce redau, plenar şi pregnant, textul cît şi ideea de bază : **o biruie** (un imperativ prezent)... = **obruere** = a acoperi, a eclipsa, a strivi... din multele lui sensuri alege pe cel de a **strivi**, un verb ce implică forţă, putere, ...strivire totală ; ...iar **maculatos** = **maculare** = a păta, a murdări, a pîngări, a dezonora..., un participiu perfect pasiv, ca adjectiv determinant, acordat în gen, număr şi caz cu Lares îl transpune în vers printr-o propoziţie relativă artibutivă; astfel măreşte sfera noţiunii" de pîngărire a penaţilor (prin crimă şi incest) : dat simplu : **penaţii pîngăriţi** ar fi fost destul de prozaic.

Am confruntat amănunţit traducerea cu textul latin şi am desprins o serie de consideraţiuni extrem de revelatoare : Traian Diaconescu n-a sacrificat textul, ci l-a transpus cu exactitate, pe alocuri cu turnuri şi inversiuni reuşite: „...**spada mea-nvăţat-a** să cruţe chiar captivii... (...sed **meus** captis quo que / **scit parcere ensis... Troienele,** v. 350). ; ...„chiar Hector **părăsi-şi-ar** curajul în năpastă... (...**ipse** post Troiam **pater** /**posuisset animos**, magna quos frangunt mala... (**ibidem**, vv. 745/6) ; ...sau, după frumuseţea expresiei eminesciene, prin inversiune temporală: „...Şi-apoi prin lacul Lethei **m-am fost întors... cu prada...**" (s-a fost deschis o poartă...) (=... per media Lethes stagna cum spolio **redi... Hercule pe muntele Oeta,** v. 1 162 **redi** = m-am întors... îl avem plastic redat = ...**m-am fost întors...**).

Dacă privim traducerea în întregime, vers cu vers, pe texte paralele, ajungem la concluzia firească şi de bună credinţă, că talentatul latinist ieşean a ales cele mai frumoase, mai semnificative ca sens, şi cele mai nimerite cuvinte şi expresii româneşti ; a ştiut să îmbine şi să dozeze măiestrit cuvintele între ele, spre a obţine supleţe, armonie, efecte stilistice deosebite cu un plus de sonoritate. Toate acestea concură la reuşita deplină a traducerii tragediilor lui Seneca. Foarte conştiincios şi extrem de exigent cu el însuşi, a realizat o excelentă transpunere în limba română.

Notele şi comentariile, cu lux de amănunte, se prezintă de o reală utilitate pentru lector, în înţelegerea unor fenomene, fapte, evenimente din viaţa şi cultura greco-latină (Seneca are şi aluzii la popoarele de la gurile Istrului : sciţi, traci...).

Traducătorul merită toată lauda şi preţuirea cititorilor.

Neculai V. BARAN

boris vișinski: „important e să fie pace și dragoste între oameni"

— Vă propun, stimate Boris Vișinski, să începem dialogul nostru cu cîteva considerații despre Avalanșa, ultima dv. carte apărută, în versiune românească, la „Facla". Substanța ei narativă e surprinzătoare, de o expresă modernitate, amintind într-o oarecare măsură de proza lui Marquez.

■ **La fel ca și pentru celelalte cărți ale mele, am apelat la surse locale, la folclorul macedonean, atît de bogat în teme, nuanțe și în motive. Am „extras" pentru Avalanșa acea notă a fantasticului productiv, căci în zona balcanică s-au intersectat atît fabulația, pitorescul, cît și o organică alunecare spre mituri, spre un sistem de gîndire bazat pe arhetipuri, cum se pronunța cîndva savantul român Mircea Eliade. A privi inlăuntrul moștenirii spirituale lăsată de inaintași inseamnă, de fapt, a găsi un mod propriu de acordare cu sinele, în fond un nou sine, prin străfulgerări succesive de revelații ; o anume stare integratoare, de esențializare a ființei.**

— Avalanșa este poate chiar o metaforă a salvării individuale din fața eroziunii războiului, această vîrstă regresivă, — după o caracterizare tot a lui Eliade, —, am putea spune chiar din fața omului dezorientat, ca urmare a unei involuții sociale.

■ **Aveți dreptate. Avalanșa este un mod de împotrivire, modul meu de a lupta împotriva acelei devieri spre interior, a stării de suferință, a ieșirii din timp, cînd suportăm alienarea istoriei și a absurdității acesteia. Este efectul ieșirii din normalitate, a violentării normalului, de vreme ce glonțul își pierde puterea în timp ce inima se plimbă prin oraș, respinsă de corpul căruia îi aparține sau cînd grenadele nu mai au puterea să explodeze. Malraux spunea că „nu există decît o singură rațiune care să nu fie o parodie : intrebuințarea cît mai eficace a forței tale". Or, forța mea, mi-am transferat-o și-n Avalanșa, pentru a lupta contra răului. Răul din lume, dar și răul din noi. Scriitorul trebuie să fie partea bună a existenței, în toată demnitatea si integritatea lui.**

— Îmi vorbeați mai înainte de demnitatea scrisului lui Nichita Stănescu, de prezența sa excepțională în cadrul „Serilor de poezie de la Struga".

■ **Nichita Stănescu este de-acum un mit. Poate cel al solidarizării, fiind iubit și înțeles dincolo de cuvinte, chiar de necuvinte, depășindu-se acele momente de acomodare, de adaptare. Nichita, prin toată creația sa, a modificat un echilibru, atît în direcția interiorității poetice, dar și spre o exterioritate a sincronizării artistice. Marele poet este un „trădat" trădat de însăși poezia sa, deoarece oricine își poate da seama că poezia cutare este scrisă de Nichita, numai de el, cu alte cuvinte el nu mai aparține unui singur neam, unei epoci, este al tuturora, este un cetățean al lumii. Cît de demnă a fost prezența sa la Struga, la Ohrid, la Skopje sau la Belgrad, cît de prețuită i-a fot poezia este mult de spus, prea mult chiar. De altfel, dumneata ai și perfectat un dialog cu Pascal Ghilevski, cel care a stat mult în preajma lui Nichita Stănescu la toate ceremoniile poetice din Macedonia și sînt sigur că uimirea acestuia, vis à vis de Nichita Stănescu, va șoca, în aceeași măsură, și pe cititorii români. El a fost pentru noi toți o înfruntare prietenească ; e greu să reziști în fața lui și a vorbelor sale de dragoste, frumoase și adînci ca un semn de „rămas bun" între îndrăgostiți.**

Mi-amintesc că un confrate de-al nostru remarca, entuziasmat, că poezia lui Nichita Stănescu îți creează o stare de impas, o criză de refacere a propriului registru liric impunîndu-ți un nou alfabet a cărui fiecare literă semnifică o iluminare de orizont ori un accent profund pus pe înțelegerea clară a evenimentului poetic.

— Încheind această dureroasă paranteză despre Nichita Stănescu, să ne întoarcem la proză, invitîndu-vă să numiți cîteva direcții ale prozei macedoniene actuale.

■ **Slavko Janevski, Bojin Pavlovski, Iovan Strevorski, Dimitar Solev, Petre Andreevski, Jivko Cingo ș.a. sînt tot atitea momente de referință intr-un spectacol al varietății și al diferențierii, al afirmării unui continuu flux al inovației și al ineditului uman. Sint sensibilități profunde, a căror operă este purtătoarea unor sensuri și a unor semnificații adînci, esențialmente implicate în destinul literar macedonean și, de ce nu, european. De fapt Bojin Pavlovski, Iovan Strevorski, cît și Dimtar Solev, au și fost traduși în limba română.**

— Dar poezia, ce loc ocupă ea în perimetrul literelor din țara dv. ?

■ **Deși nu sînt poet și nici critic literar, totuși îmi asum răspunderea afirmației, că, la ora actuală, poezia noastră s-a sincronizat rapid cu cea europeană. Cîteva nume ca Blaje Koneski, Mateja Matevski, Ato Șopov, Radovan Pavlovski, Vlada Uroșevici, Mihail Rengiov sînt sigură garanție a ceea ce am afirmat.**

— Dați-mi voie să reproduc o remarcă a lui Miodrag Bulatovici, în cadrul unui interviu acordat revistei „Contemporanul", că „noi, sîntem cei mai mari, că sîntem de renume mondial ! că și dv., dar cît și ce știe lumea-ntreagă despre noi ca artiști, nu este, la urma urmelor, atît de important ; mai importantă mi se pare imaginea pe care ne-o facem noi înșine despre noi decît situația de fapt".

■ **Sînt, intru totul de acord cu Bulatovici. Poezia noastră, ca și cea românească, s-au maturizat cu o extraordinară repeziciune, s-au fixat, în urma unor decantări necesare si a unor experiențe literare riguroase, ca valori autentice, sincronizindu-se cu marile evenimente literare europene ; nu in sensul imitării, ci prin dobindirea valorii de sine, prin progrese ce pot asigura adevărata valoare. De aceea pot spune : cele două literaturi sint expresia unor constiințe profund implicate in destinul european literar. Această dispoziție clară de reciprocitate, de integritate si de apartenență la marea literatură, denotă spiritul nostru de demnitate, de renunțare la prejudecăți si imitări, dar mai presus de toate, audienta de care se bucură ele in rindul cititorilor din toată lumea.**

— Orice dialog se încheie cu întrebarea : la ce lucrați în prezent ?

■ **Am predat Editurii „Junimea" din Iași manuscrisul unui roman, si se pare că in 1985 va vedea lumina tiparului. De asemenea, definitivez cîteva proiecte mai vechi ce si-au asteptat cam mult timp rîndul să fie tipărite. De muncă nu mă pling. Atributiile ce le am la Makedonska Revija si Kulturen Jivot nu-mi lasă prea multe clipe de răgaz, dar important este să fie pace si dragoste între oameni. De aceea v-as ruga să transmiteți salutul meu, al nostru, scriitorilor români, prietenilor : Dumitru M. Ion, Carolina Ilica, Romul Munteanu, Al Căprariu, Anghel Dumbrăveanu, Doina Florea-Ciornei, Darie Novăceanu, Horia Zilieru și Corneliu Sturzu. Tuturora !**

Interviu realizat de
Ion **DEACONESCU**

jean pélégri

Născut la 20 iunie la Rovigo, satul lui Jules Roy, originea comună, ca și încercarea de a descifra realitățile maghrebiene, îi va apropia pe cei doi scriitori. Jean Pélégri își face studiile la Alger, obținînd licența în filozofie. Activînd ca profesor cînd în Franța cînd în Algeria, el a trăit, asemeni lui A. Camus, conflictul dramatic al acestor două țări. Opera sa este izvorîtă din înseși aceste conflicte : „Măslinii dreptății (1959) sau „Le Maboul" (1963), ale căror teme vor fi aprofundate în povestirea „Monumentele potopului" (1967) și piesa „Siliman" (1968).

M. T.

măslinii dreptății

De cînd plecasem să trăiesc la oraș, uitasem ce este pacea. Ba chiar mai dinainte. Aveau loc atentate, incendii, despre care citeam în ziare în fiecare zi, și, tot mai aproape și mai amenințătoare, se auzeau din stradă pîrîiturile împușcăturilor. Iar înaintea acestora, se instalase acea nedreptate impusă zi de zi unor oameni pe care-i cunoșteam bine și pe care o respiram ca pe un siroco. Cînd va veni oare și aici timpul fericirii ? Dincolo de zăbrelele ferestrelor, zăream frunzișul des al copacului Iudeei și cîteva ramuri de portocal... Sînt atît de frumoși copacii țării mele : în peisajul uscat ei par să plutească, ca un șirag de insule și tatăl meu le iubea. De aceea și plantase mulți din aceștia. Dar cine se mai refugia la umbra lor ?

El nu putuse duce la bun sfîrșit ceea ce începuse, oprindu-se în drum. Mai lipsea ceva, ceva pentru ca fericirea noastră să fie posibilă, ceva esențial... Noi toți eram ca niște copaci fără umbră.

Așa se face că pacea azi nu este decît o pace trecătoare. În vizită doar. O pală de răcoare în mijlocul sirocoului. Și totuși, îți făcea bine.

M-am apropiat de birou, de cărți, simțind în ființa mea aceeași împăcare blîndă. Într-un colț, era un divan, pe care dormea tata cînd venea să-și petreacă acasă cîteva zile, apoi măsuța unde tata punea seara vechiul cronometru de argint pe care-l cunoșteam dintotdeauna. Iar pe birou, stilouri și creioane, instrumentele mele, linia de abanos, lîngă care era tractorașul roșu al micuțului căpitan. Nici nu-mi dădeam seama cît de mult iubeam aceste obiecte...

Am deschis radioul. Se cînta un concert de Mozart, cred. Oh ! Cît de bine m-am simțit în acel moment ! Ca altădată, seara, cînd tata îmi spunea o poveste. Și eram foarte departe, foarte pur, ca și vioara care cînta detașîndu-se de orchestră. Eram la umbra muzicii : o umbră de adînc submarin, populată de flori minunate...

Deodată, fără să știu de ce, vraja s-a destrămat.

Muzica, mai ales în ultimele luni, mă ajutase întotdeauna. Dar iată, ea se arăta încă un refugiu provizoriu, de care, mai devreme sau mai tîrziu, trebuia să mă desprind. Căci floarea cea minunată a adîncurilor își pierdea legănarea amplă și culorile, de îndată ce era scoasă din apă. Muzica nu rezista soarelui acestei țări. Nu era făcută pentru ea. Era o muzică străină.

Eu însumi aveam alte amintiri muzicale...

Amintiri de fluier.

Auzisem adesea fluierul cîntînd la fermă. Dar fără să fiu cu adevărat atent. Pînă într-o zi...

În ziua aceea urcasem pînă în vîrful lui Bou-Zegza, acest munte înalt cu vîrfurile ascuțite ca niște cuțite care domină cîmpia Algerului. El era deja un refugiu al felahilor în momentul morții tatei. Aici avea să fie ucis Krim, fiul lui Embarek, doi ani mai tîrziu, în ajun de Așhra, într-o altă zi cu brumă și siroco, pe cînd scriam această carte.

Dar în ziua de care vorbesc, muntele era încă liniștit. Cuțitele nu erau încă ascuțite. Obosit de urcuș, mă așezasem pe o piatră. Deasupra capului meu, nori alergau în viteză, destrămîndu-se de îndată ce atingeau vîrfurile ierburilor care marcau linia crestei ; se aruncau apoi în vale, într-un vîrtej capricios — nori albi și sălbateci asemeni cailor arabi. Respiram această brumă proaspătă pe care mi-o aducea vîntul, o sorbeam...

Deodată, o minune, au ajuns pînă la mine sunetele unui fluier. Într-adevăr, un fluier cînta undeva, nu știu unde, în această singurătate albă și umedă. Oh ! Cît de bine cînta ! Un cîntec monoton și trist, resemnat, asemenea pietrelor și norilor. Părea să cînte însuși peisajul, sufletul său.

Atunci, ascultîndu-l, mi-am amintit de fluierele auzite la fermă : cel care se ridica din lanurile de grîu în după-amiezele toride de vară, aruncînd boabele în lumină ; cele ale culegătorilor de vie care cîntau lîngă pivnițe în nopțile înstelate de septembrie, ca într-un vis îndepărtat. Cei care cîntau rămîneau întotdeauna invizibili, ca la Bou-Zegza. Toți înafară de Krim. El obișnuia să se așeze în amurg la poalele unui smochin, aproape de grajd, cîntînd cu veselie și cu un fel de insolență. Ceilalți se ascundeau, ca și cum ar fi vrut să facă dragoste, muzica părînd astfel să se zămislească din însuși peisajul. De ce oare nu-i ascultasem cu mai mare atenție — eu care mai tîrziu aveam să fiu atît de fericit traducînd istoria lui Titir sau cîntînd din fluier arii cîmpenești, ocrotit de un stejar stufos ? Da, de ce ? Poate, asemeni lui Embarek sau Vergiliu, acestea m-ar fi învățat să descopăr acest ceva esențial, fără de care fericirea noastră a tuturor n-ar putea fi posibilă...

Astăzi însă era fără îndoială prea tîrziu. Fluierele începeau să tacă, înăbușite de împușcături. De aici înainte s-a zis cu cîntecele.

Iată deci motivul pentru care tatăl meu își plantase copacii și își semănase cîmpurile !

Traducere de
Maria **TOPOLICEANU**

maurice courant, un clasic al secolului xx

Poetului francez Maurice Courant, încununat de trei ori de Academia Franceză și de trei ori de Casa de Poezie, autor a 11 culegeri de poeme, i s-a decernat de curînd Marele Premiu al Societății Poeților Francezi pe anul 1984, pentru ansamblul creației sale literare, alcătuită din poeme și dintr-un mănunchi de culegeri legate de creația artistică și intitulate, cu modestie, NOTES (Însemnări).

Asemeni unui rîu care își adună, pe îndelete, izvoarele din adîncimile pămîntului, înainte de a se ivi triumfător la lumină, Maurice Courant a început să-și publice poemele de la vîrsta de 40 de ani, în volumașe riguros selectate, cu poeme de o structură clasică, dense, bogate în armonii, în imagini și în intuiții profunde, care îl așează, în Panteonul Poeziei franceze, între Racine și Paul Valéry. Tradiționalul discurs de încununare a fost rostit, la 5 martie 1984, de Ducesa Edmée de la Rochefoucauld, președinta Societății Poeților Francezi.

În prefața volumului antologic **Ténébreuse Lumière**, publicat în 1980, filozoful Gustave THIBON caracterizează poezia lui Maurice Courant „...drept o decantare a sensibilității prin gîndire. Și prin pudoare : nici o urmă de exhibiționism liric în aceste poeme care strălucesc ca niște taine cizelate...", socotindu-l poet adevărat, în înțelesul că își „traduce sufletul în mod ireproșabil".

Pentru cititorii revistei „CONVORBIRI LITERARE", am tradus, din culegeri diferite, un mănunchi de poeme scurte, în care excelează poetul din CHOLET.

izvorului

Tot urmărindu-i chipu-n șuvoiu-ți de cleștar,
Icoana mîndrei mele voind, din el, cu jind,
În orice chip firește, din valuri să i-o prind, —
O pierd prin mici vîrtejuri sub norul de frunzar
Și licăriri de aur, din preajma unui grind ;
Dar o mai prind o dată prin apa-n lunecuș
Ce curge dinspre munte pe șerpuitu-i șleau,
Cu miinile-amîndouă schimbate în căuș,
Din care — chezășie că n-o mai scap —, te beau !

(Din **„Soleil de ma mémoire"**, 1970)

zăpadă

În propria-ți capcană, vezi, Fire, că te-ai prins ;
C-un văl de pîclă timpul te-o-nvălui din zori,
Iar vîntul sloi ți-o face de-acuma chipul nins
Și-n beciurile nopții te-o duce ca să mori...

(Din **Un ruisseau de sel doux**... 1961)

transfigurare

Cînd frigul apa va-ntări
Pe otrăvite heleșteie,
În zilele cu gerul gri
Și norii-ntemnițați în steie,
Iar vîntul cu tăiosu-i brici,
În locul unui simplu bici,
Tăia-va ferm misteru-aici, —
Spre cel nămol de vei privi,
Chip de oglindă s-o ivi !

(Din **Désir de mon désert**... 1963)

pîclă

Se caută natura în iarna cu zăbavă ;
Nu-i ger ce din crenguțe să facă dîrze coarde
Dînd chiciurii tăioase aspect de halibarde ;
Pe bolta luminoasă cu tremurări, din slavă,
Lent, pîcla se destramă în plopi, — înalte hoarde.

(Din **O toi, que le vent glace**..., 1973)

Prezentare și traducere de Aurel **TITA**

dușanka filipovici

iertare

Iartă-mă, pentru toate
Noaptea, numai ea a știut
ce se va întîmpla
Iartă-mă, pentru mînia
cerului tău impins în furtună
cînd acoperișul lumii s-a prăbușit
ca și o vorbă de dragoste
și mai iartă-mă, pentru stropii de ploaie
de pe obraz
cînd visele cădeau din cer
ca niște păsări adormite

peisaj

Nu treziți soarele Lăsați ploaia să cadă
Inchideți ferestrele
și nu asediați liniștea
în frunzele unde tăcerea se tace
Nu întrerupeți cîntecul
Pe acoperișe picăturile
sînt ca niște gînduri rebele
Lăsați perdelele
să le urle în tavan vîntul
Nu mă treziți
Prin somn fluturii beți
îmi strigă numele

Traducere de Florin **FILIUȚĂ**

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție :
Redactor șef : **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23326.

54737 I. P. Iași — cd. 1055